Sigmund Freud

bilinçdışının kâşifi

Margaret Muckenhoupt

TÜBİTAK
POPÜLER BİLİM KİTAPLARI

TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 163
Yaşamöyküsü Dizisi 2

Sigmund Freud - Bilinçdışının Kâşifi
Sigmund Freud - Explorer of the Unconscious
Margaret Muckenhoupt
Çeviri: Füsun Akatlı
Türkçe metnin bilimsel danışmanı: Dr. Zeynep Atbaşoğlu

© 1997, Margaret Muckenhoupt
© Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 2000

1997'de İngilizce olarak yayımlanmış olan *Sigmund Freud*'un Türkçe çevirisi Oxford University Press, Inc. ile yapılan anlaşma uyarınca yayımlanmıştır.

This translation of Sigmund Freud, *originally published in English in 1997, is published by arrangement with Oxford University Press, Inc.*

Bu yapıtın bütün hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler, izin alınmadan tümüyle veya kısmen yayımlanamaz. Türkçe yayın hakları Kesim Ajans aracılığı ile alınmıştır.

TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları'nın seçimi ve değerlendirilmesi TÜBİTAK Yayın Komisyonu tarafından yapılmaktadır.

ISBN 975 - 403 - 254 - 8

İlk basımı Haziran 2002'de yapılan
Sigmund Freud
bugüne kadar 15.000 adet basılmıştır.

7. Basım Mayıs 2004 (2500 adet)

Grafik Tasarım: Ödül Evren Töngür
Sayfa Düzeni: İnci Yaldız

TÜBİTAK
Popüler Bilim Kitapları İşletme Müdürlüğü
Atatürk Bulvarı No: 221 Kavaklıdere 06100 Ankara
Tel: (312) 427 33 21 Faks: (312) 427 13 36
e-posta: kitap@tubitak.gov.tr
İnternet: kitap.tubitak.gov.tr

Aydoğdu Matbaası - Ankara

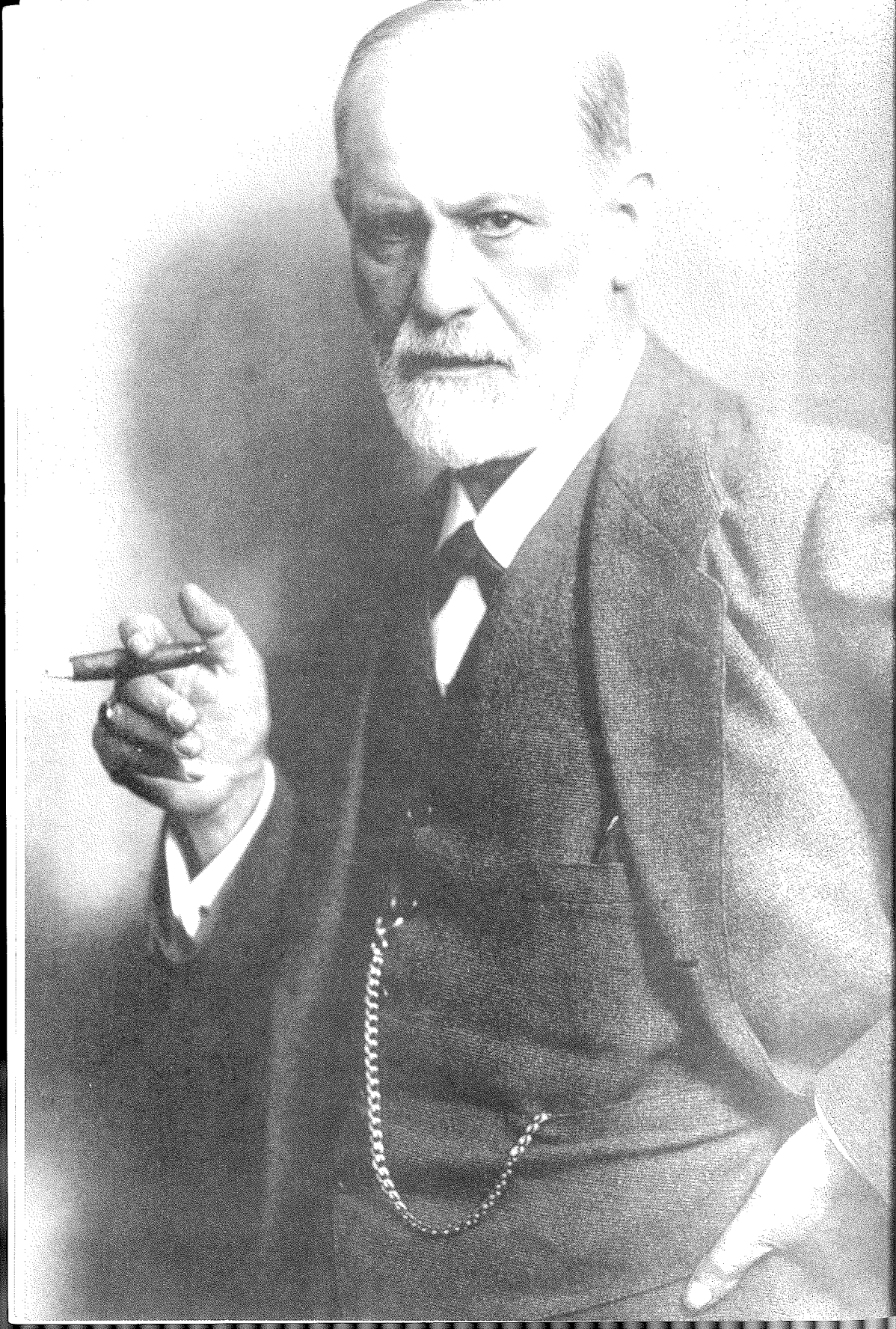
Sigmund Freud

bilinçdışının kâşifi

Margaret Muckenhoupt

Çeviri
Füsun Akatlı

TÜBİTAK POPÜLER BİLİM KİTAPLARI

Babaannem Sarah Muckenhoupt'a,
anneannem Kathryn Heath'e
kocam Scott'a ve bir zamanlarki
ilham perim Hajime'ye

İçindekiler

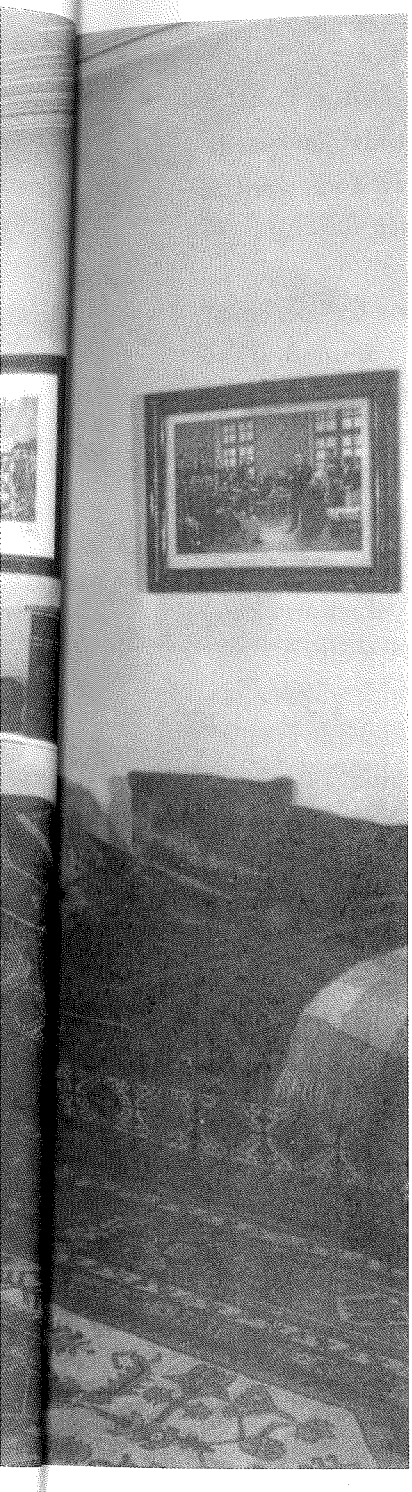
1. Bölüm Kökler	3
2. Bölüm Deneyler	22
3. Bölüm Konuşmalar	43
4. Bölüm Açıklamalar	56
5. Bölüm Çıkış Yollar	71
6. Bölüm Çözümler	87
7. Bölüm Etkileşimler	98
8. Bölüm Gerçeklik	115
9. Bölüm Mücadeleler	135
10. Bölüm	115
Tükeniş	150
Sonsöz	163
Zamandizin	167
Dizin	170

Yüzyılların akış süreci içinde, insanın naiv kendine hayranlığı, bilimin estirdiği iki önemli fırtınaya boyun eğmek zorunda kalmıştır. Bunların ilki, dünyamızın evrenin merkezi olmayıp hayallere sığdırılması zor genişlikteki bir kozmik sistemin küçük bir parçacığı olduğunu öğrenişidir. (.....) İkinci fırtına da; biyoloji araştırmalarının, insanın tüm yaratıklar arasında ayrıcalıklı olduğu farz edilen yerini yıkıp geçmesi ve insanın hayvanlar âleminden geldiğini ve hayvansal doğasının yok edilemeyeceğini kanıtlamasıyla patlak verdi... Ama insanın megalomanisine üçüncü ve en yaralayıcı darbeyi; egoya kendi mülkünün bile efendisi olmadığını ve zihninde bilinçdışı olup bitenler hakkındaki kıt bilgiyle yetinmesi gerektiğini kanıtlamaya çalışan günümüzün psikoloji araştırmaları indirmiştir. (.....) İşte bizim bilimimize karşı genel başkaldırı, akademik nezaketin gerektirdiği her türlü yaklaşımın hiçe sayılması ve tarafsız bir mantığın gerektirdiği sınırlamalarla yapılan tüm itirazlara kulak tıkanması buradan kaynaklanmaktadır.

Sigmund Freud
Psikanalize Giriş Dersleri (1933)

Freud 1938'de daha güvenli olduğu için Viyana'dan Londra'ya gittiğinde, Viyana'daki antika sanat eserleri ile dolu ofisinin aynısını Londra'da yaratmayı başarmıştı.

1.
BÖLÜM

Kökler

Doktorun ofisinin girişi gayet sıradandır. Viyana'da orta sınıf bir mahallede, sakin bir sokaktaki bir apartman dairesinde yaşar ve çalışır. Merdivenlerden çıkarak kapısında "Prof. Dr. Freud" adının yazılı olduğu daireye gelir, kapıyı açar ve bekleme odasına girersiniz. Doktor hemen sizi karşılar. Orta boylu, biraz kambur duran, çok temiz ve düzgün bir üniversite profesörü kılığında bir adamdır. Ama koyu kahverengi gözleri parlak ve ışıltılıdır; size delecek gibi bakar. Otoriter bir edayla size odanın yolunu gösterir.

Danışma odasına girdiğinizde, bu küçük, karanlık odada doktorun bir minyatür müze yaratmış olduğunu fark edersiniz. Koyu renk desenli doğu işi halıyı geçer, sizi çevreleyen hazinelere bakakalırsınız. Solunuzda, üzerinde heykelciklerin durduğu rafları görürsünüz. Solgun renkli kuru kilden yapılmış Mısır tanrıları, iki hörgüçlü bir deve, görmeyen gözleri ve kıvır kıvır saçları ile Yunan başları, bağdaş kurmuş dingin Budalar, çöreklenmiş yılanlar, kâseler. Birini alıp bakmak istersiniz, ama her objenin tam yerinde durduğunu ve herhan-

gi biri yerinden kıpırdarsa profesörün bunun farkına varacağını nasılsa hissedersiniz. Baktığınız her yerde duvarlar antik resimlerden, mozaiklerden ve taşlardan parçalarla dopdoludur. Önünüzde başucu hastanın rahat bir şekilde uzanabileceği şekilde yükseltilmiş bir divan vardır. Bu divana da başka bir egzotik halı serilmiş, yastıklar konmuştur. Doktor divanın başucunun arkasındaki bir iskemleye oturur ve size uzanmanızı işaret eder. Divana uzanmışken doktoru göremezsiniz, sadece hayranlıkla antikalarına bakabilirsiniz. Yastıklara yaslandığınızda bir puro rayihası ve sobadan gelen kömür isinin kokusu hafifçe burnunuza çarpar. Bu muayene odasının diğer doktor odaları gibi beyaz çarşaflarla kaplı, dezenfektan ve sabun kokan, sade ve işlevsel bir oda olacağını düşünmüştünüz. Sizi bir antikalar galerisinde muayene eden bu doktor ne çeşit bir doktordur ki?

Psikoterapist denince insanların çoğunun aklına gelen imge, hastası divanda uzanmış annesinden söz ederken, sessizce oturan, gözlemleyen ve purosunu tüttüren Freud imgesidir. Pek az bilim adamı Freud kadar yaygın bir etkiye sahip olmuş ve onun kadar yaygın bir biçimde suçlanmıştır. Freud'un aşk, dil, iktidar, insan gelişimi ve ölüm hakkındaki kuramları tüm dünyada incelenmiş ve psikolojiden tutun da antropolojiye, edebiyat kuramlarına kadar birçok disipline uygulanmıştır. Bununla birlikte Freud'un eserlerinin incelendiği her durumda ateşli tartışmalar çıkar.

Freud'un zihinsel hastalıkların tedavisi için geliştirdiği psikanaliz yöntemi, hem çok tehlikeli, hem de tamamen işe yaramaz bulunarak eleştirilmiştir. Çocukların cinselliği ve "ölüm içgüdüsü" hakkında yazdıkları pek çok eleştirmeni dehşete düşürmüştür. O, bilimsel olarak kanıtlanamayan bulanık iddialar öne sürmekle, cinsellik

dürtüsüne bütün diğer insani güdülerin üzerinde çok ağırlıklı bir yer vermekle ve kendi deneyimlerini insanın psikolojik gelişimine ilişkin bir model olarak kullanmakla suçlanmıştır.

Bu saldırıların bazıları geçerlidir. Bazıları ise kuramın da, Freud'un da yanlış anlaşılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Freud, çok fazla piyasa işi kitap okuyup da psikanalizi oralardan hareketle hayal etmedi. Sigmund Freud, zihin hastalıklarıyla ilgili incelemelerini geniş çapta kabul görmüş olan 19. yüzyıl biyoloji öğretilerine dayandıran, mesleki eğitim görmüş bir bilim adamıdır. En önemlisi, değişmez bir Freud amentüsü yoktur. Freud'un düşünceleri yaşadığı süre boyunca gelişmeler göstermiştir ve o kuramlarını gözden geçirmeyi ölünceye kadar sürdürmüştür. İzleyicileri de onun çalışmalarını tekrar tekrar ele alarak genişletmişlerdir ve bugün hâlâ bunu sürdürmektedirler.

Freud, yöntemlerini tüm dünyaya açmak niyetinde olmadı. Eserlerinde sık sık kendi hayatından örnekler kullanmasına rağmen mahremiyetine çok düşkün bir insandı. 1885'te ve sonra 1907'de eski defterlerini, günlüklerini ve elyazmalarını yakmıştır. Bu ortadan kaldırma girişiminin ilkinden sonra nişanlısına şöyle yazmış: "Yaşamöyküsü yazarlarına gelince, bırakalım merak etsinler, onların işini kolaylaştırmak gibi bir arzumuz yok. Her biri 'Kahramanın Gelişimi' konusundaki düşüncelerinde kendince haklı olacak." Bu çabalarına rağmen, Freud'dan geriye, bir kahraman olmasa bile, parlak bir araştırmacı ve bir bilim devrimcisi olduğunu göstermeye yetecek kadar mektup ve elyazması kalmıştır. Freud ne bir canavar ne de bir tanrıydı. Ama yürekli ve büyüleyici bir adamdı.

Sigismund Scholomo Freud, 6 Mayıs 1856'da Amalia ve Jacob Freud'un oğlu olarak doğdu. Freudlar, Avus-

turya-Macaristan İmparatorluğu'nun, bugün Çek Cumhuriyeti'nin sınırları içinde kalan bir parçası olan Moravya'nın Freiberg şehrinde yaşıyorlardı. Freiberg (şimdi Pribor olarak biliniyor) 5000 nüfuslu küçük bir şehirdi. Sigismund doğduğunda ailesi bir nalbant dükkânının üstünde, mütevazı bir evin ikinci katında kiraladıkları tek odada oturuyorlardı. O zamanlar Moravya'daki Yahudilerin çoğu yoksuldu ve daracık yerlerde yaşarlardı. Jacob Freud, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun bugün Polonya ve Çek cumhuriyetleri arasında bölüşülmüş olan Galiçya bölgesinde yetişmişti. 29 yaşındayken evini terk edip Freiberg'e, kumaş tüccarlığı yapan büyükbabasının yanına gitmişti. 1859'da, Sigismund 3 yaşındayken aile önce bir yıllığına Almanya'da Leipzig'e, sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun başkenti Viyana'ya taşındı. O sırada Freudların ikinci çocuğu, Sigismund'un kız kardeşi Anna doğdu. Bunu izleyen altı yıl içinde Freud ailesi, Adolfine, Marie, Pauline ve Rosa adlarındaki dört kızlarının ve ikinci oğulları Alexander'in katılımıyla, genişledikçe genişledi.

Sigismund'un ilk üç yılı, Karpat Dağları eteklerinde, altın çayırlar ve yemyeşil korular içinde geçti. Sevgili Freibergini hiç unutmadı ve 75 yaşındayken şöyle yazdı: "Ta içimde bir yerlerde, ilk silinmez izlenimlerini bu havadan, bu topraktan almış olan, gencecik bir annenin ilk oğlu olan o Freibergli mutlu çocuk hâlâ yaşamakta."

Viyana, tersine, onun üzerinde sıkıntılı bir izlenim bırakmıştı. 1900'de arkadaşı Wilhelm Fliess'e yazdığı bir mektupta, "Bahara, güneşe, çiçeklere ve mavi sulara genç bir adam kadar açım. Viyana'dan kesinlikle şahsi bir husumetle nefret ediyorum ve dev Antaeus'un tam tersine, ayağım, vatanım olan bu şehrin toprağından kesilir kesilmez taze bir güçle doluyorum." Viyana'da Fre-

ud antisemitizmle, Yahudilere yönelik şiddetli düşmanlıkla karşılaştı. Mesleki başarısızlıklar ve aşağılanmaların acısını yaşadı. Yine de orada 5 yaşından 82 yaşına kadar yaşadı. Viyana Freud'un yurduydu. Ancak 1938'de Naziler Avusturya'yı istila ettiklerinde yerinden ayrılmak zorunda kaldı.

Freud'un annesi Amalia'nın, 95 yaşında ölünceye kadar Freud üzerinde çok güçlü bir etkisi olmuştur.

Sigismund doğduğunda Jacob 40, Amalia 21 yaşındaydı. Amalia çok güzel bir kadındı ve güzelliğiyle gurur duyardı. 90 yaşındayken, kızlarından birinin kendisine hediye ettiği bir şapkayı "Ben bunu takmam, beni yaşlı gösteriyor." diye bağırarak reddetmişti. Torunları onu "tiran" ya da "kasırga" diye tanımlarlardı; öfkesini dizginlemeyen tutkulu bir kadındı. Nişanlısına yazdığı bir mektupta Sigismund "duygusallığını", tutkulu mizacını ve ateşli heyecanlarını annesinden aldığını iddia edecekti.

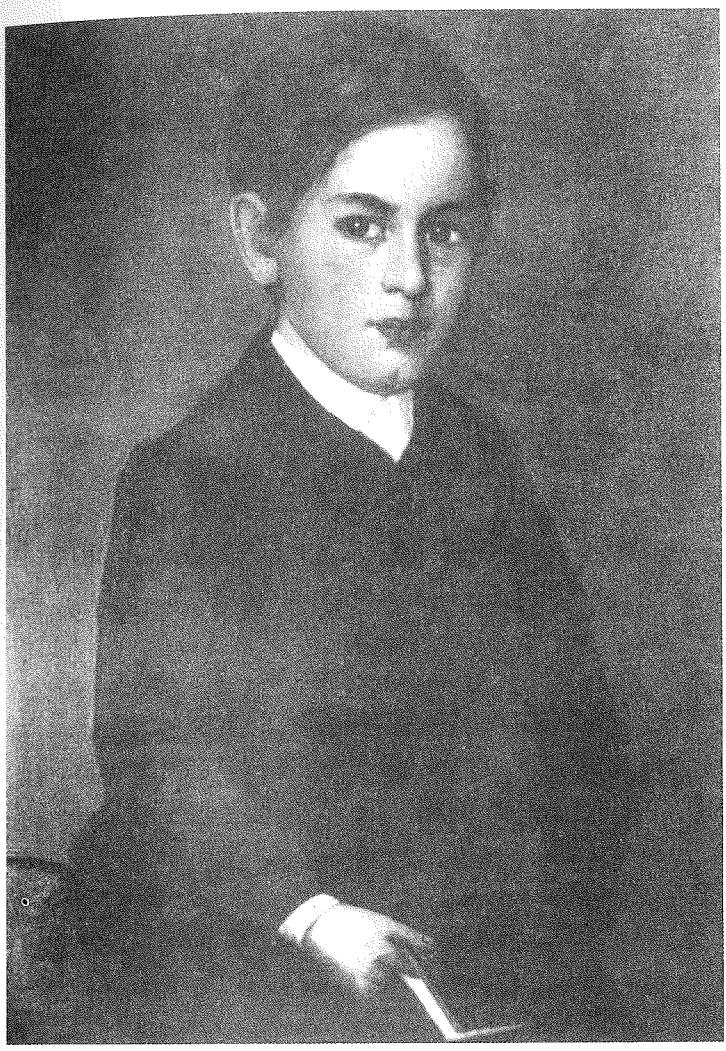
Jacob, aksine, dengeli ama etkisiz bir adamdı. Uzun boylu, geniş omuzluydu. Evde Kitabı Mukaddes okurdu. Sigismund sonraları, fiziksel olarak da zihinsel olarak da babasının eşi olduğunu düşünecekti. Jacob Freud her zaman iyimserdi, ama işinde hiçbir zaman çok başarılı olamadı ve daha ilerideki yıllarda ailesini geçindiremeyecek bir duruma düştü. Sigismund 28 yaşındayken, Jacob'un önceki evliliğinden olan oğulları Philipp ve Emanuel'e, babalarını mali sıkıntıdan kurtarmaları için bir çağrı mektubu yazmıştı.

Jacob ortodoks bir Yahudi olarak yetiştirilmişti; İbraniceyi iyi bilirdi. Bununla birlikte, dini örf ve âdetlerin çoğunu umursamaz, Purim ya da Fısıh gibi bayram-

ları, dini bayram olarak değil de aile kutlamaları olarak değerlendirirdi. İlk oğlu için Yahudi olmayan bir dadı bile tutmuştu. Sigismund daha sonraları, babasının kendisini Yahudilikle ilgili konularda tam bir cehalet içinde yetiştirdiğini ileri sürecekti. Bu iddia tam doğru sayılmaz. Özyaşamöyküsüne bakıldığında, Sigismund'un "okuma sanatına henüz tam vakıf değilken" Eski Ahit'i okumaya başladığı, buna karşılık İbranice okumayı hiç öğrenmediği görülecektir.

Zayıf bir adam olarak algıladığı babası, Sigismund'u hayal kırıklığına uğratmıştır. Çocukluk hatıralarının en canlılarından biri, babasının gençken yaşadığı bir olayı hikâye edişidir. Jacob bir gün yürüyüşe çıktığında, Hıristiyanın biri başındaki yepyeni kasketi vurarak düşürmüş ve "Kaldırımdan aşağı in Yahudi!" diye bağırmış. Sigismund babasına ne yaptığını sorduğunda ise Jacob, "Hiç. Yola indim ve kasketimi aldım." diye cevap vermiş.

Sigismund babasının bu tepkisinden hiç memnun kalmamış. Okulda hep kahramanların başardıkları büyük işleri okurmuş. Halkını Mısır'da kölelikten kurtaran ve onlara Sina Dağı'nda On Emir'i indiren Yahudi peygamberi Musa'ya ömür boyu hayranlık beslemiş. Oyuncak askerlerine Napoléon'un generallerinin adlarını verirmiş. Ordusunu Alpleri aşırarak Roma kapılarına kadar getiren Kuzey Afrikalı kumandan Hannibal de idollerinden biriymiş. Sigismund için Hannibal, Roma'nın yerleşik iktidarına meydan okuyan yabancının sembolüydü (tıpkı Viyana nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Roma Katoliklerine meydan okuması gereken Yahudiler gibi!). Sonraki hayatında Freud, kendisine bağıran ve hakaret eden Yahudi düşmanlarına öfkeyle haykırarak ve bastonuyla saldırarak, fiziksel olarak da karşı koymuştur.

Yedi kardeşin en büyüğü olan genç Sigismund ailesi tarafından şımartılıyordu. Öyle ki 1873'te Viyana Üniversitesi'ne başladığında ailenin çok sıkışık olan evinde diğer kardeşleri tek bir odayı paylaşırken ona kendisine ait bir oda verilmişti.

Jacob Freud'un Viyana'ya geldikten sonra nasıl para kazandığı açık değildir; ticari kayıtlarda ya da zamanın vergi ödeyen işadamları listelerinde adına rastlanmaz. Yaşamını sürdürebilmek için karısının akrabalarından ve ilk evliliğinden olan yetişkin oğulları Philipp ve Emanuel'den borç almış olabilir. Buna rağmen Amalia'yı ve yedi çocuğunu, onlara kitaplar, tiyatro biletleri alarak, çocuklarının portrelerini yaptırarak, Sigismund'un okul

taksitlerinin tamamını ödeyerek rahatça geçindirebilmekteydi. Amalia verem olmuştu ve her yıl düzenli olarak Karpat Dağları'na yaz tatiline giderdi. 1865'te Jacob'un erkek kardeşi Josef, piyasaya kalp para sürmekten yargılandı. Jacob, Philipp ve Emanuel'in de Josef'in bu işlerine bulaşmış olması mümkündür. Tabii bu da, Freudların ekonomik durumuna epeyi yardım etmiş olabilir.

Sigismund'a hep düşkündüler. Annesi 95 yaşında ölünceye kadar ona "Benim altın Sigi'm" diye seslendi. Yaşlı akrabaları ona, doğduğu zaman ihtiyar bir köylü kadının Amalia'ya "dünyaya büyük bir adam getirdin." dediğini söylemişlerdi. Başka bir sefer de, gezginci bir şair 12 yaşındaki Sigismund'a, bakan olup hükümete gireceğini söylemişti. Sigismund 1875'te üniversiteye başladığında, ailenin diğer sekiz ferdi üç yatak odasına sığışırken, evde ona özel bir oda ayrılmıştı. Freud'un ailesi parlak ilk oğulları için fedakârlıkta bulunmaya hep istekli olmuşlardı.

Freud'un Yahudi artyetişimi gerek entelektüel gelişiminde gerek toplumsal yaşamında derin etkiler yaratmıştır. 1772'de Galiçya Avusturya ile birleştiği zaman, Avusturya'daki Yahudilerin sayısı, 70.000'den hemen hemen 300.000'e yükselmişti. Avusturyalı liderler bu duruma, Yahudi nüfusunu düşürecek yasal önlemlerle karşı koydular. Yahudiler yüksek vergiler ödemek ya da vatanlarından sürülmek ikilemi içinde bırakıldılar. Yüksek evlilik vergisi birçok Yahudi'nin evlenmesini engelliyor ya da onları gizlice evlenerek çocuklarını Alman okullarına göndermek zorunda bırakıyordu. 1848'e kadar Avusturya'da, Yahudilerin yaşayabileceği yerlere ilişkin sıkı yasalar yürürlükte kaldı. Moravya'da Yahudiler ancak belirlenmiş 52 Yahudi cemaati içinde yaşa-

yabiliyorlar, büyük şehir ve kasabalarda kalmalarına ise, ancak yerel yönetimler tarafından "hoş görülen Yahudi" ilan edilmeleri halinde izin veriliyordu. Bu da onlara bir "hoş görülme" vergisi yüklemekteydi.

1848'de Avrupa devrimle sarsıldı. Fransa'da, Almanya'da, Hırvatistan'da, Macaristan'da, Avusturya'da ve İtalya'nın bazı bölgelerinde yurttaşlar, mutlakiyetçi hükümetlerin, demokratik seçimlere ve basın özgürlüğüne yer veren, modern cumhuriyetler haline gelmesini talep ediyorlardı. Bu halk hareketlerinin çoğu, yönetimdeki hükümdarlar ve imparatorlar tarafından bastırılmıştır.

Ama Avusturya'da liberallere, İmparator Franz Joseph yönetimindeki merkezi hükümete bağlı olarak sınırlı bir güç tanınmıştı. Viyana'da Reichsrat adı verilen bir meclis kuruldu. İmparatorluk kabinesi (İmparator Franz Joseph'in danışmanlarından oluşan bir grup), toprak sahibi aristokratlar yerine sıradan orta sınıf politikacılarla dolduruldu ve komiteler 20 yılda 8 değişik anayasa oluşturdular, yeniden gözden geçirdiler ve çöpe attılar. Avusturyalılar, kanunlara bağlı yeni bir ulus yaratmak, monarşi ile Katolik Kilisesi'nin egemenliği altındaki eski devleti, demokratik seçimlerle belirlenecek laik ya da din dışı bir yönetime dönüştürmek istiyorlardı. Yarı yarıya başarılı olabildiler.

Avusturyalı liberaller, büyük şehirlerde yaşayan orta sınıf Hıristiyanların ve Yahudilerin dışında fazla bir destek sağlayamadılar ve ancak, para sahibi ve kendilerini destekleme ihtimali olan kişilere oy hakkı tanımak suretiyle iktidarda kalabildiler. 1873'te Avusturya'daki yetişkin erkek nüfusunun sadece % 6'sı oy kullanabiliyordu. Yine de, liberallerin yasalarda yaptıkları reformlar, Freud ve ailesi için çok önemli olmuştur. 1867'de, Sigismund 11 yaşındayken, Avusturyalı liberaller Ya-

hudi düşmanı yasaları kaldırmakla kalmadı, hükümette birkaç Yahudi bile yer alabildi. Sonradan Sigismund'un hatırlayacağı üzere, "zaman, her gayretli Yahudi çocuğunun çantasında bir bakanın evrakını taşıdığı bir zamandı". O, şansını liberallerin reformlarına borçlu olduğunun gayet iyi farkındaydı ve onları sadakatle destekliyordu.

Yahudilerin servetleri arttıkça Viyana'daki Yahudi nüfusu da arttı. Aileler başkente akın ettiler. 1857'de Viyana'da 6000 Yahudi vardı; 1867'de bu rakam 40.000'e ve nüfusun % 6'sına ulaşmıştı. Bazı Yahudiler "hoşgörü gösterilmiş" Viyanalı ailelerden geliyorlar, Almanca konuşuyorlar ve Viyana kültürüne iyi uyum gösteriyorlardı. Freudlar gibi olan diğerleri ise çevredeki küçük kasabalardan gelmişlerdi.

Bununla beraber Freudlar, yoksul Yahudilerin çoğu gibi evde Doğu Avrupa Yahudilerinin çoğunun konuştuğu bir Alman diyalekti olan Yiddişi kullanmazlar, standart Almanca konuşurlardı. Freudlar, birçok diğer Yahudi ailesi gibi Hıristiyan orta sınıfına asimile olmaya çalışmışlardır. Avusturya'nın liberal reformlarının rüzgârıyla, Yahudi öğrenciler mümkün olduğunca çabuk meslek sahibi oluyorlardı. 1880'lerde Viyana'nın Yahudi nüfusu 72.000'e çıktı. Bu rakam toplam nüfusun % 10'unu oluşturuyordu ve şehirdeki avukatların, doktorların, gazetecilerin yarıdan fazlası Yahudi'ydi. Viyanalı Yahudiler sanatta, bankacılıkta ve eğitimde de etkindirler.

Bu Viyana'da Yahudi düşmanlığı büsbütün ortadan kalktı demek değildi. Sigismund ortaokulda, lisede sınıf arkadaşlarının Yahudi düşmanı alaylarına katlanmak zorunda kaldığı gibi, daha sonraki mesleki hayatında da ayrımcılığın sıkıntılarını yaşamıştır. Yine de gençliği ve

yetişkinliğinin ilk yılları boyunca Viyanalı Yahudiler ümitliydiler ve Sigismund çok fazla ayrımcılık korkusu yaşamadan çalışmalarını sürdürebilmişti.

Sigismund İncil tarihine gömülmüş olarak yetişti. Sonraki hayatında da yazılarını Eski Ahit'e göndermelerle doldurur, sık sık İncil'den kaynaklanan psikolojik çıkarımlar üzerine yazılar yazardı. Bununla birlikte, erken bir tarihte sebatkâr bir ateist (tanrıya inanmayan) oldu ve ömrü boyunca öyle kaldı. Bu konudaki duyguları öyle güçlüydü ki, bir yetişkin olarak, karısının hoşnutsuzluğuna rağmen, evinde tüm Yahudi örf ve âdetlerini yasakladı. (Yine de Freud özyaşamöyküsünde "Annem babam Yahudi'ydiler, ben kendim de hep Yahudi kaldım." diye yazar.) Psikanaliz popülerlik kazandıkça, onun sadece Yahudileri ilgilendiren bir disiplin olarak görüleceğinden kaygı duymuş ve Yahudi olmayanları, psikanalizi toplumda yaygınlaştırmaları için teşvik etmeye çok emek harcamıştır. Adolf Hitler'in orduları 1938'de Avusturya'yı işgal ettiğinde, Naziler bu çabalardan hiç etkilenmediler. Dinine bağlı olsun olmasın, bütün Yahudiler toplama kamplarına gönderilme ve öldürülme tehlikesi içindeydiler, Freud da Viyana'yı terk etmek zorunda kaldı.

Üçüncü evlilikten olma bir çocuk olarak genç Freud, ailesinin yapısını yanlış anlamıştı. Jacob Freud 1855'te Amalia Nathansohn'la evlendiğinde 40 yaşındaydı, karısı da 20. Jacob'un ilk evliliğinden olan oğulları Philipp ve Emanuel'in yaşları Amalia'ya Jacob'tan daha yakındı. Emanuel Amalia'dan büyük, Philipp ise sadece bir yaş küçüktü. Sigismund'un ilk oyun arkadaşlarından biri, Emanuel'in oğlu John'du; Sigismund aslında John'un amcasıydı, ama yeğeninden bir yaş küçüktü. Doğal olarak Sigismund, bekâr olan üvey ağabeyi Phi-

lipp'in Amalia ile evlenmeye babası Jacob'dan daha uygun olduğunu düşünüyordu. Ama Amalia'nın kocası Jacob'du. Küçük kız kardeşi Anna doğduğunda, Sigismund, Philipp'in babasının yerini aldığından ve annesine bir çocuk verdiğinden kaygılanmaktaydı.

Aynı zamanda Sigismund'un genç ve güzel annesi ile ilgili olarak da kafası karışıyordu, çünkü onun bakımını yaşlı Çek dadı üstlenmişti. Bu dadı Jacob için Amalia'dan çok daha uygun bir eş olabilirdi. Hararetli bir Katolik olan dadısı bir keresinde Sigismund'u gizlice kiliseye götürmüştü. Sonradan Amalia oğluna, "Eve döndüğünde, bize vaaz vermeli ve kadir-i mutlak Tanrının ne yaptığını anlatmalısın." demişti. Birçok araştırmacı, Freud'un Katoliklerin papasının oturduğu Roma'ya hayranlığının bu dadıdan kaynaklandığına inanır. Dadısı olduğu için, bu kadın Sigismund'un banyosundan ve

Freud ailesinin 1876 tarihli bir fotoğrafı. Sigmund (arka sırada soldan üçüncü) babasının daha önceki evliliğinden olan erkek kardeşlerinden biri olan Emanuel'in yanında.

tuvalet eğitiminden de sorumluydu. Çocuk dadısının ilgisinden çok hoşlanırdı ve 1890'larda unutulmuş çocukluk anılarını eşelemeye başladığında, bu kadını gayet canlı olarak hatırına getirebilmişti.

Bütün çocuklar gibi Sigismund'un da, kardeşleriyle ilgili karışık duyguları vardı. Kardeşi Julius doğduğunda Freud 17 aylıktı ve yoğun bir kıskançlığa kapılmıştı. Yedi ay sonra Julius öldü. Sigismund'un ilk kız kardeşi Anna birkaç ay sonra doğdu ve yine onu tek çocuk olarak kurulduğu tahtından indirdi. Freud daha sonraki hayatında da Anna'yı hiçbir zaman çok sevmemiştir. Sigismund iki buçuk yaşındayken üvey ağabeyi Philipp, Freud'un dadısını hırsızlıkla suçlamıştı. Kadın tutuklandı, yargılandı ve hapse atıldı. Her küçük çocuğun olabileceği gibi, Freud bundan çok rahatsız olmuştu. Sonraları, aile ilişkilerini kuramsallaştırdığında, bu rekabet hikâyelerini tüm açıklığıyla hatırlayacaktır.

Freud'un çocukluğunun Viyanası kıpır kıpır, atılım halinde bir metropoldü. 1840 ile 1870 arasında Viyana'da nüfus ve işyeri sayısı iki katına çıkmıştı. 1857'de İmparator Franz Joseph, şehri çevreleyen ve daha önceleri devasa bir istihkâm alanı olan geniş kuşağın, sivil kullanıma tahsis edilip geliştirileceğini açıkladı. Bu kordon Viyana'nın büyük bulvarı Ringstrasse olmuştur. Ringstrasse 1865'te sivil kullanıma açılır açılmaz, büyük apartmanlar ve kamu binaları ile doluverdi. Sonraki yirmi yıl içinde Viyana'da baş döndürücü çeşitlilikte kafelerin yanı sıra, süratle bir opera binası, müzeler, meclis binası ve bir şehir kulübü inşa edildi.

19. yüzyılın sonlarında Viyana refah içinde yaşayan bir şehirdi ve resim, müzik, edebiyat ve özellikle Freud açısından önem taşıyan tıp alanında, bir kültür merkezi haline gelmişti. Yüzyılın sonunda, ressam Gustav Klimt, bes-

teci Gustav Mahler ve Arnold Schoenberg, yazar Arthur Schnitzler ve Hugo von Hofmannstahl gibi parlak şahsiyetler ve pek çok başka entelektüeller Viyana kültürünü zenginleştirmekteydi. Freud bu şehir zevklerinden fazla yararlanmamıştır. Günün öncü yazarlarını, ressamlarını, bestecilerini umursamazdı, kafelerde vakit geçirmekten de hiçbir zaman hoşlanmadı. Günlük yürüyüşünün dışında, Freud'un Viyana'daki başlıca zevki, şehrin müzesiydi.

Freud eğitimine Viyana'da başlamıştı. Başlangıçta evde babasından ders alıyordu. Sonra özel bir ilkokula gitti, daha sonra da ortaokul ile lisenin bir arada bulunduğu Gymnasiuma girdi. Okuldaki sekiz yılının altısında sınıf birincisi oldu. Freud, yetişmesi sırasında, Fransızca ve İngilizcenin yanı sıra Yunanca ve Latince de öğrenerek (bunların yanında kendi kendine İtalyanca ve İspanyolca da öğreniyordu) hırsla Eski Yunan ve Roma edebiyatı külliyatına sarıldı. Shakespeare'in oyunlarını da İngilizce olarak okuyordu. Hırslı bir okur olarak, daha gençliğinde, o zaman 15 yaşında olan kardeşi Anna'nın okuyacağı kitapları sansür etme işini üstlenmişti. *İnsanlık Komedisi* adlı bir dizi romanın yazarı olan Honore de Balzac'ın eserlerini, çok ırkçı oldukları gerekçesiyle kardeşine yasaklamıştı. Yirmisine geldiğinde doğal olarak eğitimini Viyana Üniversitesi'nde sürdürecekti.

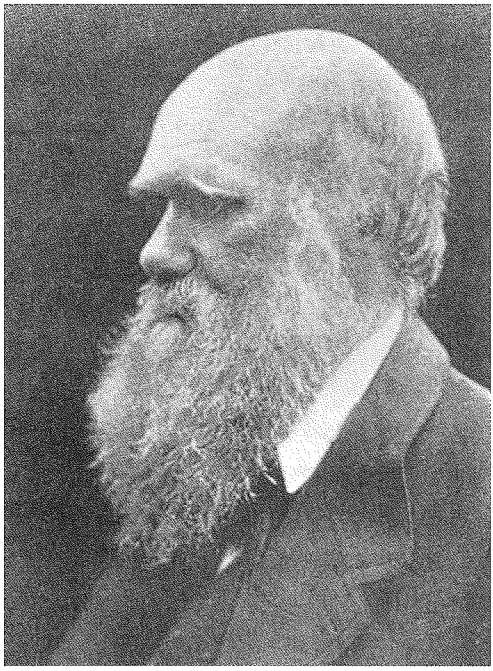
Başlangıçta Freud avukat olmayı tasarlıyordu. Özyaşamöyküsünde, "Benden biraz büyük ve sonradan tanınmış bir politikacı olan bir lise arkadaşımın güçlü etkisi altında, ben de hukuk okumak ve toplumsal olarak etkin biri olmak istemiştim." diye yazar. Ama üniversite dersleri başladığında bu fikrini değiştirmiştir. Freud sonraları, ünlü bir zoolog ve hoca olan Carl Brühl'ün Kucaklayan Ana adlı, doğa üzerine tutkulu bir şiirini dinledikten

sonra bilim adamı olmaya karar verdiğini açıklamıştı. Freud, doğa üzerine çalışmak istiyordu. Bunu yapmanın bir yolu da biyoloji okumaktı.

1873 sonbaharında Freud Viyana Üniversitesi'ne tıp öğrencisi olarak kaydoldu. Burada Sigismund olan adını, Sigmund olarak değiştirdi. Kendini en az 10 sömestr (5 yıl) için, tıp çalışmalarına adadı. Daha sonraları "Ne o ilk yıllarda ne de daha sonra konum ve etkinlik olarak doktorluk özellikle ilgimi çekti; beni yönlendiren bir çeşit bilgi oburluğuydu." diye yazacaktı. Genç ve hırslı bir adam olarak Freud şöhrete de açtı. Kampusta dolaşırken büyük hocaların heykellerine bakar, bir gün kendisinin de böyle, öğrencilere tepeden bakarak sonsuzluğu seyre dalacağını düşünürdü. Kendi büstünün, Sfenksin bilmecesine cevap vererek bir krallık kazanan efsanevi Yunanlı, Oidipus'la ilgili: "Ünlü bilmecenin cevabını bildi ve en kudretli adam oldu." alıntısını taşıyacağını hayal etmekteydi (Eski Yunanlı yazar Sophokles'in *Kral Oidipus* adlı oyunundan). Ne var ki Freud henüz hangi bilmeceyi çözeceğine karar vermiş değildi!

Biyolog Charles Darwin'in 1859'da dünyaya açıkladığı tartışmalı doğal seçilim kuramı Freud'u büyülemişti. Darwin, 1871'de yayımlanan *İnsanın Türeyişi* adlı yapıtında, insanın da diğer organizmalar gibi evrime tabi olduğunu ve "kıllı, kuyruklu, dört ayaklı" bir hayvandan türediğini belirtmişti. Pek çok insan bu düşüncenin hem insanlara hem de tanrıya bir hakaret olduğuna inanmıştı, hâlâ da pek çok kişi buna inanır. Ne var ki Freud ve onun bilim adamı arkadaşları Darwin'in kuramına başka türlü bakıyorlardı.

"Bu balığı Tanrı yarattı." diyen bir kuram, deneye tabi tutulamaz. Ama eğer bir kuram "Bu balık seçilmiştir, çünkü hayatını sürdürmeyi atalarından daha iyi başar-

Freud Viyana Üniversitesi'nde tıp öğrencisiyken İngiliz biyolog Charles Darwin'in (üstte) tartışmalı doğal seçilim kuramına büyük bir hayranlık duymuştu.

mıştır." iddiasında ise, ortaya bilim adamlarının çözmesi gereken birçok mesele çıkacaktır. Bu balık, hangi başka balıklarla bağıntılıdır? Onlardan ne şekilde farklıdır? Hangi organları aynıdır? Değişim ne zaman gerçekleşti? Kurbağa ya da yunus gibi diğer hayvan türleri de aynı değişiklikleri geçirmişler midir? Bu değişim niçin yararlı olmuştur? Çevrede bu değişime neden olabilecek bazı farklılıklar var mıdır?

Kısacası, Darwin'in kuramları modern biyolojiyi mümkün kılmıştır. Darwin'in biyoloji araştırmaları üzerindeki muazzam etkisini anlatmak güçtür. Freud Viyana Üniversitesi'nde okurken, biyologlar her yerde evrimin kanıtlarını araştırmaktaydılar. Freud sonradan şöyle yazacaktı: "O zamanlar herkesin üzerinde konuştuğu Darwin'in öğretileri beni çok güçlü biçimde etkiledi; çünkü bunlar dünyayı kavrayışımıza olağanüstü bir ilerleme getirmekteydiler." Akıldışı düşünceden hiç hoşlanmayan ve laik bir ateist olan Freud, Darwin'in türlerin kökeni kuramının Tanrıyı aradan çıkartmasından hoşnut kalmış olsa gerektir.

Freud, Ludwig Feuerbach ve Franz Brentano gibi filozofların eserlerini de dikkatle incelemişti. Feuerbach, teolojinin yerine insanın evrimini ve gelişimini inceleyen antropolojinin geçmesi gerektiğini ileri sürmüş, böylece birçok felsefe ve teoloji görüşüne bütün kalbiyle karşı çıkmıştı. Onun, teolojinin sadece insan deneyimlerinin bir yansıması olduğu düşüncesini Freud, yıllar sonra

Bir Yanılsamanın Geleceği ve *Totem ve Tabu* adlı yapıtlarında tekrar tekrar ileri sürecekti. Feuerbach'ın kitaplarını hatmettiği sıralarda Freud, Brentano'nun verdiği beş derse ve seminere katılmıştı. Brentano kendini, insan zihnini gözlem ve deneyler yoluyla inceleyen psikolog anlamına gelmek üzere "deneysel psikolog" olarak adlandırmaktaydı. Eski bir rahip olan Brentano, zihnin elde ettiği bilgilerle değil, nasıl işlediği ile ilgileniyordu. O aynı zamanda, Freud'un dürüstlüğe aykırı bulduğu bir tavırla, Tanrıya inancını da koruyan bir bilim adamıydı. Ayrıca Brentano, Eski Yunanlı filozof Aristoteles ve onun psikoloji bilimi üzerindeki etkisi konusunda da uzmandı.

Üçüncü yılında Freud, yaşayan organizmaların ve onların hücre, doku, organ gibi bileşenlerinin işleyişinin incelenmesine tahsis edilmiş bir fizyoloji laboratuvarına katıldı. Laboratuvarın başında, önde gelen Viyanalı bilim adamlarından Ernst Brücke bulunmaktaydı. Freud burada beş yıl çalıştı. Freud yaşamı boyunca çok çeşitli kişileri, büyük bir sadakatle bağlandığı bilge rehberler, baba figürleri olarak benimsemiştir. Brücke bunların ilklerinden biriydi. Freud'dan 40 yaş büyüktü, hemen hemen Jacob Freud'la aynı yaştaydı.

Fakat neşeli, uysal, iyi huylu Jacob'un aksine, Brücke içine kapalı, talepkâr bir iş buyurucuydu. Öğrencilerin sözlü sınavlarına girdiğinde tek bir sual sorardı. Öğrenci bunu bilemezse, on beş dakikalık sınavın sonuna kadar başka soru sormaz ve sessizce otururdu. Katı ve otoriter bir insan olan Brücke, Freud'un laboratuvara gecikerek geldiğini keşfettiğinde, açılma saatinde gelip kapının dışında beklemeye başlamıştı. Freud *Rüyaların Yorumu* adlı kitabında; "bana baktığı ve önlerinde eridiğim o korkunç mavi gözler" diye anımsadığı imgeyi hiçbir

Freud, Ernst Brücke-nin laboratuvarında beş yıl boyunca fizyoloji çalışmalarını sürdürdü. Brücke'yi yol göstericisi sayıyordu ve onun yanından ancak koşullar onu daha kazançlı bir iş bulmaya zorladığında ayrıldı.

zaman unutmadı. Yine de kendisine mesleki disiplin duygusunu kazandıran Brücke'ye tapıyordu. Zamanının profesörlerinin çoğu gibi Brücke'nin de gayet güçlü kültürel ilgileri vardı. Yetenekli bir ressamdı, ayrıca bütün dillerin çevriyazısında kullanılabileceğini iddia ettiği bir fonetik yazım sistemi geliştirmişti.

Mesleki olarak Brücke, 1840'ların başlarında kendilerini vitalizmle -organizmaların yaşama etkinliklerini gizemli bir hayati güçle açıklayan biyoloji ekolüyle- savaşmaya adamış olan bir bilim adamları grubuna mensuptu. Sözü edilen bu hayati güç, maddeselliği olmayan bir çeşit ruh gibi tasarlanmaktaydı. Brücke ve meslektaşları, organizmaları ancak fiziksel ve kimyasal güçlerin etkileyebileceğine inanmaktaydılar. Yaşayan bir varlığın ya da organlarının her etkinliği kimyasal ya da fiziksel yasalara indirgenebilirdi. Vitalizm karşıtları titiz deneyimleriyle, fizyoloji biliminde ve fiziksel uyaranlardaki değişikliklere (örneğin ışığın parlaklığı gibi) bağlı olarak insan algısının nasıl değiştiğinin incelenmesinde, büyük ilerlemeler kaydettiler. Brücke'nin laboratuvarından ayrıldığında, her biyolojik fenomenin fizik yasalarına indirgenebileceği fikri Freud'un zihnine iyice kazınmıştı. Mesleğinin çok ileri aşamalarında Freud, insan davranışının nedenlerini keşfettiğinde, zihinsel enerjinin yönlenmesine zemin hazırlayan fiziksel süreçlerin gözlemlenmesine dayalı açıklamalar getirmeye çalışmıştır.

Brücke ile çalışırken Freud balıkların ve kerevitlerin sinir sistemlerinin ve yılanbalıklarının cinsel organları-

nın yapısı ve bunları başka dokulardan ayırmanın yeni bir yöntemi üzerine makaleler yayımlamıştır.

Freud doktora derecesini almak için sekiz yılını, yani tıp öğrencileri için gerekli olandan üç yıl daha fazlasını vermişti. 1879'da askere alındığında çalışmaları kesintiye uğradı ve barış zamanında da, hasta askerlere bakarak bir yıl daha askerlik yaptı. Askerdeyken, aslında hızlı da çalışabildiğini göstermiş oldu. O yıl içinde, eski hocası Franz Brentano'nun onu çeviri komisyonuna önermesiyle, filozof John Stuart Mill'in dört denemesini İngilizceden Almancaya çevirdi.

Tıp derecesi için yeterlik sınavlarını verdikten sonra Freud, Brücke'nin Fizyoloji Enstitüsü'nde düşük ücretli bir okutmanlık görevi aldı. Enstitüyü ancak başka çaresi kalmadığı zaman bırakacaktı. Yavaş ilerleyen ya da zeki olmayan bir insan değildi ama araştırma yapmaktan ve üretken olarak çalışabilmekten hoşnut olduğu bir laboratuvarı terk etmek için yeterli nedeni yoktu. Ama Brücke de ebedi bir öğrenciyi destekleyemezdi. Freud belki de sabırla Brücke'nin laboratuvarında bir asistanlıkla ödüllendirilmeyi bekliyordu. Ne yazık ki Brücke'nin asistanlarının ikisi de gençti ve ona yer açacak gibi görünmüyorlardı. Bir yandan da para Freud için gittikçe artan bir önem kazanmaya başlamıştı. 1882 Nisanında, kız kardeşlerinden birini ziyarete gittiğinde Martha Bernays adında genç bir kadınla tanıştı. İki ay sonra Freud ve Bernays nişanlandılar. Ama bir ev kurabilecek paraları yoktu ve Brücke ona, araştırmadan gelecek parayla karısına bakabileceğini aklından bile geçirmemesini söylemişti. Nişanlandıktan altı hafta kadar sonra Freud Viyana Genel Hastanesi'nde stajyer doktor olarak çalışmaya başladı.

2.
BÖLÜM

Deneyler

Martha Bernays tam Freud'un başını döndürecek bir kadındı. Zeki ve çekiciydi. 1882 Nisanında tanıştıklarında o 21, Freud 26 yaşındaydı. Bernays'ın ailesi fazlasıyla entelektüeldi. Büyükbabası Isaac Bernays Hamburg'un başhahamıydı, amcalarının ikisi Alman üniversitelerinde ders veriyorlardı. Babası Berman tüccardı, aynı zamanda da ünlü Viyanalı iktisatçı Lorenz von Stein'ın sekreteri olarak çalışıyordu. Bernays ailesi Hamburg'dan Viyana'ya 1869'da, Martha sekiz yaşındayken taşınmışlardı ve Freud ve Bernays aileleri o zaman dost olmuşlardı. Martha sık sık Freudları ziyaret ederdi. Martha'nın ağabeyi Eli de 1883'te Sigismund'un kız kardeşi Anna ile evlenmişti.

Martha'nın kendisi, zamanı için gayet iyi bir eğitim görmüş olmakla birlikte bir entelektüel sayılmazdı. Alman edebiyatına aşinaydı ve istekli bir okurdu, ama sadece akşamları! Gün içinde, yapılacak işler varken, kendine zamanını boşa harcama izni tanımazdı. Freud'la nişanlılığı hakkındaki düşüncelerine ilişkin pek az kayıt vardır. Nişanlısına yazdığı mektuplar 2000 yılına kadar

Martha Bernays, 1884'te, Freud'la evlenmeden 2 yıl önce.

kamuoyunun bilgisine sunulmayacaktır. Daha sonraki yıllarda ise sakin, becerikli ve fevkalade düzenli bir ev idaresi konusundaki yeteneğini göstermiştir. Nişanlılıkları süresince Freud'un kıskançlıklarını hoşgörü ve dirençle karşılamış (Freud'un kendisine yazdığı mektuplardan anlaşıldığı üzere), sonra da altı çocuk ve hizmetkârlardan oluşan Freud ailesini sabır ve titizlikle idare etmiştir.

Martha kendinden emin ve kolay rahatsız olmayan bir kadındı. Duygularını, soğuk görünme raddesinde denetleyebilmekteydi. Oğulları Martin, bir gün bir eşyanın üzerine düşerek kafasını yardığını ve oluk oluk kanlar aktığını hatırlayacaktır. Martha çığlık atmamış, hatta dikişini bile elinden bırakmamıştı. Sadece dadıdan aynı sokakta oturan doktoru çağırmasını rica etmiş ve dikişini dikmeye devam etmişti.

Evliliği boyunca Martha sakin ve becerikli bir idareci olmuştu. Bir keresinde kendini şöyle ifade etmişti: "Aleniyetin her çeşidinden kaçınırım. En iyi eşin, hakkında en az konuşulan eş olduğunu ifade eden atasözüne inanırım." Esas itibariyle kocasından bağımsız bir hayat sürmüştü; kocası evin idaresini tamamen ona bırakmış, o da yemeğin tam saat 13.00'da hazır olmasını garanti etmişti. Martha Freud'un çalışmaları hakkında fazla bir şey öğrenme zahmetine girmemiş ve genellikle onunla, çocukların katılmadığı seyahatlere çıkmamıştır. Sosyal yaşamını da ayrı götürmüş, Freud'un aşağıladığı

dost ve akrabalarla ilişkileri diplomatik bir üslupla yumuşatmıştır. Freud'un, Martha'nın nezaketle, "düğününden önce evlendiğini" belirttiği arkadaşı Elise gibi bazı insanlarla ilişkisini kesmesi yönündeki isteklerine de kulak asmamıştır.

Freud'un, Martha'yı tanıdığı zaman tek gördüğü, ince, solgun, hoş bir genç kadındı. Yaşlıca bir işadamıyla evlenmek üzereydi. Ama ağabeyi Eli onunla konuşarak, ancak âşıksa evlenmesini telkin etmişti. 1882 Nisanının o kader gecesinde, Sigmund üniversitedeki işinden eve döndüğü sırada Martha, Freudları ziyaret etmekteydi. Genellikle Sigmund doğru odasına, çalışmaya giderdi. Ama o akşam kız kardeşleriyle konuşup gülüşen Martha'yı gördü. Genç adam büyülenmişti. Yıllar sonra Martha'ya bir mektubunda şöyle yazacaktı: "O bildik uzun masada oturup bir yandan nazik parmaklarıyla elma soyarken, bir yandan da o kadar zekice konuşan küçük bir kızı ilk görüşümün beni bu kadar derinden etkileyebildiğini gördükten sonra, batıl inançlara sahip oldum." Sigmund'un masaya oturarak konuşmalara katılması aileyi de şaşkına çevirmişti. Martha'nın her gelişinde aynı şeyi yapıyordu. Birkaç hafta boyunca, Sigmund Martha'ya her gün bir gül gönderiyordu. Sert eleştirileriyle tanınan, kendini öğrenciliğe adamış bu rasyonel bilim adamı, Martha Bernays'a "Dudaklarından güller ve inciler dökülen periler prensesi" diye hitap ediyordu. İlk karşılaştıkları andan itibaren müthiş bir şekilde âşık olmuştu.

Ne yazık ki, ne Freud'un ne Bernays'ın evlenmek için yeterli paraları vardı. Çeşitli nedenlerden dolayı, nişanlandıklarını ailelerine bildirmeyi altı ay geciktirdiler. Bu süre zarfında, Martha'nın annesi, diğer kızı Minna da Viyanalı bir adamla nişanlı olduğu halde, Hamburg'a

geri dönmeye karar verdi. Bernays'la Freud dört buçuk yıllık nişanlılıklarının üç yılında, ayrı şehirlerde yaşamak zorunda kaldılar. Bu o zamanlar çok da alışılmadık bir şey değildi. Martha'nın annesi de dokuz yıl nişanlı kalmıştı. Freud için bu süre yine de şiddetli bir işkence olmuştu.

İlişkilerini sürdürebilmek için Freud ve Bernays günaşırı mektuplaşıyorlardı. Freud'un mektupları kendi bağlılığını ve isteklerini sergilemekteydi. Nişanlısının, hayranlarına karşı soğuk davranması için ısrar ediyor, kuzenlerinden birine küçük adı yerine soyadı ile hitap etmesini istiyordu. Hatta nişanlısının buz patenini bile bırakmasını istemişti; olur da dengesini kaybeder, başka bir erkeğin koluna yaslanmak zorunda kalabilirdi! Kadınlara oy kullanma hakkı vermenin saçma olduğuna inandığını da açıkça dile getirirdi. Çünkü kadınların evde birçok sorumlulukları vardı. Evlendikten sonra Martha'nın dininden -ortodoks Yahudilikten- vazgeçmesini şart koştu. Martha Sigmund'un bu talebiyle derinden yaralanmakla birlikte, Yahudiliğin gereği olan ibadetlere son vermiş, Freud'un ölümünden sonra ise, her cuma gecesi Şabat'ı sembolize eden geleneksel mumları yakmayı sürdürmüştür.

Freud bir vesileyle, gelecekteki evlerini, tam orta sınıf konforunu yansıtan bir yer olarak şöyle tasvir etmiştir:

> Bütün ihtiyacımız, yaşayıp yemek yiyebileceğimiz ve misafir kabul edebileceğimiz iki veya üç oda; bir de yemeği pişirecek ateşin sönmeyeceği bir ocak. Bulunacak eşyalar şunlar: Masalar, iskemleler, yataklar, bir ayna, evin mutlu sakinlerine zamanın geçişini hatırlatacak bir saat, bir saatlik hoş hülyalar kurmak için bir koltuk, evin

> hanımının yerleri kolayca temiz tutabilmesi için halılar, süslü kurdelelerle bağlanmış ve raflarına yerleştirilmiş çarşaflar, en yeni model elbiseler ve yapma çiçekli şapkalar, duvarlarda resimler, gündelik su bardakları ve kutlamalar için şarap kadehleri, tabak çanaklar, birden açlıkla karşı karşıya kalırsak veya beklenmeyen bir misafir gelirse diye bir kiler, gürültüyle şakırdayan koca bir anahtar demeti, ve bir de dost lamba. Her şey gayet muntazam muhafaza edilmeli, yoksa her parça eşya için kalbini küçük küçük bölmelere ayırmış olan Hausfrau [evin hanımı] itiraz eder.

Başka bir mektubunda da Freud "İzlenimim o ki," demektedir, "dünyanın en aziz kadını, bu noktada dehşet verici biri oluyor. Kocayı, güzel bir ev için -zorunlu olmasına zorunlu- bir tamamlayıcı olarak görüyor."

Bir eşi ve evi geçindirmek para ister. Evlenmelerinden altı ay önce, evlerini döşemek için para biriktirmeye çalıştıkları sırada Freud Bernays'a "Benim küçük sevgilim," diye yazar, "Bir tek küçücük hatan var, hiç piyangoda kazanmıyorsun." Brücke'nin laboratuvarından ayrıldığında Freud'un elinde hiç nakit para yoktu. Derecelerini alır almaz tıp alanında çalışmaya başlayan sınıf arkadaşlarının da üç yıl gerisindeydi. 1882'den 1885'e kadar Freud, klinik çalışmalar yapabilmesi için gerekli deneyimi kazanmak üzere çok sıkı çalıştı. Psikiyatri ve sinir hastalıklarının yanı sıra, cerrahi, dermatoloji, oftalmoloji de dahil, tıp bölümlerinin çoğunda rotasyonla görev yaptı. Ama aynı zamanda, büyük bir bilimsel keşif yapmak da istiyordu. Eğer heyecan verici yeni bir sonuca ulaşırsa, ünlü olacaktı; ünlü olursa özel hastalarının sayısı artacaktı ve hastaları çoğalırsa,

Martha Bernays ile gecikmeden evlenebilmek için yeterli parası olacaktı.

Evlenmek için duyduğu bu sabırsızlıktan ötürü, sevgili Marthası dolaylı olarak Freud'un en büyük bilimsel yenilgilerinden birine sebep oldu. Şöhret arayışı içerisinde, altın klorit kullanarak yeni bir doku boyama yöntemi -mikroskop altında daha iyi görülebilsinler diye hücreleri boyama işlemi- denedi, ama kullandığı teknik tutarlı sonuçlar vermedi. Bir de, serebral hemoraji (beyin kanaması) geçiren bir hasta hakkında bir makale yayımladı, ama bu da tanınmasını sağlamakta yetersiz kaldı. Daha iyi bir fikre ihtiyacı vardı. Nişanlanma teklif ettiği mektubunda "narin, tatlı kız" diye hitap ettiği sevgilisiyle evlenebilmek için kokain üzerine araştırmalara başladı.

1880'lerin başında kokain kullanımı bugünkü kadar yaygın ve kötü görülen bir şey değildi. Bilim adamları bu maddenin özelliklerini araştırmamışlardı. Freud kokainle ilgilenmeye, bu maddenin askerlerin dayanıklılığını artırdığını öne süren bir Alman askeri doktorunun raporunu okuduktan sonra başlamıştı. Zamanın birçok araştırmacısı gibi Freud da bu yeni maddeyi kendi üzerinde denemeye karar verdi. Kendine göre sebepleri de vardı. Yıllarca depresyon nöbetlerinden çok çekmişti. Böyle zamanlarda yorgun, kolay tedirgin olan ve çalışamayan bir insan haline geliyordu. Küçük dozlarda kokain kullandığında, ilacın yeni bir enerjiyle çalışmasına yardım ettiğini gördü. Bu hoşuna gitmişti. Martha'ya şöyle yazıyordu: "İtaatsizlik edersen, kimin daha güçlü olduğunu göreceksin: Yeterince yemek yemeyen nahif küçük kız mı, yoksa *vücudunda kokain bulunan* koca vahşi adam mı? Son ciddi depresyonumda yine koka aldım ve küçük bir doz beni fevkalade bir şekilde yüksek-

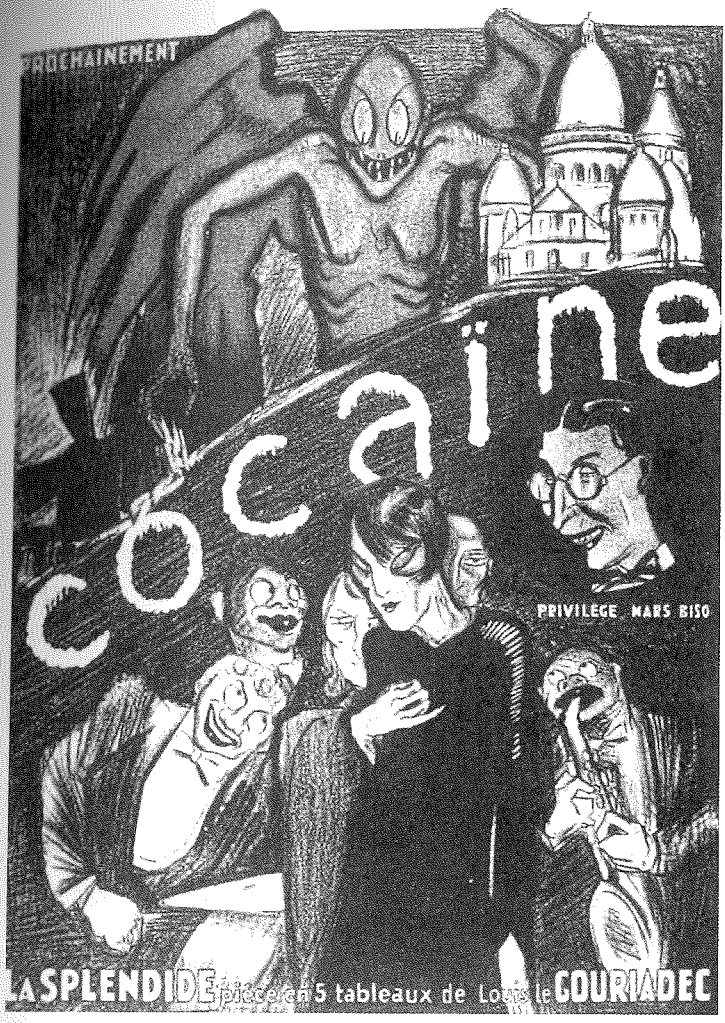
Sigmund Freud, 1885. Fransız doktor Charcot ile çalışmak üzere Paris'e gitmeden kısa bir süre önce.

lere çıkardı. Şimdi bu sihirli maddeye bir methiye yazmak için literatür toplamakla meşgulüm."

Freud'un kendisi, ilacın herhangi bir yan etkisinden rahatsızlık duymamıştı ve 1884 Temmuzunda (kokainin elde edildiği bitki) "Koka Üzerine" başlıklı bir makale yazmaya koyuldu. Kokaini lokal anestezide, yorgunluğun, hazımsızlığın ve morfin bağımlılığının tedavisinde kullanılmak üzere tavsiye ediyordu. Hatta ilacın eşantiyonlarını, keyifsiz olduğu zamanlarda kullanmasını tavsiye ederek Bernays'a bile gönderdi.

Freud'un bu coşkusu onun düşüşü oldu. 1884 yazında, kokainin uyuşturucu özelliklerinden oftalmolog arkadaşları, Leopold Königstein ve Carl Koller'e söz etti. Hatta bir stajyer arkadaşına da bir doz kokain verdi, arkadaşı ilacın dudaklarını ve dilini uyuşturduğunu bildirdi. Königstein'la birlikte, kokainin bir köpeğin gözü üzerindeki etkilerini denemeye başladılar. Ne var ki bu araştırma, Temmuz'da Freud'un yaz tatiline çıkmasıyla kesintiye uğradı.

Freud hemen, bir yıldır ziyaret edemediği Bernays'ı görmeye koştu. Eylül'de döndüğünde, Königstein'ın değil ama Koller'in, kokainin göz için bir lokal uyuşturucu olarak kullanılmasına ilişkin deneyler yapıp raporlar hazırlamış olduğunu gördü. Doğrusunu söylemek gerekirse, Koller de, Freud'un kendisine ilham vermesinden bir

19. yüzyılın sonlarında Freud dahil olmak üzere pek çok bilim adamı kokaini kendi üzerinde denemiştir. Bununla beraber çok kısa süre içinde araştırmacılar bu kuvvetli ilacın kullanılmasının yarattığı tehlikelerin farkına varmıştır. Bir Fransız piyesine ait olan bu afiş kokainin sakıncalarını temsil ediyor.

süre önce, göz ameliyatlarında kullanılabilecek bir lokal uyuşturucu bulmaya çalışmaktaydı. Koller'in buluşu göz cerrahisinde büyük değişikliğe yol açtı ve ona birdenbire büyük bir şöhret sağladı. Freud yine yoksul, genç, kimsenin tanımadığı -ve evlenememiş- bir doktor olarak kalmıştı.

Kokainin Freud'un hayatı üzerindeki etkisi bu akademik felaketle de son bulmadı. Ernst von Fleischl-Mar-

kow adında bir arkadaşının reçetesine, morfin bağımlılığı tedavisi için kokain yazmıştı. Freud'un ilacının yardımıyla, Fleischl-Markow morfin kullanmayı bırakabildi bırakmasına, ama hemen ardından kokain bağımlısı oldu ve 1891'de ölünceye kadar kokain kullanmaya devam etti. Fleischl-Markow günlük enjeksiyonlarla bedenini ve zihnini eritmekteyken, dünyanın dört bir yanından kokain bağımlılığı ile ilgili tıbbi raporlar gelmeye başlamıştı. Freud kokainle ilgili coşkusundan ötürü saldırılara uğradı ve sonunda bu konuyu tamamen terk etti. Ama, kendisi yıllarca, Paris'te bulunduğu sıralarda partilere katlanabilmek için, migrenle ve mide ağrılarıyla baş etmek için ve geniz şişkinliğini hafifletmek için, ara sıra bu maddeyi kullanmaya devam etti. Maalesef kokain Freud'un migren ağrılarını ve geniz sorunlarını azdırmış da olabilirdi.

Neyse ki kokain deneyleriyle uğraşırken işini aksatmadı. Hastanede doktor olarak çalışıyor olması ve eski danışmanı Brücke'nin büyük desteği, Freud'a bir seyahat bursu kazandırdı. 1885 sonbaharında sevgili Marthasını ziyaret etmek üzere Viyana'dan ayrıldı. Oradan da, Fransa'nın ünlü tıp adamı Jean Martin Charcot ile Salpêtrière Hastanesi'nde çalışmak üzere beş aylığına Paris'e gitti.

Charcot hipnoz uygulamasıyla Fransız ulusunu büyülemişti. 1870'lerde, sonraları büyük nöbetli sara (*grand mal epilepsy*: nöbetlerle kendini gösteren bir sinir sistemi hastalığı) adı verilecek olan hastalıktan mustarip hastaların yattığı büyük bir hastane koğuşunun başındaydı. Bu nöbetler sırasında hastanın bilinci kapanır, rengi kaçar, ağzı köpürür ve tüm gövdesi sarsılmalarla kasılır. Koğuşta aynı zamanda sarası olmayan ama sara nöbetlerini taklit etmeyi öğrenmiş hastalar da yatmak-

taydı. Bu ikinci gruptakilerin histeri hastası oldukları söylenmekteydi.

Histerinin yüzyıllar boyunca çeşitli tarifleri yapılmıştır. Terimin kökü Yunanca rahim anlamındaki kelimeye dayanmaktadır (*uterus* kelimesi de aynı kökten gelir) ve dolayısıyla, Eski Mısır zamanından 19. yüzyıl sonlarına kadar kadınların üreme organlarının bir hastalığı sanılmıştır. Eski Yunanlıların histeri ile ilgili ayrıntılı bir kuramları vardı. Cinsel ilişki kurmayan, genellikle dul veya hiç evlenmemiş kadınların rahimlerinde bazı değişiklikler olduğuna inanırlardı. Rahim kurur, hafifler ve vücudun yukarı kısımlarına doğru yükselir diye düşünülüyordu. Eğer rahim gelip boğaza yerleşirse, kadın boğazında bir yumru hisseder ve nefes almakta zorlanırdı. Yunanlı doktor Hippokrates "Eğer bir kadının histerisi varsa veya ağır iş yükü altındaysa, şiddetli bir aksırık yararlı olur." diye yazıyordu. Belki de bunun, rahimi asıl yerine iteceği düşünülüyordu.

1885 sonbaharında Freud Fransızları hipnotizma yöntemi ile hayrete düşüren Fransız doktor Jean Martin Charcot ile çalışmak üzere Paris'e gitti. Freud Charcot'nun teknikleri ile büyülenmiş ve daha sonra kendi hastalarının tedavisinde de hipnozu kullanmıştı.

16. yüzyılda anatomi bilginleri, rahmin bedene gayet sıkı bağlı olduğunu ve gezinmesinin pek mümkün olmadığını gösterdiler. Thomas Sydenham adında bir İngiliz doktoru, histerinin nedeninin "evvelce yaşanmış üzüntüler" veya psikolojik travmalar olduğunu öne sürmüştü. Ama histeri hâlâ bir kadın hastalığı olarak görülmekteydi. 1813'te, Fransız devrimi sırasında hastanelerde yatan hastaları zincirlerinden kurtarmasıyla ünlü bir doktor olan Fransız Philippe Pinel, histerinin kadınlarda cinsel yoksunluğun bir sonucu olduğunu iddia etmişti. Ona gö-

re, yoksunluk çeken kadın duygusal olarak da dengesiz ise ve başka türlü cinsel etkinliklere (sözgelimi müstehcen yayınlar okumaya) düşkünlük gösteriyorsa, histeri geliştirirdi. Bu hastalığı tedavi etmek için ise Pinel, düzensiz âdet gören kadınların âdetlerinin çeşitli uygulamalarla düzenli hale getirilmesini ve kadınların kocalarıyla kıştan önce cinsel ilişkiye girmelerini tavsiye etmekteydi.

Freud tıbbiyeye girdiği sırada fazla bir şey değişmiş değildi. Histeri artık sadece kadınların hastalığı olarak görülmüyordu, birçok erkek hasta bildirilmişti. Ama hâlâ, bu hastalığın, genel olarak doyurulmamış cinsel arzuların bir sonucu olduğu düşünülüyordu. Doktorların çoğu bunu kadınların doğasında var olan kusurların bir ifadesi olarak görmekteydi. Sonuçta, kadınlar tutkularının hükmü altında ve yaradılış itibariyle dengesiz yaratıklar değil miydi? Bazıları ise histerinin, kadınlık görevi olarak empoze edilmiş sorumluluklara başkaldırmanın çok başarılı bir yolu olduğunu gözlemlemişlerdi. Evini çekip çevirme ve sürekli olarak kocasının ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama külfetini yüklenen ve sadece anne ve ev kadını muamelesi görmekten ötürü mutsuz olan bir kadın, bu konumunu kolay kolay terk edemezdi. Ama pekâlâ hastalanabilirdi. Ev işlerinden azat edilmiş, çocukları başından alınmış, kocası kaygı içinde doktor ve ilaç peşinde koşan histerik bir kadın, nefret ettiği görevlerinden kurtulmuş olarak, yine de evin idaresini elinde tutabilirdi. Kuşkusuz hasta asla hasta olmayı amaçlamış ya da belirtileri üretmeye çalışmış olmazdı. O doğrudan söyleyemediği şeyleri, hastalığı ile "bedeninin dilinden" ifade ediyordu.

Bazı doktorlar histeri için, korkunç cerrahi müdahaleler ya da hastanın ailesinden ayrılıp karanlık bir odada, bir ay boyunca yataktan kalkmasına izin verilmeye-

rek uygulanan "istirahat tedavileri" öneriyorlardı. Nedenleri ne olursa olsun, 19. yüzyıl boyunca, pek az erkek hasta örneği vardı ve histeri genelde bir kadın hastalığı olarak görülmüştü. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu hastalık fiilen ortadan kalktı. Araştırmacılar bu ortadan kalkışın nedenleri üzerinde tartışmayı hâlâ sürdürmekteler. Kimileri sosyal koşulların değiştiğini ileri sürüyor, kimileri ise birçok hastanın hâlâ "histerik belirtiler" gösteriyor olmasına rağmen, 20. yüzyıl doktorlarının artık histeriyi bir hastalık olarak teşhis etmediklerini iddia ediyor.

Freud'un histeri ile ilgili tecrübesi iki Fransız doktorla, Charcot ve Paul Briquet ile belirlenmiştir. 1859'da Charcot cesur bir adım attı ve Paris'teki Charite hastanesinde yatmakta olan 430 histerik hastanın gösterdiği belirtileri bilfiil inceledi. Cinsellik varsayımını çürüten iki gerçeğe ulaştı: Birincisi, 20 kadına karşı 1 erkek histeri hastası bulunmaktaydı; ikincisi, rahibeler nadiren histerik olurken fahişelerin çoğunda bu hastalık görülüyordu. Bu açıkça göstermekteydi ki, histerinin nedeni cinsel yoksunluk değildi. Briquet de histeriyi "belirtileri kendini başat olarak heyecan ve tutkuların ifade edilmesi ile ilgili hayati edimlerin düzensizliğinde gösteren bir beyin nevrozu [sinirsel hastalık]" şeklinde tanımlayarak, bunun sinir sisteminin bir hastalığı olduğunu belirtmiştir. Briquet'ye göre histeri, duyarlı insanların karşı koyamadıkları şiddetli heyecanlara kapılmaları halinde ortaya çıkmaktaydı.

Charcot ve Briquet, histeriklerin stres altında oldukları ya da güçlü bir heyecan hissettikleri zaman nöbet geçirdiklerine inanıyorlardı. Ama bu nöbetler sara nöbetlerinden farklıydı. Charcot bir asistanı ile birlikte histeri nöbetinin dört aşamasını belirlemiş ve bu aşama-

ları, saralılarla histerik hastaları ayırt emek için ölçüt olarak kullanmıştı. Dört aşamanın ilki "aura" ya da nöbetin ön uyarısı; ikincisi hastanın çığlık attığı, bilincini kaybettiği ve kasılmalar geçirdiği nöbetin kendisi; üçüncüsü, hastanın, büyük heyecanların teatral ifadesini andıran taşkın jestler yaptığı "budala" denilen aşama; ve sonuncusu, hastanın gülme ya da ağlamalar ile çözüldüğü aşamaydı. Bu krizlerin ardındaki görünür amaç Charcot'yu büyülüyordu: Hastalar, sanki bir mesaj iletmeye çabalıyor gibiydiler. Bu krizlerin, bedene ruhların girmeye çalıştığı, cin çarpmışlık hakkında anlatılanlara benzerliği de kafasını karıştırıyordu. Charcot da Freud gibi, ruhların, cinlerin, cadıların işi gibi görünen şeylerin tümünün bilimle açıklanarak çürütülebileceğini kanıtlama gayreti içindeydi.

Görünüşe göre, histerik hastalar fiziksel olarak hasta olmadıklarının yani saralı olmadıklarının farkında değillerdi. Benzer bir şekilde, hipnotize edilen hastalar da transtan çıktıktan sonra hipnozu yapanın verdiği talimatları hatırlayamıyorlardı. Charcot buradan hareketle, normal bilinçlilik durumunda ulaşılabilir olmayan düşüncelerin, zihni hangi şekillerde etkileyebildiği ile ilgilenmeye başladı. 1880'lerde özellikle histerik felçle ilgileniyordu. Bu çeşit felçler, fiziksel felçlerle aynı belirtileri göstermiyordu. Örneğin Freud, fiziksel felcin genellikle vücudun boğazdan uzak kısımlarında -ayaklarda ve ellerde- daha ciddi etkileri olduğunu, buna karşılık histerik felçte omuzların daha çok etkilenebildiğini gözlemlemişti. Daha sonra histerinin, "anatomi diye bir şey yokmuş gibi ya da anatomi bilmezmiş gibi davrandığını" yazacaktı. Başka bir söyleyişle, histerik felç kendini, insanların felçlinin nasıl hareket edeceğine ilişkin *inanç*larıyla ortaya koyar, gerçek felç belirtileriyle değil.

Charcot hızlı bir şekilde, hastanın hasta olduğunu bilmediği histerinin araştırılmasından, hipnotize edilen kişinin davranışlarını kontrol eden talimatların farkında olmadığı hipnozun incelenmesine geçti. Charcot fiziksel felçle histerik felç arasındaki farkı göstermekle kalmadı, hipnoz altındaki kişilerde histerik felç yaratmayı da başardı. Böylece histerik rahatsızlıkların fiziksel değil psikolojik temelli olduğunu, bu yapay nöbetlerin ya da diğer garip belirtilerin vücutta değil, zihinde başladığını göstermiş olduyordu.

Freud Paris'e, kralın bahçesine giren bir yoksul gibi gelmişti. Genç bir tıp öğrencisiydi, Fransızcayı rahat konuşamayan bir Avusturyalıydı, Yahudi olmayanlar arasında bir Yahudi'ydi ve ailesinden ve dostlarından ilk kez tam anlamıyla ayrılan bir gençti. Charcot ise, tüm Fransa'nın en ünlü doktoruydu, ondan önce sadece Louis Pasteur geliyordu; kuduz aşısını bulan, sütü ve diğer gıda maddelerini zararlı organizmalardan arındıran pastörizasyonu icat eden adam. Charcot politik yeteneklerinin ve servet sahibi eşinin yardımıyla ve sebatkâr bir irade gücü ile Salpêtrière Hastanesi'ni Fransa'nın en saygın okulu haline getirmeyi başarmıştır. O zamanlar, Fransa'nın önde gelen nörologlarının hemen hemen hepsi orada okumuşlardı. Charcot'nun nöroloji üzerine konferanslarını ve her hafta yaptığı histeri hastalarıyla ilgili uygulamaları çok kalabalık bir dinleyici kitlesi nefesini tutarak izlerdi. Freud ilk izlenimini Martha Bernays'a yazdığı bir mektupta şöyle anlatıyordu:

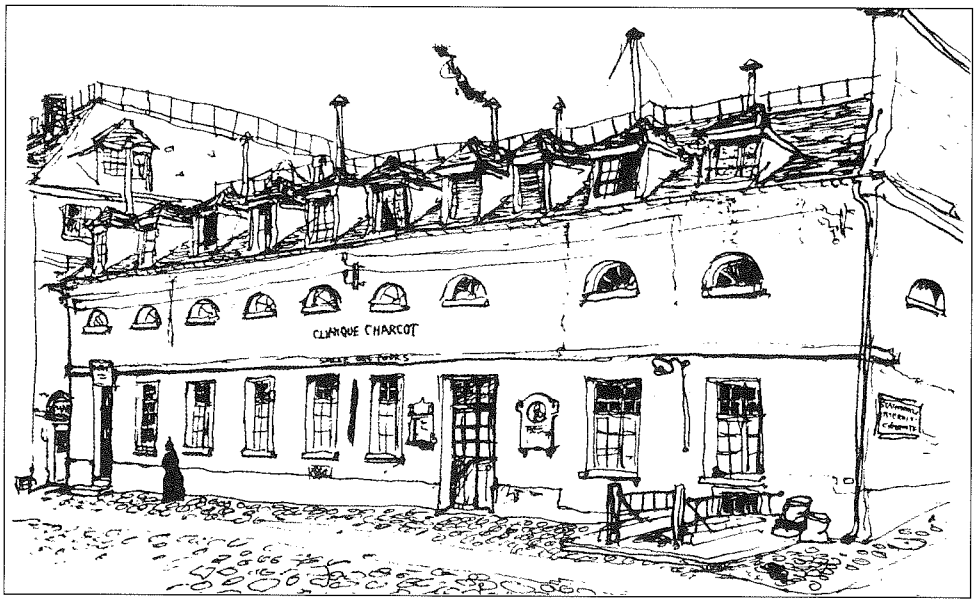
> M. Charcot saat onda geldi. 58 yaşında uzun boylu bir adam, başında ipek bir şapka, koyu renk acayip yumuşak bakışlı (gözlerinin biri ifadesiz ve içe bakıyor), uzun saçlarını kulaklarının

arkasına atmış, tertemiz traşlı, yüz hatları son derece ifadeli, dudakları dolgun... Kısacası insanın kendisinden hikmet beklediği, insana iyi yaşamayı kavratan dünyevi bir keşiş.

Charcot sanatçıları kabul eder, devlet erkânının tedavisiyle uğraşır, koğuşlarda veya öğrencileriyle seyrek olarak vakit geçirir, hastanesini de uzaktan yönetirdi. 1885'te ziyaretçilerine düzenli olarak çeşitli hastalarda "keşfettiği" "histerinin üç aşaması"nı sergilerdi. Ne yazık ki Charcot, kendini hastaneden uzak tutuyordu. Bu nedenle zeki ve telkine müsait hastalarının, hastane koğuşlarında çalışan yetersiz hipnozcular tarafından "histerinin üç aşaması"nı sergilemek üzere eğitildiklerinden ve hastalıklarının tedavi edilmesinden ziyade, hasta edildiklerinden habersiz kalıyordu.

Charcot'nun hastanesi Salpêtrière tüm Fransa'nın en prestijli tıp kuruluşlarından biriydi.

Freud Paris'e ilk gittiğinde Bernays'a şöyle yazacaktı: "Çok değişiyorum; inanıyorum buna. Hem en büyük

doktorlardan biri, hem de sağduyusu deha düzeyinde olan Charcot, benim görüşlerimi ve hedeflerimi resmen yerle bir ediyor. (.....) Şunu kesinlikle biliyorum ki, hayatta hiçbir insan beni böylesine etkilememiştir." Freud Charcot'nun, hastalıkların nedenleri ve mekanizmaları hakkında fiziksel kanıt peşinde koşmaktan vazgeçmeyişine hayrandı. Bir tıp dersi sırasında, öğrencilerden birinin büyük üstada, "Ama bu doğru olamaz, çünkü Young-Helmholtz kuramı ile çelişiyor." diyerek karşı çıktığını hatırlamaktan pek hoşlanırdı. Charcot ona şöyle cevap vermişti: "Kuram iyidir, ama bazı şeylerin var olmasını engellemez." Freud bunu kendi mottosu olarak benimsemişti. Ne yazık ki bu, hipnozun nasıl olduğunu açıklamak için hiçbir zaman ciddi bir şekilde çaba göstermeyen Charcot'nun da mottosuydu.

Freud Charcot'nun laboratuvarına, felçli çocukların beyinlerindeki anatomik değişiklikleri incelemek için gelmişti. Mikroskop altında hücre analizleri yapmak istiyordu. Ama laboratuvara gelişinin altıncı haftasında bu projesini terk etti. Henüz Charcot'nun gözde öğrencilerinden ve araştırma ekibinden oluşan yakın çevresinin bir üyesi olmadığını fark etmişti. Charcot'nun sosyal toplantılarına bile davet edilmeyen herhangi bir gelip geçici üyeydi sadece. Aralık ayının başında, yok sayılmış ve cesareti kırılmış durumdaydı. Berlin'e gitmek üzere Paris'ten ayrılmanın eşiğine gelmişken, Charcot'nun yakın çevresine katılmak için bir girişimde daha bulundu. Fransızcası fevkalade akıcı olan bir arkadaşına yazdırdığı bir mektupla, Charcot'nun sinir sistemi üzerine konferanslarının üçüncü cildini Almancaya çevirmeyi teklif etti. Charcot bunu kabul etti ve Freud, Charcot'nun öğrencisi olarak Salpêtrière'deki gerçek çalışmalarına başladı.

HİPNOZUN YÜKSELİŞİ VE ÇÖKÜŞÜ

Hipnoz, 1880'lerde Charcot onu histerinin tedavisi için yeniden canlandırdığı sıralarda hiç popüler değildi. Bir yüzyıl önce, Alman doktor Franz Anton Mesmer, bu hastalığın, bedendeki manyetik sıvının düzensiz dağılımından kaynaklandığını ileri süren bir "manyetizma" kuramını popülerleştirmişti. Bu sıvının insanlığı, dünyayı ve yıldızları birbirine bağladığı düşünülmekteydi. Mesmer çiçekleri için bu sıvıyı biriktirmek üzere *baquet* adını verdiği kavanozlar yapmıştı. Hipnoz bu sıvının yeniden dağıtımını yapabilir ve hastayı iyileştirebilirdi. Mesmer hastanın önünde oturuyor, doğruca gözlerine bakıyor, ellerini hastanın yüzünün önünden geçiriyor, sonra da etki altına girmiş bedenin herhangi bir noktasına değiyordu. Çoğu hasta Mesmer kendilerine dokunduğunda tuhaf duygulara kapılıyorlar ya da bayılıyorlardı; çoğu tedavi olduğunu iddia ediyordu. Mesmer'in takipçileri onun tekniğini geliştirdiler ve hastalarını "manyetik uyku" ya da trans haline soktular. Manyetik uyku sırasında hastalar hayatlarını gayet iyi hatırlayabiliyorlar ve kendi hastalıklarını teşhis edebiliyorlardı. Ne var ki uyandıkları zaman, trans durumundan hiçbir şey hatırlamıyorlardı. Mesmer'in takipçileri manyetik uykunun yaratılması ve tedavi üzerine ders kitapları yazmışlardır.

Mesmer'in yarattığı akım, binlerce takipçiyi kendine bağlamasına ve tüm Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yayılmasına rağmen, tuhaflığı yüzünden mahkûm edilmiştir. Doktorlar bu yeni tedavinin adı olan mesmerizmi hor görmüşler ve "manyetizma" kuramının bir temeli olmadığını belirtmişlerdir. Hipnozcular, iyileşmeyen hastaların durumunu analiz edeceklerini, pek çok başarısız, pahalı hipnoz seansından sonra tesadüfen iyileşen istisnai vakaları öğretilerinin doğruluğunun "kanıtı" olarak ileri sürdüler. Ayırca, eğitimsiz, sıradan insanları hipnotize edip onlara kendi hastalıklarının teşhisini yaptırmak ve tedavi önermek, yasalara aykırı bir tıbbi uygulamaydı. 1784'te bir Fransız kraliyet komisyonu Mesmer'in tedavilerini soruşturmaya aldı ve tamamıyla etkisiz olduklarını saptadı. Mesmer'in güvenilirliğine son darbeyi birçok sahne hipnozcusunun mesmerizmi bir tıbbi uygulama olarak değil, bir eğlence olarak sergilemesi vurmuştur. Bilimsel akılcılığın moda olmaya başlamasıyla mesmerizm çekiciliğini kaybetti ve 1850'lerde geniş ölçüde ortadan kayboldu.

18. yüzyılın sonlarına doğru tedavide hipnoz yönteminin kullanılması tüm Avrupa ve Amerika'da yaygınlaşmıştı. Ancak bu uygulama birkaç bilimsel kurul tarafından tıbbi bir değeri olmadığının açıklanmasıyla hızla gözden düştü.

Freud 28 Şubat 1886'da Paris'ten ayrılırken, Charcot'nun klanına tamamıyla kabul edilmişti. Charcotların müsrifçe yaşanan, antikalarla dolu evlerini defalarca ziyaret etmiş ve verdikleri partilerin üçüne katılmıştı. Bu partilere katılmaktan hoşlanmıyordu ama, davet edilmekten pek memnun oluyordu. Sonraki yazılarında, belki de kendi çalışmalarının çoğu Charcot'nun fikirleri üzerine kurulduğundan, ondan hep kendisinin büyük hocalarından biri olarak söz eder.

Paris'te Freud birçok gözlem yaptı. Histeri, sadece cinsel yoksunluktan kaynaklanmıyordu. Histeri, hastaların zihinsel yaşantılarından kaynaklanabilecek bir sendromdu. Hipnoz ile histeri, hastanın farkına varamadığı gizli bir mekanizma ile birbirine bağlıymış gibi görünmekteydi. Bu saptama, Freud'un sonraki çalışmaları için kritik bir noktaydı. Histerik hastaların tek bir bilinçlilik durumu yoktu; hipnoz durumundan çıktıktan sonra, trans halindeyken kendilerine verilmiş olan komutları yerine getirebiliyorlardı. Freud sonradan bu konuda şöyle diyecekti: "Çok güçlü olmalarına rağmen insan bilincinden gizli kalan zihinsel süreçlerin var olabilmesi imkânı, beni en derinden etkileyen şey olmuştur."

Histeri, psikolojik süreçlerden kaynaklanan fiziksel belirtiler taşıdığı için Freud, beynin nasıl olup da bedende bu kadar hasara yol açabilecek şekilde iş gördüğünü merak ediyordu. Paris'te bulunduğu sıralarda, histerinin sadece "eğilimli" kişilerde kendini gösteren kalıtsal bir hastalık mı, yoksa soğuk algınlığı gibi alelade, yakalanılan bir hastalık mı olduğu hakkında bir tartışma gündemdeydi. Aynı soru, hipnotik telkine yatkınlık konusunda da sorulabilirdi. Freud kendi fikrinin ne olduğundan çok emin değildi ve yıllarca bu konu üzerinde gözlemler yaptı. Charcot, histeri eğiliminin kalıtsal

olduğuna ve sinir sistemini şoka uğratan bir travma sonucu aktif hale geçtiğine inanmaktaydı. Bu düşünce Freud'u fiziksel ve zihinsel durumlar arasındaki ilişki üzerine birçok soru sormaya yöneltmişti. Psikolojik bir travma nasıl olup da kendini fiziksel bir rahatsızlığa dönüştürüyordu? Bir anı, kişiyi nasıl hasta edebiliyordu? Histeri nasıl başlıyordu?

Viyana'ya döndükten sonra Freud, bilinçdışı süreçler, zihinsel yaşantının fiziksel belirtiler üzerindeki etkisi ve cinsel dürtüler, histeri ve zihinsel yaşam arasındaki etkileşimler üzerinde düşünmeye başladı. Sonraki 50 yıl boyunca bu konular üzerinde kafa yormayı sürdürdü. Charcot'nun laboratuvarından ayrıldıktan sonra, bir daha hiç deneysel çalışma yapmadı. Charcot'nun laboratuvarındaki tecrübesi, Freud'un klinik kariyerinin başlangıcıydı.

3.
BÖLÜM

Konuşmalar

Freud 1886 Nisanında Avusturya'ya döndüğünde laboratuvarı terk etmeye çoktan hazırdı. Yılanbalıklarının iç organlarını, altın kloriti, kokaini, kanamaları ve çocuk beyinlerini inceleyerek yıllarını harcamıştı. Charcot'nun çevresine girdikten sonra, artık sadece, beyin felci, afazi gibi nörolojik hastalıkları araştıran klinik incelemeler ve tıbbi araştırma yazıları yazıyordu.

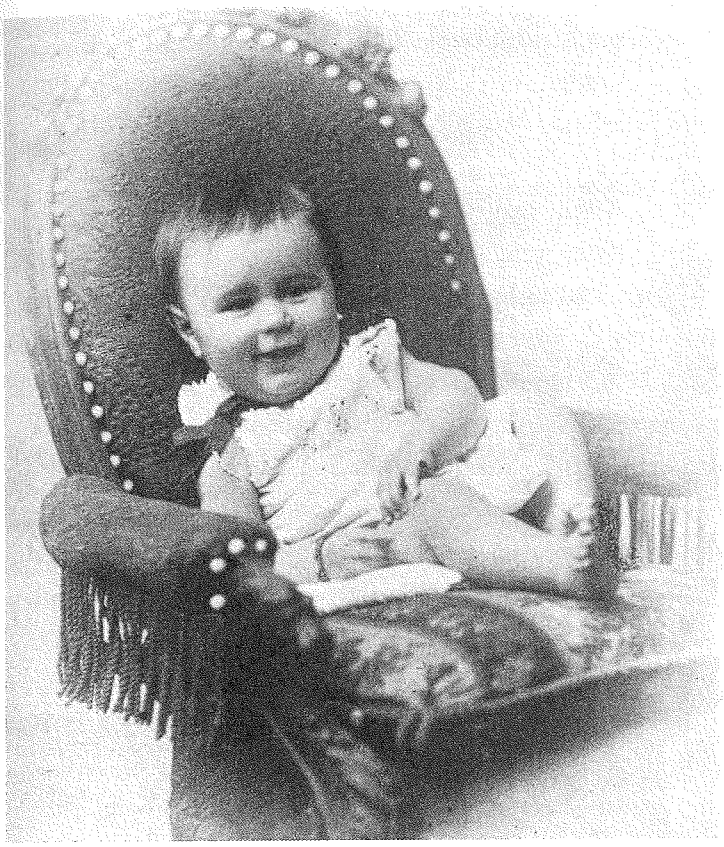
Freud, Berlin'de çocukluk dönemi hastalıklarını inceleyerek geçirdiği bir aydan sonra Viyana'ya döndü ve özel bir çocuk kliniğinde nöroloji bölümünün yöneticisi olarak işe başladı. Çocuklarda beyin felci konusunda uzman olmuştu. 1897 yılı boyunca bu konu üzerinde çeşitli yazılar yayımladı. Stajını yaptığı Viyana Genel Hastanesi'nden, kendi muayenehanesini açmak (ve bu işten para kazanmak) için istifa etti. 1886'da *Easter Sunday* gazetesinde "Dr. Sigmund Freud, Üniversitede Sinir Hastalıkları Doçenti. Paris'e ve Berlin'e yaptığı inceleme gezilerinden dönmüş ve Rathausstrasse No. 7'de 1.00-2.30 saatleri arasında vizitelere başlamıştır." şeklinde bir ilan yayımladı.

Freud ve Martha Bernays, 1885. Evlenmelerinden 1 yıl önce.

Freud kuşkusuz çocuklardaki nörolojik hastalıkları teşhis ve tedavi edebilecek nitelikteydi, ama özel muayenelerinin reklamını yapmakla bir risk almış oluyordu. Tanınmayan biriydi. Ayrıca ilk kez bir hastane yerleşimi dışında çalışıyordu. Artık yetişkin hastaları tamamen ve sadece ona bağımlıydı, çocuk kliniği dışında kararlarını birlikte gözden geçirip tartışabileceği bir doktorlar topluluğu yoktu. Freud'un kendi yeteneğinden kuşku ve rahatsızlık duyması anlaşılabilir bir şeydi. Eski dostu Josef Breuer ve eski hocası Hermann Nothnagel ona hasta gönderiyorlardı, ama başlangıçta işler istikrarlı değildi. Bir noktada Freud Amerika'ya göç etmeyi düşünmeye başladı, ama bir arkadaşı ona New York'ta bulabileceği tek işin garsonluk olduğunu söyleyince bu fikri hemen terk etti.

Çok geçmeden Viyana'da kalması için çok iyi bir ortam da doğdu. İlgi gösteren akrabaları ve birkaç varlıklı arkadaşı, dört yıldan fazla süren bir nişanlılıktan sonra nihayet Martha ile evlenebilmesi için gerekli parayı sağlayabildiler. Düğün 14 Eylül 1886'da yapıldı. Bir yıldan biraz fazla bir süre sonra Martha, Freudların ilk kızını dünyaya getirdi. Çocuğa Breuer'in karısının adı olan Matilde adı kondu.

Matilde adı öylesine seçilmiş bir ad değildi. 1886'da Josef Breuer Freud'un en yakın dostlarından ve bilimsel çalışma arkadaşlarından biriydi. Breuer mesleğe nöroloji araştırmalarıyla başlamış ve klinik uygulamaya geçmeden önce, nefes almanın düzenlenmesi ve dengenin korunmasında iç kulağın rolü üzerine önemli buluşlar yapmıştı. Freud Breuer'le, her ikisi de Brücke'nin laboratuvarında çalıştıkları sırada tanışmıştı. Çok ortak noktaları vardı. İkisinin de nörolojiyle ilgilenmelerinin yanı sıra, Breuer kültür ve edebiyat alanındaki ilgileriy-

Matilde Freud. Freud'un altı çocuğunun en büyüğü. İsmini Freud'un en yakın dostu ve çalışma arkadaşı Josef Breuer'in karısından almıştır.

le de Freud'a çekici gelmişti. Breuer, Freud'un en sevgili hocası Franz Brentano ile mektuplaşıyordu ve şairlerle, yazarlarla, bestecilerle arkadaşlık ediyordu. Özentiden uzak oluşu, felsefeye ve sanata olan samimi ilgisi ve cömertliğiyle meslektaşları arasında sevilen bir insandı.

Freud sık sık para sıkıntısı çekerdi ve Breuer düzenli olarak ona borç verirdi. Breuer'de Freud bir kez daha bir baba buldu; Brücke gibi kısıtlayıcı, otoriter bir baba değil, ama yine de baba. Dostluklarının ilk yıllarında Breuer, Freud'un araştırmalarını destekledi ve ona hasta gönderdi.

1880'lerin ortalarında Breuer de, Freud gibi, kendini tam zamanlı olarak klinik çalışmalarına adamıştı. Ama

Freud'dan farklı olarak, klinik yetenekleriyle ünlenmişti ve en fakirlerin yanı sıra, Viyana'nın en varlıklı ailelerinden hastaları vardı. Breuer, Freud'un en ünlü "hasta"larından biri olan Anna O.'yu da tedavi etmişti.

Askerliğini yaptığı ve balayına gittiği süre hariç, Freud Charcot için çalıştı. Kamuya açılarak 15 Ekim 1886'da Hekimler Derneği'nde bir konferans vermek suretiyle de hocasına hizmet etti. Freud'un niyeti Viyana'daki tıp camiasına erkeklerde histeri fikrini sunmak ve histerinin sınıflandırılmasını tartışmaktı. Ne yazık ki, Viyanalıların erkek histerisinden zaten haberleri vardı. Dinleyiciler arasından bir doktor, kendisinin 16 yıl önce erkek histerisi üzerine yayınlar yaptığını açıkladı. Profesörlerin birçoğu Freud'un yeni bir araştırma getirmek yerine herkesçe bilinen bir konuyu sunmasına öfkeyle karşı çıktılar.

Freud bu reddedilmeden samimi olarak etkilendi. Erkek histerisini tartıştığı için kendisine eziyet edildiği duygusuna kapıldı. Hekimler Derneği'nin Freud'a karşı olağandışı bir düşmanlık gösterdiğine ya da bildirisinin orijinal olmaması dışında herhangi bir itirazları olduğuna ilişkin hiçbir kanıt yoktu. Ama kokain hikâyesinin acısını hâlâ unutmamış olan Freud, kendini dışlanmış ve saldırıya uğramış hissetti. Hekimler Derneği'ndeki konferansından bir ay sonra, bir erkek histeri hastasını tanıtarak ikinci bir konferans daha verdi. Ondan sonra, Viyana'da yaşadığı 52 yıllık süre boyunca bir daha Derneğe uğramadı.

Freud bir yandan kendini tanıtmaya çalışırken, bir yandan da hasta görüyordu. Bu hastalar sıklıkla histeri şikâyeti ile geliyorlardı. Bunlar Charcot'nun hastaları gibi öğrenilmiş nöbetler geçirmiyor ya da vücutlarının yarısının felç olduğunu iddia etmiyorlardı. Hastaneye

GÜÇLÜ İLAÇ

Freud tedavilerine başladığında, günümüz doktorlarına garip gelecek terapiler uyguladı. Tedavilerden biri, bir çeşit elektrik terapisi olan faradizasyondu. Hasta elbiselerini çıkarıyor, bir sandalyeye oturuyor ve çıplak ayaklarını, bir manyetik bobinin bir kutbuna bağlı olan bir leğendeki suya koyuyordu. Doktor elektrotun birini eline alarak hastanın vücudundan elektrik akımı geçmesini sağlıyordu. Hasta şoka girdiğinde, adaleleri kasılacak, titremelere, bulantıya, baş dönmesine ve bayılmaya neden olacaktı. Aynı zamanda vücutta kırmızılıklar bırakan elektrik yanıkları da oluşuyordu. Bir başka popüler tedavi de hidroterapiydi. Hastalara tazyikli soğuk su püskürtülüyor ya da ıslak soğuk çarşaflara sarılıp vücutları ısınana kadar oğuşturuluyordu. Basınçlı su ve oğuşturmanın sağlık için önemli olduğu düşünülüyordu.

Freud'un hocalarından Jean Martin Charcot bazı nörolojik bozuklukların tedavisinde kullanılmak üzere, elektrik motoruyla çalışan bu titreşimli şapkayı geliştirmiştir.

yatırılmıyorlardı, belirtileri de daha hafifti. Garip ağrılar, bulantı, yüz tikleri, tek organ felçleri, nahoş kokular duyma ve baş dönmesi atakları gibi belirtilerden yakınıyorlardı. Tanımı gereği, bu yakınmaların bilinen fiziksel nedenleri yoktu ve bu şikâyetler bazen hastalığın bilinen süreci ya da bedenin yapısı ile ilgili olgularla çatışmaktaydı. Freud da diğer 19. yüzyıl nörologları gibi histeriyi iyileştirmek için birçok yöntem kullandı. Önerdikleri arasında masaj, elektrik şoku, banyolar, tecritli yatak istirahatinin yanı sıra, masaj ve hafif elektrik şokuna ek olarak yumuşak sütlü yiyeceklerle, kaşıkla beslenmeden oluşan Weir Mitchell istirahat kürü vardı. Ama uygulamalarını sürdürdükçe, bu hastalar için mümkün olan en iyi tedavinin hipnoz olduğu kanısına vardı.

Freud histeriyi tedavi etmek için hipnozu kullanmaya, hâlâ Charcot'nun büyüleyici etkisi altında olduğu bir sırada başladı. Charcot'nun histerik hastaları, transta olduklarında onlara sadece ne yapacaklarını söyleyerek, hipnotik telkin yoluyla kontrol ettiğini görmüştü. Ama Charcot hipnozu hiçbir zaman histerik belirtileri iyileştirmek için kullanmamıştı. Bir keresinde Salpêtrière'e gelen bir ziyaretçi, Charcot'nun asistanlarından birine, eğer hastaları iyileştirmek için kullanılmayacaksa hipnozun ne yararı olduğunu sormuştu. Asistan cevap olarak, "Hipnotize edilmiş histerik kadına 'psikoloji kurbağası' gözüyle bakıldığını ve kurbağa fizyoloji için ne işe yaramışsa, histerik kadının da psikoloji için o işe yarayacağını" söylemişti. Bu görüşe göre hipnoz, sadece incelemeler için örnekler sergilemenin bir yoluydu.

Charcot'nun hipnoz tekniği basitti. Hastalarının gözlerinin içine bakıyordu ve onlar da transa geçiyorlardı. Freud bu tekniği denedi fakat uygulamasının ilk yılında

içinde bazı şüpheler oluştu. Hastalarının bazıları "hipnotize edilemez"diler. Bazıları ise telkine hiçbir yanıt vermiyorlardı. Freud, kullandığı hastaları hipnotize etme yöntemini 1892-93'te iki bölüm halinde yayımladığı "Hipnotizma ile Başarılı Bir Tedavi Vakası" adlı yazısında anlattı. Hastası, ikinci bebeğini emziremiyordu.

> Hemen sabit bakışlarla ve sürekli olarak uyumakta olduğunu telkin ederek hipnoz yaratmaya giriştim. Üç dakika sonra hasta derin uykudaki birinin huzurlu ifadesi ile sırtüstü yatıyordu. Bütün korkularını ve bu korkuların üzerine kurulduğu duyguları ortadan kaldıracak telkinlerde bulundum: "Korkma! Harika bir şekilde meme vereceksin ve bebek gürbüzleşecek." Hasta, onu bıraktığım birkaç dakika süresince uyumaya de-

Bu resim, Charcot'yu geniş bir hayran kitlesine hipnotizmanın gücü ile ilgili uygulama yaparken gösteriyor. Freud bu fotoğrafın bir kopyasını ofisine asmıştı.

> vam etti ve onu uyandırdığımda, olan bitenlerle ilgili bir şey hatırlamıyordu. Evlerinden ayrılmadan önce, hastanın kocasının, hipnozun bir kadının sinirlerini tamamıyla mahvedebileceği yolundaki kaygılarını yatıştırmak zorunda kaldım.

Hipnoz tartışmalı bir tedaviydi. Charcot bu tekniği bulanıklığından ve kötü şöhretinden sıyırmıştı ama doktorlar yine de, tıbbi olmadığı açık olan bu teknikle ilgili olarak rahatsızlık duyuyorlardı. Ne Charcot ne de başka bir araştırmacı, hipnotizmanın niçin işe yaraması gerektiği konusunda fiziksel ya da biyolojik bir neden ortaya koyabilmişti. Freud'un eski hocalarından biri olan Theodor Meynert, hipnozun hastaları çaresiz hayvanlara dönüştürdüğü ve bütün hipnozla iyileşme örneklerinin sahte ya da hileli olduğu iddialarına itiraz etti. O sadece, hipnozun histerik hastaları daha kötüleştireceğinden kaygılanıyordu ki bu, Charcot'yu da kaygılandıran bir olasılıktı. Adeta peygamberce bir sezgiyle Meynert hipnozun, beynin "yüksek korteks etkinliği" (bilinçli düşünce) üreten bölümünü devreden çıkaran ve davranışları kontrol etmek üzere sadece hayvani arzuların kaynağı olduğuna inanılan "alt korteks"i devrede tutan bir mekanizmayla işlediğini öne sürdü. Meynert'e göre bu devre kapama işlemi alt korteksin cinsel dürtülerini serbest bırakacaktı ki bu kuşkusuz çok ürkütücü bir fikirdi. Gerek Charcot, gerek Meynert, hipnotizmanın biyolojik bir enerjiyle çalıştığına, yani bedenin bir parçasının hipnoz sürecinde fiziksel olarak değişikliğe uğradığına inanıyorlardı.

Bu düşünceye herkes katılmadı. 1887'de Freud, hipnotizmanın tanınmış bir uzmanı olan Fransız doktor Hippolyte Bernheim'ın "telkin" üzerine bir kitabını çe-

virmeye başladı. Bernheim hipnozun acayip etkilerinin, psikolojik telkinin sonuçları olduğuna inanıyordu. Daha da çarpıcısı, hipnotize edilme yeteneğinin sadece histeriklere özgü olmadığını iddia etmekteydi. Ona göre, o zamanlar doktorların histerik hastalarda bulunduğuna inandıkları, hastalığa doğuştan eğilimli olma özelliğini taşımayanlar da dahil, herkes hipnotize edilebilirdi.

Freud, hem fiziksel hem de ruhsal süreçleri içeren bir açıklamayı benimsedi. Zihinsel etkinliğin, fizyolojik durumlara bağlı olduğu, fakat onlarla özdeş olmadığı görüşündeydi. Bu çok ince bir noktadır ve Freud'un histeri ve diğer zihinsel hastalıklarla ilgili daha sonra geliştireceği kuramların anlaşılması için önemlidir. Gece büyük bir gürültüyle uyanan bir insanı düşünelim. Bu insan irkilecektir; kalbi çarpacak, terleyecek ve birdenbire kalkıp yatağında oturacaktır. Ama bu kişinin zihinsel tepkisi onun önceki deneyimlerine bağlı olacaktır. Sık sık suç işlenen, silah sesleri duyulan bir bölgede oturan biri, belki korkudan donup kalacaktır. Gece uyandırılmaktan hoşlanmayan başka bir kişi sadece öfkelenecek ve gürültünün kaynağını keşfetmek üzere yatağından fırlayacaktır. Bu olaylarda, fiziksel uyarı ve ilk fiziksel tepki aynıdır, fakat bunu izleyen duygusal durum her birinde çok farklıdır.

Kısacası, Freud hipnotizmayı ele aldığında, bir zihin-beden problemiyle uğraşmakta olduğunu anlamıştı. Eğitimli ve deneyimli bir nörolog olarak, bedenin nerede bittiği, zihnin nerede başladığı, düşüncelerin bedeni nasıl etkilediği ve düşüncelerin nasıl ön plana çıkabildiği ile ilgili sorularla sürekli olarak karşı karşıya kalmıştı.

1880'de Freud'un dostu Josef Breuer, Anna O. adında bir hastayı görmeye başlamıştı. Asıl adı Bertha Pappenheim olan bu genç kadın, hastalandığında 21 yaşın-

Bertha Pappenheim baş ağrısı, felç ve bir dizi başka problem ile Freud'un çalışma arkadaşı Joseph Breuer'e başvurmuştu. Breuer hastanın adını gizli tutmak amacıyla diğer doktorlarla yaptığı değerlendirmelerde ondan Anna O. adıyla bahsetmiştir. Breuer'in tedavisi altındaki bu hasta psikanalize giren ilk hasta olmuştur.

daydı. Zengin bir Yahudi ailenin kızıydı, kültürlü ve zekiydi, İngilizcesi gayet akıcıydı, Fransız ve İtalyan edebiyatlarının iyi bir takipçisiydi. Ama Breuer onun "ailesiyle sınırlanmış monoton bir hayat" sürdürdüğünü yazmıştı. Belirtilerinin başladığı sırada, aylarca tüm vaktini hasta babasının bakımıyla uğraşmaya vermiş bulunuyordu.

Anna O., Breuer'e baş ağrıları, uyuşukluk, felçler ve çeşitli görme sorunları şikâyetleriyle geldi. Ertesi yıl, yılanlar ve iskeletler gördüğü halüsinasyonlar (varsanılar) başladı ve Almanca konuşma yeteneğini kaybetti (iletişimini İngilizce ve Fransızca olarak sürdürüyordu). Zaman zaman iki kişilik arasında gidip geliyordu: Biri kederli, fakat onun dışında normal, diğeri bunalımlı, kaba ve halüsinasyonlara eğilimli. Zaman içinde bu kişilikler birbirinden daha kesin çizgilerle ayrılmaya başladı. 1881 Aralığında Breuer, Anna O.'yu, bir portakal göstererek sağlıksız kişiliğe sokabildiğini keşfetti. (Portakal, Anna'nın hastalığının ilk aşamasında yediği tek şeydi.) Bu ikinci kişiliğin, Breuer'in Anna'nın annesinin hastalıkla ilgili günlüğünden doğruladığı üzere, "sağlıklı" kişilikten tam bir yıl öncesini yaşamakta olduğu görülmekteydi.

Anna O.'nun tipik bir histerik olmadığı açıktı. Hipnoza cevap veriyordu; ama alışılmış yolla değil. Akşamları Anna kendiliğinden hipnotik duruma giriyor ve Breuer'e, diğer zamanlarda hatırlayamadığı halüsinasyonlarıyla ilgili şeyler anlatıyordu. Mutsuz fantezilerini dile getirmek Anna O.'yu rahatlatıyor ve belirtiler o gecelik

ortadan kalkıyordu. Anna O. buna "konuşma tedavisi" diyordu. Örneğin, 1882'de bir ilkbahar günü, Anna O. her türlü sıvıyı içmeyi bıraktı. Gitgide vücudu daha susuz kalıyordu. Nihayet bir gece, hipnoz altındayken, Breuer'e bir köpeğin bardaktan su içtiğini gördüğünde çok iğrenmiş olduğunu anlattı. Bu hikâyeyi anlatır anlatmaz da, yeniden bir şeyler içebilmeye başladı.

Bu örüntüyü izleyerek, Breuer Anna O.'nun, her birinin nasıl başladığını hatırlamasını sağlayarak, bütün belirtilerden kurtulmasına yardım etti. Belirtilerin çoğu Anna O.'nun bir duyguyu bastırmak zorunda kalışıyla ortaya çıkmıştı. Bu uzun, yorucu bir tedavi süreciydi. Anna, sadece işitmesiyle ilgili 303 değişik belirti sıralamıştı. Ama duygularının farkına varmak ve onları kabul etmek (eğer onları geriye doğru tam kronolojik düzenleri içinde hatırlayabilirse) gibi basit bir eylemle, iyileşebiliyor gibi görünmekteydi. Bütün hatırlamaları da, kendini hipnoza soktuğu sırada gerçekleşiyordu. Anna O.'nun tedavisi, farklı bir bilinç durumunda olduğu zaman yapılabilmekteydi.

Anna O.'nun "konuşma tedavisi" adını verdiği bu tedaviyi ilk önerenin Breuer değil, Anna'nın kendisi olduğunu hatırlamak önemlidir. Breuer sadece Anna'yı bu girişiminde cesaretlendiriyordu. Anna O. bu fikri muhtemelen 1880'de yayımlanmış olan katarsisle ilgili popüler bir kitaptan almıştı. Bu kitabın yazarı Martha Freud'un amcası Jacob Bernays'tı. Ayrıca, Aristoteles'in dramatik katharsis kavramı -tragedyaların, seyircinin kendi şiddetli duygularından tehlikesizce sıyrılabilmelerine olanak verdiğini kabul eden düşünce- o sıralarda Viyana salonlarında pek revaçtaydı. Anna O., "konuşma tedavisi" yöntemini de, tedavinin zamanlamasını da (babasının 1881 baharında ölmesinden bir yıl kadar sonra)

kendi seçmişti. Adeta, Mesmer'in, kendi hastalıklarının tanısını kendileri koyan hipnotize edilmiş hastaları gibiydi.

Anna O. ile Breuer nihayet, Anna'nın sorunlarının sayısız kaynaklarının bir listesini çıkarmayı başardılar. Hasta bir süre için iyileşti. Ama Breuer'le son seansını izleyen üçüncü ay içinde bir sanatoryuma yatırıldı. Yine Almanca konuşamıyor, hafıza boşluklarından yakınıyor ve şiddetli baş ağrıları çekiyordu. Beş yıl sonra hâlâ, ara sıra yoklayan halüsinasyonlardan şikâyetçiydi.

Anna O.'nun terapisi Freud'un zihinsel hastalıklara ilişkin kuramları için çok büyük önem kazandı. Freud, sonradan Breuer'le birlikte histeri üzerine yazdığı bir bildiride belirttiği gibi, histeriklerin temelde anılardan dolayı ıstırap çektiklerini düşünüyordu. Eğer rahatsız edici anılar hatırlanabilseydi, her şey yoluna girecekti. Freud'a göre, eğer hasta sadece sorununun kaynağını bulabilse, hastalık ortadan kalkardı. Başka bir söyleyişle, gerçek insanı özgürleştirir diye düşünüyordu. Ne yazık ki bütün hastalar "gerçeği" Anna O.'nun yaptığı kadar kolay hatırlayamıyorlardı.

Anna O., ya da Bertha Pappenheim, sonradan bir filantropist, sosyal eylemci ve yazar oldu. Bir yetimhaneyi yönetti, Yahudi Kadınlar Derneği'ni kurdu, yetimlere yardım etmek ve kadınlara zorla fahişelik yaptırılması konusunu araştırmak üzere Yakındoğuya ve Doğu Avrupa'ya seyahatler yaptı. 1954'te Batı Almanya onun onuruna bir posta pulu çıkardı. Ama onun dünyaya en önemli katkısı, doktoru ve sırdaşı olarak Breuer'e yol göstermesi olmuştur. Breuer kendi terapi sürecine "katarsis yöntemi" adını verdi.

Breuer Anna O.'nun hatırladıklarını dinlediği sıralarda, bir yandan da akşam yemeklerinde yakın dostu Fre-

ud'a danışmaktaydı. Vaka Freud'u heyecanlandırmıştı. Anna O. vakasını Charcot'ya anlatmaya çalıştı. Ama Charcot kendi hastanesi dışındaki vakalarla ilgilenmiyordu. Freud Anna O.'nun belirtilerini ve tedavisini anlatan bir yazı yazmaya çok istekliydi ama Breuer gönülsüzdü ve vaka incelemesi 1895'e kadar yayımlanmadı. Breuer, doğru bir biçimde bu vakanın tipik bir histeri vakası olmadığını hissediyordu. Çok geçmeden Breuer ile Freud, Anna O.'nun belirtilerinin anlamı ve Breuer'in uyguladığı tedavi konusunda fikir ayrılığına düştüler. Freud, Anna'nın olayında, Breuer'in doğrulayamadığı cinsel öğeler görüyordu.

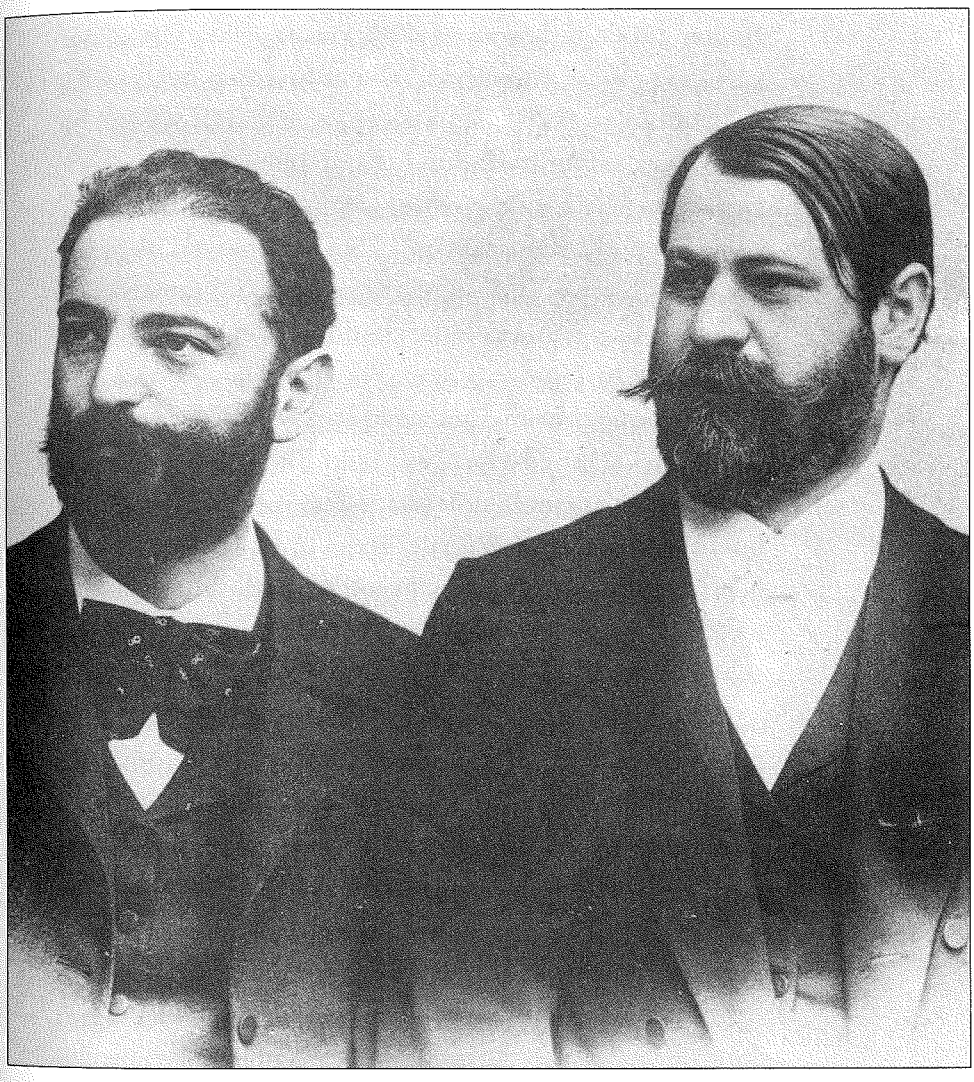
1880'lerin ortalarında Freud, zihnin derinliklerini araştırma arzusunda olan ve Freud'un en acayip, yenilikçi fikirlerini sabırla dinlemeye istekli yeni bir arkadaşa ihtiyaç duydu. Bu ihtiyacının kusursuz karşılığını, Breuer'in dostu Wilhelm Fliess'te bulacaktı.

4.
BÖLÜM

Açıklamalar

Berlinli bir kulak burun boğaz uzmanı olan Wilhelm Fliess, güçlü ve tuhaf fikirleri olan bir adamdı. Bugün, onun düşüncelerinin çoğu insana şaka gibi geliyor, ama 19. yüzyılın sonlarında, Freud'un kuramlarından hiç farkı yoktu. Sonuçta Freud da, bilimselliği su götüren telepati (ruhsal iletişim) konusuna merak sarmış ve bu konuda üç makale yayımlamıştı.

Fliess, ileri sürdüğü üç ana kuram ile tanınır: insanda biseksüellik, insanda döngüsellik ve nasal-genital kuram. Fliess'e göre insanlar, daha rahme düştükleri andan itibaren, her iki cinsiyetin fiziksel ve psikolojik karakterlerini taşırlar. Onun görüşünce, her cinsiyetin ayrı ve kendine ait bir cinsel döngüsü ya da periyodikliği vardır. Fliess'in verdiği adla, bu "yaşamsal döngüsellik", sadece yumurtlama ve âdet görme gibi cinsel fonksiyonları idare etmekle kalmaz, migren ağrıları, burun kanamaları gibi fenomenleri de kontrol eder. Kadınların döngüsü 28 gün sürelidir -yaklaşık olarak iki âdet arası- erkeklerin döngüsü ise 23 gün sürer. Nihayet Fliess, burundaki ve cinsel organlardaki belli bölgeler arasında

Freud (sağda) dostu ve çalışma arkadaşı Wilhelm Fliess ile birlikte. İkili, cinsellik ile ilgili devrimci kuramlara ilgi duymaktaydı.

bir bağlantı bulunduğuna ve bunun bütün insanlarda ortak olduğuna inanmaktaydı. Yani, geniz zarındaki bir incinme, belli bir genital bölgeyi etkilemekteydi.

Bu kuramların her birinin sağlam bilimsel verilere dayanan temelleri de vardı, açmazları da. Birçok hayvan, insan dahil, rahimdeki gelişimleri sırasında her iki cinsin genital organlarının özelliklerini taşırlar. Fliess aynı zamanda yaşam süreçleri içinde cinsiyetleri değişen bazı kabuklular (karidesin ve yengecin dahil olduğu bir omurgasızlar sınıfı) bulunduğunu biliyordu ve otuzlu yaşlarının başlarında cinsiyet değiştirmiş bir kadın vakaya aşinaydı. Aynı zamanda, burunla genital organlar arasında birçok yerleşik benzerlikler bulunmaktaydı. Örneğin, bazı geniz dokuları kadının âdet zamanlarında şişer ve bazı insanlar, yoğun bir cinsel heyecana kapıldıkları zaman burun kanamasından veya aksırık nöbetlerinden şikâyet ederler. Ne var ki Fliess, burunla genital organlar arasında dolaysız, adeta mistik bir bağlantı bulunduğuna inanmaktaydı. Fliess'in bu fikirlere inançlı bağlılığı, daha sonraları Freud'u kendi hastalarından birinin tedavisinde vahim bir hata yapmaya sürükleyecekti.

Benzer şekilde Fliess'in, doğumun, âdet dönemlerinin, insan embriyosunun gelişiminin ve düşük oranlarının zamanlamasına dayandırdığı, insanlardaki 28 ve 23 günlük döngüleri türetmek için birçok ilginç ve karmaşık yöntemi vardı. Bu da, diğerleri gibi, zamanı için çok acayip bir düşünce değildi. Birçok bilim adamı, türlerin gebelik dönemlerinde gözlenen farklılıkları (döllenmeden doğuma kadar geçen süre ya da kuluçka dönemi), çeşitli hastalıkların süresini ve diğer fenomenleri inceleyerek, hayata uygulanabilecek matematik bir anahtar arayışı içindeydiler.

Scientific American dergisi yazarı Martin Gardner'a göre, Fliess ortak bölenleri olmayan (yani aynı sayıya bölünemeyen) 23 ve 28 gibi iki rakam seçtiği için, canının istediği herhangi bir rakamı elde etmek üzere X x 23 (+ veya –) Y x 28 formülünü işine geldiği gibi kullanabilirdi. Fliess de öyle yaptı ve yaşam süresinden, âdet kanamalarının başlamasına, ölüm tarihlerine kadar her şeyi hesap etti. Freud, 52. yaş gününe kadar, dehşet içinde 51 yaşında (23+28) öleceğine inanmıştı.

Fliess'in belli başlı inançlarının hepsi bilimsel geçerliğini yitirmiştir. Ama Freud Fliess'le ilk karşılaştığında, bu fikirler büyük ve heyecan verici görünmekteydi. Sonuçta Fliess, Freud'la aynı konulara ilgi duyan bir insandı: Yaşam, ölüm ve cinsellik. Fliess gerek tıp gerek biyoloji araştırmalarını çok iyi okumuştu. Kuramlarını o kadar başarıyla savunabilmesinin nedenlerinden biri buydu. Freud ilk karşılaştıklarında, onu entelektüel olarak kendinden üstün buldu ve bütün çalışmalarında hararetle dostunun tavsiyelerini istedi.

1887'deki tanışmalarından kısa bir süre sonra Freud'la Fliess mektuplaşmaya başladılar. 1894'ten 1900'e kadar Fliess'in Freud üzerinde derin etkileri oldu. Freud bütün fikirlerini mektuplar aracılığıyla ya da birlikte çıktıkları seyahatlerde gün boyu süren konuşmalarında, onunla tartışıyordu. Fliess'e "Senin övgün benim için hayat iksiri." diyordu. "Seninle konuştuğumda ve benim hakkımda bir şey düşündüğünü gördüğümde, ben de kendi hakkımda düşünmeye başlıyorum." (Freud'un çalışmaları, evinde, kendi deyişiyle "çocuk odasının kapısı önünde" bitiyordu. Martha Freud'un kocasıyla, onun çalışmaları hakkında konuştuğuna, onunla fikirlerini tartıştığına dair hiçbir gösterge yoktur.) Freud Fliess'e hastaları hakkında, histeri ve sanat konusundaki ku-

ramları hakkında, çocuklarının büyümeleri ve hastalıkları hakkında, kalbini ve kafasını meşgul eden her şey hakkında yazıyordu. Uzun yıllar boyunca Fliess Freud'un en iyi dostu olmuştur.

Yine de, 1888'de Freud hastalarına, Fliess'e gösterdiğinden daha çok ilgi göstermekteydi. Uygulamalarında Anna O.'nun katarsis tekniğini kullanmaya başlamıştı. Ama belli hastalar hipnotize edilemiyorlardı. 1889'da Freud, katarsis tedavisi için iyi bir aday gibi görünen bir hastasını, tavsiyesini almak üzere, Fransa'daki hipnotizma uzmanı Hippolyte Bernheim'a ziyarete götürdü. Bu hasta, Emmy von N. (Barones Fanny Moser), 14 yıl önce kocası öldüğünde histerik belirtiler göstermeye başlamış olan orta yaşlı bir duldu. Freud onu 15 hafta kadar tedavi etti. Hasta iştah kaybından, yüzünde ve boynunda kasılma tiklerinden, kekelemekten, kayan yılanlar ve ölü fareler görmekten şikâyetçiydi.

Bernheim Freud'a, hipnotize edilmiş hastaların, sonraki uyanma aşamasında, daha önceleri tarif edemedikleri şeyleri hatırlamalarının sağlanabildiğini gösterdi. Hasta uyandığında, Bernheim eliyle hastanın alnını bastırarak, ona hatırlamasını söylüyordu. Freud bundan, hipnotize edilemeyenler de dahil olmak üzere, bütün hastaların kendi histerik belirtilerinin kaynaklarını bildikleri sonucunu çıkarttı. Problem, bu hatıraların hipnoza başvurmaksızın açığa çıkartılabilmesini sağlamaktı. Freud "basınç uygulama" tekniğini Viyana'ya döndükten sonra da birkaç yıl kullandı.

Ne var ki, "basınç uygulama" Emmy von N.'yi iyileştirmedi. Bir gün Freud ona, sözünü etmiş olduğu bir olayla ilgili soru sormaya başladığında Emmy von N. öfkeye kapıldı ve (Freud bunu, Breuer'le birlikte yazdıkları *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da anacaktır) "şunun

Freud'un Barones Fanny Moser'e (Freud tarafından Emmy von N. olarak anılan) uyguladığı tedavi, hastanın aklına her geleni anlatması esasına dayalı "serbest çağrışım" yönteminin başlangıcı olmuştur.

bunun nereden kaynaklandığını sorup durmayı bırakması ve onun anlatmak zorunda olduklarını anlatmasına izin vermesi" konusunda ısrarlı davrandı. Freud yumuşadı ve Emmy von N.'nin anlatısını -sonradan başka bir psikanalitik tekniğin ilk adımı olacak olan- serbest çağrışımlarla sürdürmesine izin verdi. Konuşurken onun sözünü kesmeye kalkışmadı. Emmy von N. canının iste-

diğini, canının istediği süre boyunca anlatırken oturup dinledi.

Başka bir hasta, Elisabeth von R., bir süre konuştuktan sonra sessizliğe gömülüyordu. Freud, onun kafasında anlatacak bir şey kalmadığı fikrini kabul etmeye yanaşmadı. Anna O. gibi Elisabeth von R.'nin de, belirtilerine neyin yol açtığını unutmuş olmaktan dolayı acı çektiğini düşünüyordu. Zihninin bomboş olduğunu düşündüğünde bile konuşmaya devam etmesi için hastasına baskı yapmaktaydı.

Emmy von N. ve Elisabeth von R. tedavilerinden fayda gördüler, fakat Freud için bu tedavinin neden, hangi yolla işe yaradığı açık değildi. Emmy von N.'yi tedavi ettiği sıralarda hâlâ histerik durumlarla hipnoz arasındaki ortak özellikleri araştırmaktaydı. Charcot gibi Freud ve Breuer da, histerinin oluş mekanizmasıyla, yani duygusal sorunların fiziksel belirtilere dönüşmesinin hangi yolla olduğuyla ilgilenmekteydiler.

1880'lerin sonlarında Freud, histeriyle ilgili, bir mekanizma değilse bile, bir kaynak görmeye başladı. Histerinin nedeninin cinsel isteklerin bastırılması olduğuna inanmaya yöneldi. Gerek Charcot, gerek Breuer, Freud'a histerik problemlerin çoğunun "karıkocanın yatağı"nda başladığını söylemişlerdi ve kendisi de terapinin erotik yapısının tezahürlerine tanıklık etmişti. Freud'un henüz hipnoz yöntemini kullanmakta olduğu sıralarda, kolaylıkla hipnotize edilen bir kadın denek, bir keresinde trans halinden ayılır ayılmaz kollarını Freud'un boynuna dolamıştı. Freud bu kucaklaşmanın şaşkınlığından bir uşağın içeri girmesiyle kurtulmuş ve bir daha o hastaya hiç hipnoz uygulamamıştı.

Freud, Breuer'in Anna O. ile 1882'deki son seansında da histerinin kaynağına işaret eden ipuçları görmüştü.

Breuer ile Anna O.'nun son hastalık belirtisini de ortadan kaldırmalarından sonra Breuer, Anna O.'nun evinden ayrılmıştı. Akşam tekrar uğradığında, onu karın bölgesinde ağır kramplarla kıvranırken buldu. Ne olduğunu sorduğunda ise Anna O.'dan "Şimdi Dr. B.'nin çocuğu geliyor!" cevabını aldı. Histerik gebelik belirtileri göstermekte ve doğum sancılarını taklit etmekteydi. Breuer dehşete kapılmış olarak onu hipnotize etti, evden kaçtı ve ertesi gün karısıyla birlikte bir seyahate çıkarak Viyana'yı terk etti.

Başlangıçta ne Freud, ne Breuer, Anna O.'nun hastalığının cinselliğin bastırılmasından kaynaklandığına inanıyordu. Ama belirtileri, tıpkı Freud'un hipnotize ettiği kadında olduğu gibi, hastanın kendisiyle doktoru arasında cinsel bir bağ hissettiğini ortaya koymaktaydı. Başka bir olayda, Freud Elisabeth von R.'ye tıbbi muayene uygularken, kalçasına bastırdığında, kadın bayılmıştı. Freud'a göre kadın "acıdan ziyade hazzı gösteren özel bir ifade takınmıştı; çığlık attı... yüzü kızardı, başını geri attı, gözlerini kapadı, gövdesi arkaya eğildi". Freud'la Breuer, histerik hastalarında cinsel dürtüleri uyarmaktaydılar.

Freud ve Breuer, "Histerik Fenomenin Psişik Mekanizması Üzerine: Ön İletişim" başlıklı kısa makaleyi 1893'te, *Histeri Üzerine Çalışmalar* adlı kitabı ise 1895'te yayımlamışlardı; ama bulgularının pek çoğunu yıllar önce tartışmışlardı. *Çalışmalar*'da ve "İletişim"de Freud ve Breuer histerinin psikolojiyle temellenen yeni bir kuramını ortaya koydular.

"İletişim"de, "Histerikler esas itibariyle anımsamalardan muzdariptirler." diye yazıyorlardı. Yayınlarında, histerinin fiziksel bir zarar görmenin değil, ruhsal bir travmanın sonucu olduğunu belirtiyorlardı. Bununla

birlikte, histeri süreci içinde dönüşüme uğrayan bir çeşit güç ya da enerji bulunduğunu da kabul ediyorlardı. Freud ve Breuer bu enerjinin elektrik gibi bir şey olduğuna inanıyorlardı. İnsan beyni, sabit ve düşük bir enerji durumunu korumaya çalışır, diyorlardı. Acı ve ıstırap bu enerjinin toplanıp yükselmesinin sonucudur, enerjinin boşalımı hazza yol açar. Zaman içinde Freud bu düşüncelerini, nevrozlar ya da anksiyete (kaygı) ile seyrettiği düşünülen zihinsel hastalıklara ilişkin genel bir kuram haline getirdi.

Freud'la Breuer'in histerinin gelişimi hakkındaki kuramları şöyle özetlenebilir: Bir travma esnasında, büyük bir zihinsel enerji yükü ortaya çıkar. Ya kişinin kendini hipnoza sokmuş olmasından, yahut olayın bilinçte muhafaza edilemeyecek kadar acı verici olmasından ötürü, bir şekilde bu travma bilinçten atılır. Ama travmanın yarattığı enerji bedende kalır. Travma bilinçten silinirken, bu enerji bedene akar ve fiziksel belirtilere yol açar. Hasta bir klinikte hipnotize edildiğinde, travmayı hatırlayabilir ve doktorun önünde o travmanın enerjisini kelimelere döküp boşaltarak histerik belirtilerden kurtarılabilir.

Freud bu "enerji"nin ne olabileceğini tam bir açıklıkla söylememiştir. O zamanlar için, bu alışılmadık bir tavır değildi. Fiziksel uyaranların insanın duyumlarını ve akıl yürütmesini ne şekilde etkilediği (psikofizik denen konu) üzerine yazan birçok başka bilim adamı da, zihnin "güçleri"nden söz etmişlerdir. Ama okur bu metaforu bilimsel açıklamayla karıştırmamalıdır. Freud, kafanın içinde enerji kaynakları bulunduğunu kanıtlamış veya bir kişi histerik olduğunda değişen şeyin ne olduğunu göstermiş değildir. O, acı veren bir düşüncenin nasıl olup da fiziksel bir hastalığa dönüşebileceğini açıklamak için, hangi

tür fikirlerin elverişli olabileceğini ileri sürerken, görmüş olduğu biyoloji eğitimine bel bağlamaktadır.

Aslında, Freud'un yöntemlerinin alışıldık anlamıyla bilimsel olduğu söylenemez. Hastaları üzerinde kontrollü deneyler yapmamıştır. Freud hiçbir zaman hasta üzerinde nelerin etkili olduğunu araştırmak amacıyla, rasgele örnekleme yoluyla hastaları seçip farklı uygulamalar yapmamıştır. Kendisini, hastalığın doğal seyrini saptayabilmek amacıyla, zengin hastalarını sadece gözlemlemekle de asla sınırlandırmamıştır. Sadece onlara yardım etmeye çalışmıştır.

Freud'un tekniklerinin gücü de, zayıf tarafı da buydu. O, yeni düşüncelere varmak için ve kuramlarının pekiştirilmesinde hep hastalarına güvenmiştir. Keskin bir gözlemciydi; ama gözlemleyebilecek nesi vardı? Freud, hastalarının belirtilerinden ziyade, kendisinin bu belirtilerle kurduğu etkileşimi gözlemlerdi. Anna O.'nun göstermiş olduğu gibi, terapistin hastanın zihinsel yaşamı üzerinde güçlü bir etkisi olabilirdi ve bu ille de iyi bir etki olmayabilirdi.

Freud gözlemlerini, vaka incelemeleri şeklinde sunmuştur. Bir vaka incelemesi sırasında, kişinin hastalığını, ilk belirtilerden başlayıp hastanın tedavinin sonundaki durumuna kadar kronolojik bir özet halinde yazardı. Ne yazık ki, hastalarının mahremiyetini korumak adına, bu raporlarında olayların çoğunu değiştirmiştir. Bu sansürleme, iyi niyetli olsa da, bazen araştırmasını çarpıtmıştır. *Çalışmalar*'da anlatılan hastalardan biri olan Katharina R. vakasında Freud, hastasını iğfal etmeye teşebbüs eden adamın kimliğini, babadan amcaya çevirmiştir. Bu, bazı durumlarda, başkalarının onun çalışmalarını inceleyerek hastanın problemi hakkında kendi yargılarını oluşturmalarını güçleştirmekteydi.

Yine bunun gibi, vaka incelemeleri bireysel terapinin kayıtları olduğu için, kimse onları yeniden ele almaya girişemezdi. Bilimlerin çoğunda, araştırmacılar, yayımlanmış deneyleri, işleyip işlemediğini görmek üzere, tekrar ederler. Sonuçların tekrarlanması, ilk araştırmacının yürüdüğü yolu tam doğrulukla anlattığını ve sonuçların tesadüfi olmadığını göstermeye yardım eder. Freud'un vaka incelemeleri ise, tanımı gereği, tek tek kişilerin portreleridir ve tekrarlanamazlar. Yine de, diğer araştırmacılar, Freud'un yöntemlerini kendi hastaları üzerinde uygulayabilirler ya da onun yazdıklarını tekrar analiz edebilirlerdi.

Aynı zamanda Freud'un koruması gereken bir profesyonel ünü vardı; dolayısıyla, hastanın tedavisi -Anna O.'nun durumunda olduğu gibi- iki yönlü sonuç vermiş olsa bile, onun vakaları başarılı terapinin örnekleri olarak sunulmaktaydı. Hastaları onun yöntemleriyle tamamen iyileşemediklerinde, Freud onların acılarını çevresindekilere duyurmakta pek de istekli olmuyordu. Aslında, diğer pratisyenler onun vaka incelemelerini güven esasına dayalı olarak kabul etmek zorundaydı. Freud'un hesaba katmamış olduğu herhangi bir bilginin konuyla ilişkisiz olduğuna, vakanın anlamlandırılması için yeterli malzemeyi tam olarak değerlendirdiğine ve terapisinde başarısızlıkla yüz yüze kaldığında eski yöntemlere sarılmayacağına güvenmek zorundaydılar.

Öte yandan, Freud'un vaka incelemeleri son derece değerliydi. Vaka incelemeleri her zaman tek tek bireyleri anlatmaktaysa da, Freud her bir hastanın kendi kuramlarının evrensel yönlerine nasıl ışık tuttuğunu göstermeye dikkat ediyordu. Özel bir vaka, bir hastalık kategorisine, zihinsel işleyişin bir modeline uygunluk gösterebilirdi. Kuşkusuz, vaka incelemeleri, Freud'un din-

KATHARİNA'NIN TEDAVİSİ

Freud, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da (1895) "... Bir süre için tıbbı ve özellikle de nevrozları unutabileyim diye bir seyahate çıktım." diyordu. Otelde çalışan 18 yaşındaki Katharina, ona hastalığının belirtileri ile ilgili olarak danıştığında, Freud seyahatteydi. Kızın başı dönüyor, nefesi daralıyordu, kendini boğulacak gibi hissediyordu. Yani bütün klasik histeri belirtilerini taşımaktaydı. Freud ona şöyle cevap verdi: "Seni çok utandıran ya da görmemiş olmayı tercih edeceğin bir şey görmüş ya da işitmiş olmalısın."

Katharina, Freud'a, iki yıl önce babasını, kuzini Barbara'nın üzerine abanmış yatarken gördüğünü anlattı. Katharina o anda, "her şeyi bomboş gördüğünü, gözkapaklarının birbirine adeta kilitlendiğini ve kafasının içinde çekiç sesleri ve vınlamalar duyduğunu" söyledi.

İki gün sonra, Katharina hastalandı. Freud, onun tiksinti duymaktan hastalandığını düşünüyordu. Ama neye karşı bir iğrentiydi bu? Katharina bunun üzerine, babasının daha on dört yaşındayken kendisine de cinsel tacizde bulunduğunu ve aniden uyandığında, yatağında onun "vücudunu hissettiğini" anlattı. Katharina uyanmaktan dolayı rahatsız olmuştu ama, kuziniyle babasını birlikte görene kadar, kendisine cinsel saldırıda bulunulduğunu anlayamamıştı.

Freud bu durumu kitabında: "Onu iğrendiren, iki kişiyi bir arada görmek değil, fakat bu görüntünün zihninde canlandırdığı hatıraydı." diye açıklıyor; Katharina olan biteni hatırladığında "mutsuz, asık suratına canlılık geldi, gözleri parladı, pırıl pırıl oldu ve çok heyecanlandı". İyileşmişti.

leyicilerine, onun kuramlarını günlük klinik uygulamada tam ne şekilde kullandığını görme şansı veriyordu. Yine bu vaka incelemeleri, okurlarına da Freud'un kuramlarının ruh sağlığı bozulmuş gerçek kişilere nasıl uygulandığını görme şansı vermekteydi.

Freud, histerik hastalarının belirtilerden kurtulabilmek için, sadece bastırılmış hatıralardan kurtulmaya ihtiyaç duyduklarına samimiyetle inanmaktaydı. Vaka incelemelerinde de, bir terapistin bunu nasıl gerçekleştirebileceğini gösteriyordu. İncelemeler Freud'a, hastalarının sırlarını tam olarak nasıl keşfettiğini dinleyicilerine gösterebilme fırsatı vermekteydi. Birçok yazar, Freud'un vaka incelemelerini, doktorun birkaç bulanık, küçük ipucundan hastanın dertlerinin sebebini çıkarsadığı dedektif romanlarına benzetmiştir. Tedavinin her aşamasında, okur kendisinin Freud'un akıl yürütmelerine katılıp katılmadığını görebilmekteydi. Freud'un akıl yürütmelerinin içerdiği tüm sonuçlar herkesin görüşüne açıktı.

Freud'un yönteminin potansiyel sakatlıkları ne olursa olsun, o araştırmasına tutkuyla bağlıydı. Fliess'e 1895'te şunları yazmıştı: "Benim gibi bir adam değnekten atı olmadan, başat bir tutkusu olmadan, -Schiller gibi söylemek gerekirse- bir tiranı olmadan yaşayamaz. O tiran benim yoluma çıktı ve ben şimdi onun hizmetinde ılımlılık diye bir şey tanımıyorum. O tiran psikolojidir." Sonunda, yeni bulgularıyla, geçmişte kendisinden esirgenmiş olan üne kavuşma şansını ele geçirebilecekti.

1896'da Freud çalışmalarını ifade edebilecek yeni bir terime ihtiyaç duydu. Hipnoz ve telkini kullanmayı bırakmıştı ve terapiyi başlıca tedavi yöntemi olarak serbest çağrışımı kullanarak yönlendirmekteydi. Zihni incelemesini ifade etmek üzere Freud önce, ilkin Fransız

doktor ve araştırmacı Pierre Janet'nin kullanmış olduğu "psikolojik analiz" terimini kullandı. Ama 1896'dan beri Freud'un terapisi, Janet'ninkilerle değil, kendi çalışmalarıyla temellenmekteydi. Kendi yaklaşımına psikanaliz demeye karar verdi.

Freud (en sağda) 1900 yılında bir yaz tatilinde iki kız kardeşi ve onların çocuklarıyla. Freudlar her yaz dağda tatil yaparlardı.

5.
BÖLÜM

Çıkış Yolları

1890'larda artık Freud kendine yer edinmiş bir doktor ve tam bir orta sınıf mensubu haline gelmekteydi. Freudlar, 1891'de Berggasse No. 19 adresine taşındılar. 1938'de Nazilerden kaçıncaya kadar, 47 yıl boyunca Freud bu binada yaşamıştır. Freudlar evlerinin içini halılar, tablolar, kristaller, uşaklar -ve çocuklarla doldurdular. 1887'de kızları Matilde doğduktan sonra Freud ailesi hızla genişledi. 1889'da Jean Martin (ailesi Martin diyordu) geldi; onu 1891'de Oliver, 1892'de Ernst, 1893'te Sophie ve 1895'te Anna izledi. Freud'un, çocuklarına, Martha'nın değil kendisinin dost ve pirlerinin adlarını koymak gibi bir âdeti vardı: Jean Martin, adını Charcot'dan almıştı; Oliver, 17. yüzyılda monarşiyi yıkan İngiliz devrimcisi Oliver Cromwell'den; Ernst, Brücke'den; Matilde, Breuer'in karısından; Sophie ve Anna da, bir lise öğretmeninin kızı ve yeğeninden.

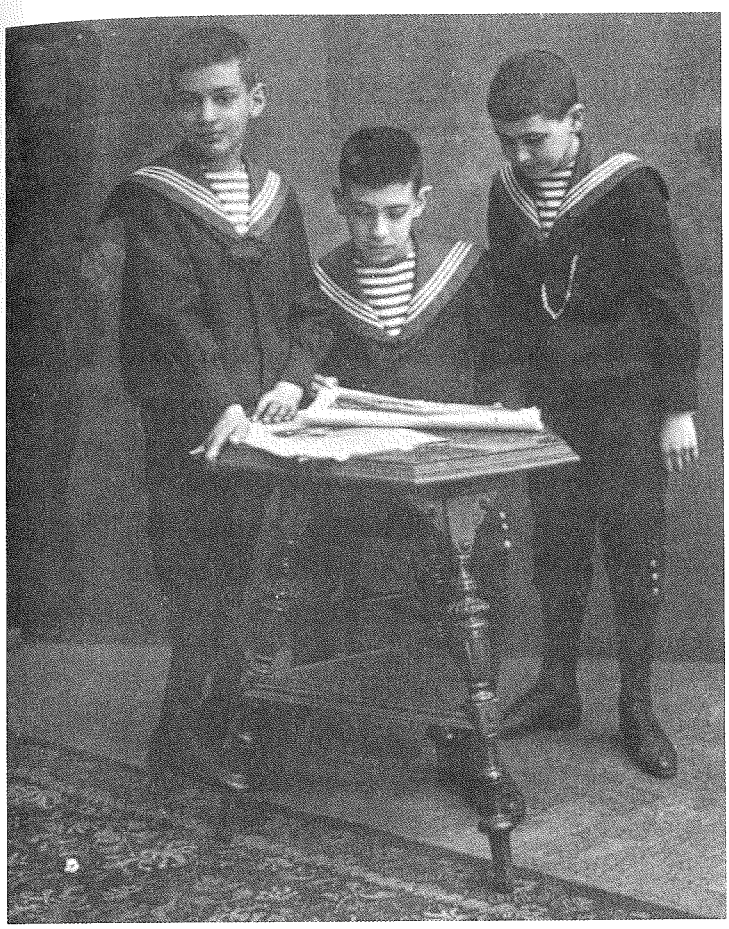
Martha Freud bir yandan kuşpalazı, soğuk algınlığı, suçiçeği, nezle olan çocuklarına bakarken, bir yandan da her gün öğle yemeğinin tam vaktinde hazır olmasını sağlardı. Freud özellikle haşlama et severdi, tavuktan

pek hoşlanmazdı; çocuklarına, "Piliçleri öldürmemeli." derdi, "Bırakalım yaşasınlar ve yumurtlasınlar."

Sonbahardan ilkbahar sonuna kadar Freud, haftada altı gün çalışırdı. 8.00'den 12.00'ye kadar hasta görür, notlar alır, 1.00'de yemek yer, yürüyüşe çıkar, sonra 3.00 ile 9.00 arası diğer doktorlarla görüşür ya da yine hasta görürdü. Oğlu Martin, babasının günde 16-18 saat çalıştığı günler olduğunu hatırlıyordu. Cumartesileri, eski arkadaşlarıyla kâğıt oynardı. Bunlar arasında birlikte kokain üzerine araştırmalar yaptıkları Dr. Leopold Königstein da vardı. Pazar günleri de annesini ziyaret ederdi. Tatillere gelince, Martin Freud sonradan: "Bizim bayramlarımız, mumlarla aydınlatılmış ağacın altında hediyelerle Noel ve rengârenk boyanmış yumurtalarla Paskalya'dan ibaretti. Ben hiç sinagoga gitmedim, bildiğim kadarıyla kardeşlerim de gitmediler." diye anlatacaktı.

Her yıl Freudlar mayısta veya haziranda Viyana'dan ayrılıp dağlarda tatile çıkarlardı. Önce Martha ile çocuklar ve 1890'larda nişanlısı tüberkülozdan öldükten sonra ev halkına katılan Martha'nın kardeşi Minna giderlerdi. Freud genellikle temmuz ayı boyunca da çalışmaya devam eder, sonra eylül ortasına kadar tatildeki ailesine katılırdı. Ama çoğu zaman da, bir iki haftasını eski harabeleri ve arkeolojik alanları görmek üzere kendi kendine seyahat ederek geçirirdi. Çocuklar her gün, çilek arayarak Bavyera tepelerinde gezer dolaşırlardı. Yaz sonlarında Freud tayfasını toplayıp mantar avına çıkar, onlara zehirli mantarları tanımayı ve zehirsiz olanları korkusuzca mideye indirmeyi öğretirdi.

Evliliklerinin başlarında altı tane olmalarını planlamamış olmakla birlikte, Freud çocuklarını severdi. Hem Sigmund hem de Martha, Martha'nın Anna'ya hamileliğinin erken bir menopoz olduğunu sanarak ümide kapıl-

Freud'un üç oğlu; Oliver, Martin ve Ernst. Freud müşfik ve ilgili bir babaydı ve çalışma arkadaşlarına sıklıkla oğullarının başarılarını gururla anlatırdı.

mışlardı. Freud çocuklarının sağlığıyla da yakından ilgilenir, her hastalıklarını Fliess'e mektuplarında anlatırdı. Hastalıkların hepsi de, daima, hepsi sırasını savıncaya kadar bir çocuktan öbürüne geçerdi. 1905'te Matilde bir ameliyat sonrası neredeyse ölecek gibi olduğunda, Freud terliğini duvara fırlatmış, en sevdiği mermer heykellerinden birinin kırılmasına sebep olmuştu. Daha sonra, *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nde bu olayı "Benim yıkıcı öfke patlamam bir *kurban verme gösterisi* sergilememe neden oldu ve böylece kadere bir şükran duygusunun ifadesiymiş gibi iş gördü. Sanki, eğer kızım sağlı-

ğına kavuşursa, şükranlarımı sunmak üzere herhangi bir şeyi kurban edeceğime dair bir adak adamışım gibi!" diye anlatmıştır.

Araya birçok başka iş girmesine rağmen, Freud yine de zihinsel hastalıkların kaynağı üzerine kafa yormaya devam ediyordu. Zamanla, histerinin kökündeki nedenin cinselliğin bastırılması olduğuna iyice kanaat getirdi. 1894'te, "Analizlerim bana, bütün vakalarda, sıkıntı verici duygulanımı [duyguyu] doğuran şeyin, hastanın cinsel hayatı olduğunu gösterdi." diye yazmıştı. Freud tümüyle cinsel bir histeri kuramını benimsemekteydi, Breuer ise bazı çekinceler ileri sürüyordu. İkisinin de kendilerine göre nedenleri vardı.

Breuer *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da (1895) "Cinsel içgüdü kuşkusuz uyarılmadaki sürekli artışların (ve sonuç olarak nevrozların) en güçlü kaynağıdır." diyordu. Başka bir söyleyişle, cinsel dürtüler, Freud ile Breuer'in "boşaltılması" gerektiğini düşündükleri zihinsel "enerji"de bir artışa neden olmaktaydı. Ama Breuer, zihinsel enerjinin tek kaynağının cinsellik olamayacağına inanıyordu. Freud ise, 1894'te tatmin edilmemiş cinsel dürtülerin, histerik semptomların yegâne kaynağı olduğu inancına gelip dayanmıştı.

Klinik kanılar arasındaki bu fark, ikisi arasında bir çatlağın oluşmasının da nedeni olmuştu. Breuer dikkatli, titiz bir araştırmacıydı; vardığı sonuçları birçok tür üzerinde doğrulayıncaya kadar, içkulakla ilgili bulgularını yayımlamayı geciktirmişti. Onun mükemmeliyetçiliği ve kendinden emin olamayışı, Anna O. ile ilgili vaka incelemesini yayımlamasını da, analizinin sona ermesinden 12 yıl sonrasına erteletmişti ve hâlâ içerikle ilgili rahatsızlıkları vardı. Daha sonra bunu şöyle dile getirmişti: "İtiraf edeyim ki, kuramda ve pratikte cinselliğin içi-

ne dalmak benim hoşlandığım bir şey değildir." Aynı sıralarda, Fransa'da bazı araştırmacılar da, histeri üzerine, Freud'un ve Breuer'in çalışmalarının daha az orijinal görünmesine neden olan yayımlar yapmaktaydılar.

Öte yandan Freud, kokain hikâyesinden ve erkeklerde histeri üzerine yazdığı makalenin uğradığı başarısızlıktan sonra, artık başarıya ulaşması gerektiğini, üzerinde bir baskı olarak hissetmekteydi.

Freud, kuramına hararetle inanmaktaydı ve biri fikirlerini çalmadan önce mümkün olduğu kadar reklamını yapmak istiyordu. Breuer'in temkinli davranmasını bir ihanet olarak gördü. Anna O.'yu ve terapi yöntemi olarak katarsisi paylaşmasından ötürü Freud'un Breuer'e büyük ölçüde borçlu olması, ilişkilerini daha da kötü bir hale getirmişti. Bu arada Freud evleneceği zaman Breuer'in verdiği borcu hiç hesaba katmıyoruz.

Breuer artık Freud'un kariyerini engelleyen geçmişten artakalmış bir ayak bağı olarak görülmekteydi. Freud *Çalışmalar*'ı baskıya verebilmek için Breuer ile bir savaşa girişmişti. 1895'te kitap yayımlandığında artık ilişkileri bozulmuştu. Breuer cinsel enerjiyi histerinin tek nedeni olarak kabul edemiyor, Freud da onun şüphelerini hazmedemiyordu. Gittikçe daha az görüşmeye başladılar ve 1897'de Freud bir zamanlar dostu ve çalışma arkadaşı olan Breuer'den tamamen koptu. Artık, geliştirdiği kuramları desteklemesi ve eleştirmesi için tamamıyla Wilhelm Fliess'e güvenmekteydi.

Freud histeri üzerinde kafa yorarken, bir yandan da terapi teknikleri geliştirmekteydi. Emmy von N., Anna O. ve Elizabeth R. onu "konuşma tedavisi" ve Breuer'in katarsis yöntemi ile tanıştırmışlardı. Hastalarının hikâyelerini etkinlikle dinlemeyi ve onları, belirtilerinin kaynağını bulmaya yönlendirmeyi öğrenmişti. Bu uygula-

malarında, hırsa kapılmasına yetecek kadar başarı sağlamıştı. Psikolojinin temel kuramı üzerine bir kitap yazmaya başladı.

Freud'un *Bilimsel Bir Psikoloji Projesi* ile ilgili olarak birçok hedefi vardı. Rönesans'tan beri yaşamış olan hemen hemen her psikoloji araştırmacısı gibi o da, insan davranışına hükmeden güvenilir yasalar bulunduğunu kanıtlamak istiyordu. Tıpkı vitalizm karşıtı hocası Ernst Brücke'nin yıllar önce teşebbüs ettiği gibi Freud da bu yasaların, bütün diğer konuları egemenliği altında bulunduran mekanik, kimyasal ve fiziksel ilkelere indirgenebileceğini göstermeye çalışıyordu. Kısacası, psikolojinin de uzmanlaşmış bilim alanlarından biri olduğunu kanıtlamak istiyordu.

Freud'un *Proje*'ye başlamak için başka nedenleri de vardı. Freud ile Breuer, histerinin ve zihinsel hastalıkların temellerini açıklamak için epey zaman harcamışlar, fakat sağlıklı bir zihnin nasıl işlediğini açıklamayı başaramamışlardı. Aynı zamanda Freud dürtülerin bastırılması sorununu da incelemek istiyordu. Zihnin kendini acı veren hatıralardan nasıl koruyacağını hangi fiziksel yasalar belirlemekteydi?

Proje'de Freud, enerjinin beyin içinde nasıl seyrettiğini anlatmıştır. Beyin "uyarım"ı ya dış dünyadaki olaylardan ya da bedenin içinden alır, diyordu. Bu enerjinin ne şekilde hareket ettiğini iki ilke belirler. "Eylemsizlik" beynin enerjiyi boşaltma eğilimidir; "sabitlik" ise, tüm uyarım yükünü beyinde sabit olarak koruma eğilimidir. Bu enerjinin nasıl denetlendiğini kavramak için, Freud, beyinde uyarımı idare eden "yapılar" bulunduğunu düşünüyordu. Bu yapılara "nöronlar" adını vermişti. Haz, enerjinin boşalımıydı, "hoşnutsuzluk" uyarımın birikimiydi.

Bu yapıların, birincil ve ikincil süreçler denen iki farklı işlev gördüğü farz edilmekteydi. Birincil süreçte enerji beynin içinde serbestçe akmaya bırakılıyordu. İkincil süreçte ise beyin çeşitli iç ve dış uyaranları birbirinden ayırt ediyor ve bazılarının yolunu kesiyordu. Bu "yargı" edimi, diye yazıyordu Freud, ego olarak bilinen zihinsel yapı tarafından gerçekleştirilir. Ego, sanrıların ve diğer rasgele olayların zihni rahatsız etmelerini önleyerek enerjiyi "zapt eder".

Bu karmaşık zihinsel enerji kuramını yaratırken, Freud beyinle ilgili anatomik ya da biyolojik bilgilere dayanmıyordu. Fiziksel yapılardan aslında hiç söz etmiyordu. Tasvir ettiği şey, belirlenmemiş bir yolla beynin biyolojik işleyişiyle desteklenen zihinsel *süreçler*di. Ama biliyordu ki, rahatsız edici düşünceleri bilinçdışında bırakma ya da bastırma süreçlerinin biyolojik ya da mekanik bir modeli olmaksızın, zihin hakkındaki tasarımı eksik kalacaktı. Dönüşümlü enerjilerin betimlenmesi yeterli değildi.

Fliess'le arkadaşlığının Freud için çok önemli olmasının nedenlerinden biri budur. Kendi psikolojik mekanizmalarını doğrulamak için ihtiyaç duyduğu biyolojik temeli Fliess'in kendisine sağlayacağını umuyordu. Fliess'le işbirliği yapması, kendi de biyolog olan Freud'un, beyin değil zihin üzerinde düşünmesine imkân verebilirdi. Fliess'e bir mektubunda "İkimizin de aynı tür çalışma ile meşgul olduğumuzu düşündükçe şu anda daha zevkle yapılabilecek başka bir şey tasarlayamıyorum." diye yazıyordu. "Sizin, tıbbi uygulamalar aracılığıyla, insanoğlunu bir fizyolog olarak anlamak idealinize nasıl ulaştığınızı görüyorum; tıpkı benim de gizliden gizliye, aynı yollardan geçerek, en baştaki felsefi idealime ulaşma ümidini beslediğim gibi."

Freud kendi düşüncelerini özetleyen birkaç bölümden oluşan bir belge oluşturarak, 8 Ekim 1895'te onayını almak için Fliess'e gönderdi. Yazarken kendini ne kadar taşkınlığa kaptırmış olursa olsun, onun da bu düşüncelerle ilgili şüpheleri vardı. Fliess'e yazdığı mektuplarda, "ateşli yazma tutkusu"nu anlatmaktansa, migren ataklarından, yorgunluğundan dem vuruyor ve aşırı çalıştığını, tedirgin ve zihninin karışık olduğunu açıklıyordu. Sonunda Freud, açıklamaya giriştiği bastırma mekanizmasının biyolojik ya da mekanik bir modelini yaratamadı. Enerjilerin birbirinin yerini almasının betimlenmesi yeterli olmadı ve nihayet *Proje*'yi bir yana bıraktı.

Freud'un zihinle ilgili tasarımı bu noktada eksik olmakla birlikte, yaklaşımı sağlamdı. Fiziksel enerjinin zihinsel enerjiye nasıl dönüştüğünü betimleyen ve tutarlı bir iç mantığı olan bir şema meydana getirmişti. Freud'un *Proje*'sini birçok yazar "Newtonca" diye nitelemiştir. Tıpkı Isaac Newton'un evrensel çekim ve hareket yasalarıyla ilgili devrim yaratan, ama tamamlanmamış olan görüşleri gibi, Freud da psikolojiyi bilimsel bir temele oturtmak üzere ilk adımları atmıştı. Zihindeki düşünce içeriğinin uyumsuz davranışlar üretebileceğini, normal koşullar altında rahatsızlık veren düşüncelerin bir şekilde sansürlenebileceğini ve bundan ötürü de, bilinçli zihnin, bazılarının farkında olmadığı farklı düşünce düzeyleri bulunduğunu ileri sürmüştü.

Freud aynı zamanda, daha 1896'da bütün nevrozların ya da zihinsel hastalıkların kökündeki nedenin cinsellik olduğuna inanmaktaydı. Nevrozları; çocukluktaki bir cinsel travmanın ürettiği histeriler ve saplantıları kapsayan "psikonevrozlar" ve hastanın yetişkin cinsel hayatındaki anormalliklerden doğan "gerçek nevrozlar" olarak ikiye ayırmaktaydı. Onun inancına göre, gerçek nevroz-

ları olanların şikâyetleri, cinsel tatminsizlikten, özellikle de mastürbasyon ve birleşmenin kesintiye uğramasından (ilişki sırasında erkek orgazma ulaşmadan önce penisin vajinadan geri çekilmesi) kaynaklanmaktaydı.

Yetişkin cinselliğine ilişkin bu basite indirgeyici görüş -cinsel hazdan yoksun kalmanın otomatik olarak zihinsel hastalığa yol açacağı görüşü- modern araştırmacı ve terapistlerin çoğu tarafından bir yana bırakılmıştır. Freud kendisi de daha sonraları bu görüşünü yadsımıştır. Ama günümüzün birçok kuramcısı, Freud'un 1896'da, bazı yetişkin nevrozlarının, spesifik olarak çocuklukta bir yetişkinin cinsel tacizine maruz kalmaktan kaynaklandığını ileri sürerken haklı olabileceğini düşünmektedir.

Freud'un histeri kuramı bir bellek kuramıydı. Buna "baştan çıkarma kuramı" adını veriyordu. Bu modelde, histerik belirtiler çocuklukta yoğun bir tepki doğuran bir cinsel travmadan kaynaklanmaktaydılar. Tacizin gerçekleşmesi esnasında çocuk ne olup bittiğini tam anlayamaz. Ama buluğ çağında, cinsel olarak olgunlaşmış olan histerik kişi birtakım küçük stresler altına girebilir. Bu yeni travma genelde histeriye neden olacak kadar ağır değildir; ama çocukluktaki cinsel tacizin genç yetişkinin, şimdi artık anlayabileceği anılarını canlandırabilir. Çocukluk travması, enerjisini yeni deneyime aktarır ve hasta birdenbire aşırı heyecana kapılır. Bu enerji, felç türünden fiziksel belirtiler şeklinde boşaltılır.

Saplantılar konusu farklıydı. Saplantılı hastalar çocuklukta yaşadıkları cinsel deneyimlerden, histeriklerle aynı tarzda etkilenmiyorlardı. Saplantılılar haz duyuyorlardı. Ayrıca saplantılılar, aşırı heyecanlarını fiziksel belirtilere dönüştüremezler. Bunun yerine, yasaklanmış düşünce ile heyecanını birbirinden ayırmayı becerirler. Serbest kalan bu enerji kendini, başka, daha kabul edi-

lebilir bir düşünceyle ilişkilendirir. Zihin de tekrar tekrar işte bu düşünceye dönüp takılır. Özünde, histeri bir tacizin anısı iken, saplantılar suçluluk duygusunun dışavurumlarıdır. Freud, Victoria dönemine özgü düşünüş tarzıyla, bu düşüncelerin, erkekler arasında saplantılar yaygınken kadınlar arasında neden histerinin çok yaygın olduğunu açıkladığını düşünüyordu. Kadınların edilgin ve cinsellikten ürkütülmüş olduğu, erkeklerinse aktif olarak zevk aldığı yolundaki yaygın kanıyı kabul etmekteydi. Orta sınıf Victoria kültürünün büyük eleştiricilerinden biri olan Freud, kendini o kültürün önyargılarından tamamıyla kurtaramamıştı.

Baştan çıkarma kuramı Freud'un bütün önceki çalışmalarının bir sentezini oluşturan başyapıtıydı. Bu kuram histerik semptomların nasıl meydana geldiğini ve niçin bütün hastalarının sorunlarının cinsellikle ilişkili görüldüğünü inandırıcı bir şekilde açıklamaktaydı. 21 Nisan 1896'da Freud Viyanalı psikiyatri çevrelerine, histerinin kökenlerine ilişkin olarak geliştirdiği düşünceleri üzerine bir konferans verdi. Bir histerik hastanın acı dolu geçmişini deşerken, kendisinin antik bir şehrin harabelerini inceleyen bir araştırmacı durumunda olduğunu açıkladı. Tedavi ettiği 18 histeri vakasının her birinin, histerinin çocukluktaki cinsel tacizden kaynaklandığını gösterdiğini ileri sürdü. Bu açıklamalarını, Nil nehrinin kaynak yerinin keşfi ile kıyasladı. Hastalarının cinsel taciz sahnelerini naklederken, diğer unutulmuş anıları hatırladıklarında hissettikleri şekilde, kendilerini onları hatırlıyormuş gibi hissetmediklerini de belirtti.

Freud'un konuşmasına tepkiler, hak edilmiş bir saygı gören cinsellik araştırmacısı Richard von Krafft-Ebing'in şu açıklamasıyla özetlenmişti: "Bilimsel bir peri masalına benziyor." Problem olan cinsellik kuramı de-

ğildi. Babaları tarafından taciz edilmiş kızlarla ilgili pek çok psikiyatrik vaka incelemesi zaten yayımlanmıştı. Ama uzmanların çoğu, histerinin rahatsızlık verici bir yaşantıdan değil, ya salt fiziksel bir travmadan ya da o koşulları geliştirecek doğuştan bir yatkınlıktan kaynaklandığına inanmaktaydılar. 1896'da Freud histeri hakkındaki düşüncelerinden vazgeçti. Yazılarında biyolojik metaforlar kullanmaya devam etmekle birlikte, artık zihinsel hastalıklarla ilgili tümüyle psikolojik bir kuram geliştirmekteydi.

Bir önceki yıl, Freud, psikolojik bir sorun fiziksel bir hastalık gibi ele alınırsa neler olabileceğinin grafik bir gösterimine tanık olmuştu. 1895-96 kışı boyunca Emma Eckstein adlı bir kadını tedavi etmekteydi. Hastası, mide ağrıları ve yürüme güçlüğü dahil olmak üzere birçok anksiyete (kaygı) belirtisinden şikâyetçiydi. Her zaman vicdanına kulak veren bir doktor olan Freud, Fliess'ten Viyana'ya gelip Eckstein'a bakmasını ve belirtilerin fiziksel sorunlara bağlı olmadığını doğrulamasını rica etti. Hasta, geniz bölgesinde bir rahatsızlıktan şikâyetçiydi. Muayeneden sonra Fliess bir geniz ameliyatının gerekli olduğuna karar verdi ve operasyonu 1895'in Şubat sonlarında gerçekleştirdi.

Emma Eckstein artık mide ağrılarından şikâyet etmiyordu. Bunun yerini burnunda şiddetli ağrılar ve kanamalar ile ameliyat bölgesinden gelen kötü kokular almıştı. Ameliyattan iki hafta sonra Freud meraklanmış ve aklı karışmış olarak, hastayı görmesi için yerel bir cerrahı çağırdı. Yaranın çevresini temizledikten sonra cerrah, sonradan Freud'un Fliess'e yazdığı üzere, "... birdenbire iplik gibi bir şeyi çekmeye başladı. Çekti çekti ve ikimizin de düşünmeye vaktimiz kalmadan, burun boşluğundan en az yarım metre uzunluğunda gazlı bez

çıktı. Hemen arkasından kan boşandı. Hasta bembeyaz oldu, gözleri dışarı uğradı ve nabzı hissedilmez oldu." Cerrah süratle yarayı yeniden sardı, kanamayı durdurdu. Freud çok sarsılmış olarak kendini yan odaya attı ve bir bardak dolusu konyak içti. Döndüğünde Eckstein onu "İşte güçlü cins." diyerek karşıladı. Freud Fliess'in beceriksiz operasyonundan ötürü dehşete düşmüştü. Anlaşılan, gazlı bez yanlışlıkla orada unutulmuş ve yaranın gereği gibi iyileşmesine engel olmuştu.

Bir doktor olarak Freud çok kan görmüştü. Onu rahatsız eden, Fliess'e yazdığı mektupta usturuplu bir şekilde dile getirdiği üzere, bu talihsiz kazanın onun (Fliess'in) başına gelmiş olmasıydı. 1895'te Freud'un çok az dostu vardı ve Fliess'ten ayrılmayı kaldıramazdı. Dolayısıyla, olayın yegâne diğer kişisini, hastayı suçlamanın bir yolunu buldu. Aradan bir yıl geçip Eckstein'ın iyileşmesinden sonra Freud Fliess'e kadının histeri kanamaları geçirdiğini rapor etmişti. Eckstein tedavinin devamı için tekrar geldiğinde çok uzun bir zamandır burun kanamaları olduğunu ifade etmişti. Freud Eckstein'ın ameliyattan sonra geçirdiği kanamayı, histerik bir dikkat çekme olayı olarak açıklıyordu. Freud, Fliess'i beraat ettirmek ve suçlu gazlı bez şeridini unutmak için çok uğraştı.

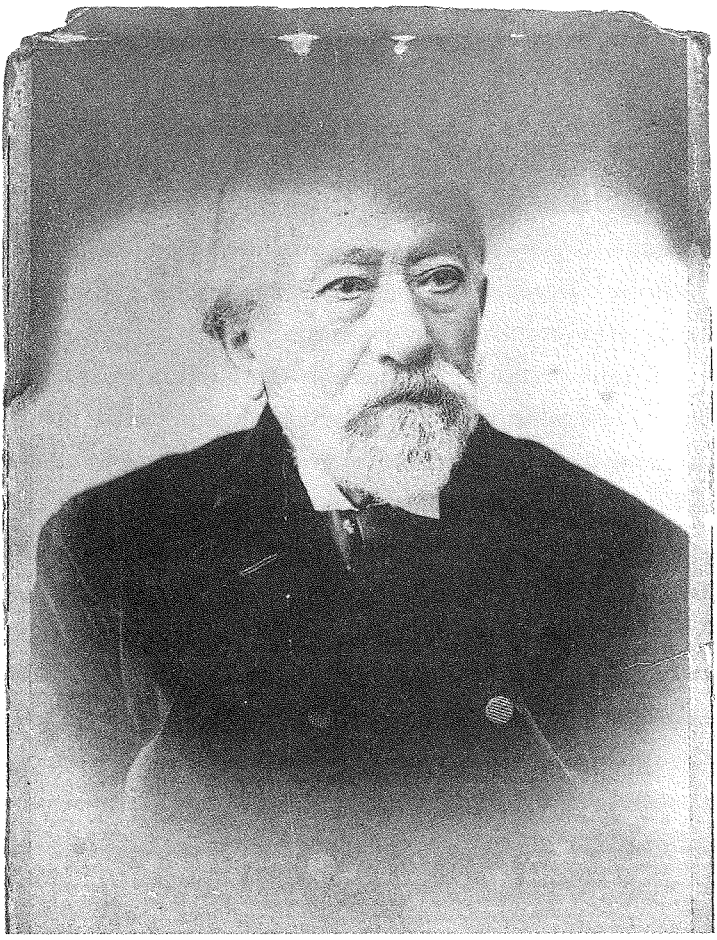
Gariptir ki, Eckstein beceriksizce yapılan ameliyatında oynadığı rolden ötürü Freud'u bağışladı ve hayatının geri kalan bölümünde genellikle yürüyemediği halde, belirtilerinin psikolojik olduğuna da inanmaya başladı. Hatta kendisi de analist oldu. Tedavisinden sonraki yıllarda Freud zaman zaman onunla mektuplaştı. Emma Eckstein'ı ne kadar unutmak isterse istesin, konuyu, bilinçli olarak değilse bile sık sık hatırlıyordu. 23-24 Temmuz 1895'te, Eckstein'ın ameliyatından beş ay sonra Freud "İrma'nın Enjeksiyonu Rüyası" adını verdiği rü-

yayı gördü. Bu rüyayı hemen analiz etti ve analizinin bir özetini *Bilimsel Bir Psikoloji Projesi*'ne aldı.

Rüya şöyleydi: Freud misafirlerle dolu bir salonda, hastası İrma ile karşılaşıyor. Onu bir kenara çekiyor ve "Hâlâ ağrıların varsa, bu sadece senin suçundur." diyerek, kendi "çözümünü" kabul etmemesinden ötürü onu azarlıyor. İrma ağrıların onu "boğduğunu" söylüyor. Freud İrma'nın solgun ve nefes nefese göründüğünü ve kendisinin onun gırtlağına baktığını da not etmekte. Orada, gırtlakta, Freud burun kemiklerini andıran beyazımsı yara kabukları buluyor. İrma'yı muayene etmeleri için çeşitli doktorları, bu arada "Otto" (bir gün önce İrma'ya uyguladığı terapiyi eleştiren meslektaşı Oscar Rie) ile Fliess'i de çağırıyor. Otto'nun İrma'ya dikkatsizce, belki kirli bir şırıngayla enjeksiyon yaptığını hatırlıyor. (Çalışma hayatı içinde Freud, yaşlı bir hastaya iki yıl boyunca günde iki defa morfin iğnesi yapmasına rağmen hiç mikrop kaptırmamış olmasıyla gurur duyardı.)

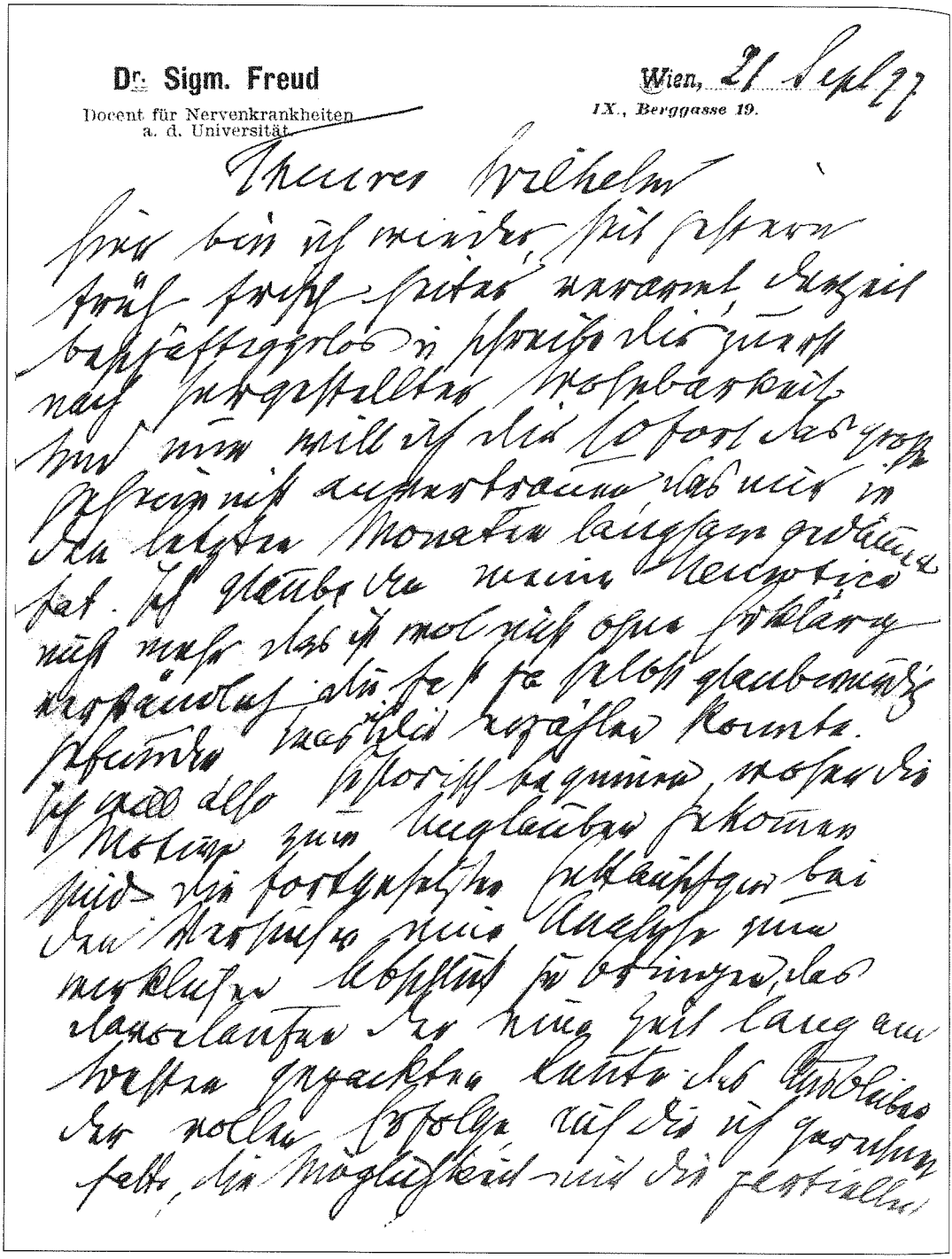
Freud bu rüyayı 1895'te analiz ettiğinde, onu birincil bir zihinsel süreç, fazla zihinsel enerjinin serbest boşalımı olarak görmüştü. Bu rüya, demişti, basit bir arzu tatminidir: İrma'nın süregiden ıstırabı onun suçu değildi ve rüyada, gerçek hayatta başa çıkamadığı Otto'dan intikam alabilecek durumdaydı. Freud ne bu analizinde, ne de daha sonra Eckstein felaketinden söz etmişti. *Proje*'de, rüyaların dilini biçimlendiren tuhaf çarpıtmaları ve metaforları tartışmaya hazır değildi. Bununla birlikte, rüyaların bir anlamı olduğunu ve bu anlamın, rüyayı gören kişi uyandığında açığa çıkarılabileceğini sezmişti. Fliess'e şaka yollu şunu söylemişti: Bir gün evimin cephesinde şöyle bir tabela yer alabilir: "24 Temmuz 1895'te rüyanın sırrı Dr. Sigmund Freud'a malum oldu."

Babası Jakob'un 23 Ekim 1896'daki ölümü Freud'u derinden etkiledi ve onu kendi ruhunu derinlemesine araştırmaya yöneltti. Freud kendi psikanalizini yapmaya başladı.

23 Ekim 1896'da Freud'un babası öldü. Beklenmeyen bir ölüm değildi bu; Jacob Freud 81 yaşındaydı ve o yaz kalp yetmezliği tedavisi görmüştü. Sokakta Yahudi olmayan birinin şapkasına vurup düşürmesi üzerine, sadece şapkayı silkelemekle yetinen aciz babasına beslediği eski düşmanlığa rağmen, Freud bu ölümle derinden sarsıldı. 1896'da, karısı ve altı çocuğu olan, işinde başarılı 40 yaşında bir doktordu. Ama Fliess'e şöyle yazıyordu: "Babamın ölümü beni derinden etkiledi. (.....) Artık kendimi iyice köklerinden kopmuş hissediyorum."

Babasının ölümü Freud'u iki yeni projeye başlamaya yöneltti. Biri 1899'da yayımlanmış olan *Rüyaların Yorumu*'nun yazılması, diğeri ise hayatının geri kalan kısmında aralıksız sürdüreceği çok daha ciddi bir girişimdi: kendi psikanalizi.

Dr. Sigm. Freud
Docent für Nervenkrankheiten
a. d. Universität
IX., Berggasse 19.
Wien, 21 Sept 97
Theurer Wilhelm

Freud'un 21 Eylül 1897'de Fliess'e gönderdiği mektubun ilk sayfası.
Bu mektupta Freud Fliess'in bazı çalışmalarının geçerliliğiyle ilgili kuşkularını dile getiriyor.

6.
BÖLÜM

Çözümler

Freud 1897'de bir Yahudi kardeşlik cemiyeti olan Viyana B'nai B'rith'e katıldı. Cemiyetin misyonu "bizim inancımıza bağlı insanların zihinsel ve ahlaki karakterlerini yükseltmek" için çalışmaktı. Burada Freud, dini toplantılara katılmak mecburiyetinde olmaksızın diğer Yahudilerle arkadaşlık etmenin zevkini tadabildi. B'nai B'rith'in iki haftada bir yaptığı toplantıları derhal, titizlikle uyguladığı programına ilave etti. Kırk yıl kadar sonra, B'nai B'rith üyelerine yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Hemen sizlerden biri oluverdim, sempatinize mazhar oldum ve düşmanlıkla çevrelenmişken, dostlar bulacağımdan emin olduğum o yere gelmeyi hemen hiç ihmal etmedim." Freud yıllar içinde B'nai B'rith'de 21 halk konferansı verdi. Hatta bu konferansların birinde bir grubun, yaptığı çalışmaların etkisiyle "coşkuya" kapılarak kendisini "sonu gelmez bir alkış yağmuruna" tuttuklarını hep hatırladı -bu, diğer Viyanalı dinleyicilerinin anısıyla keskin bir karşıtlık oluşturuyordu.

Dostlara sahip olduğu için memnundu. İş ve özel yaşamı ise karmakarışıktı. 1897'de Freud, histeri ile ilgili baştan çıkarma kuramından kuşku duymaya başladı. İlkin, uyguladığı tedavinin hastalarını tam olarak tedavi etmediği olgusu bu kuşkuya yol açmıştı. Hastalarının çoğu ya tedaviyi yarı yolda terk ediyorlar ya da ancak kısmen iyileşiyorlardı. Geri kalanlar, Freud'un "bastırılmış çocukluk yaşantıları" dediği şeyi ortaya çıkarma girişimine karşı direniyorlardı. Baştan çıkarma kuramı aynı zamanda, hastanın ileriki yıllarda ortaya çıkan histerisine, genelde ailenin babasının sebep olduğu düşüncesini içermekteydi. Ama Freud'un kendi kız ve erkek kardeşleri de histerik belirtiler göstermekteydiler. O, babasının kız kardeşlerini istismar ettiğine inanamıyordu. Birçok nörotik hastada, fikirlerini desteklemek için ihtiyaç duyduğu çocukluktaki cinsel taciz örnekleriyle karşılaştıkça, zihni iyice karışmaktaydı. 1897'de Fliess'e, o yaz keşfettiği "büyük sır"dan söz eden bir mektup yazdı. Hastalarının çoğunun anlattığı istismar hikâyelerinin doğru olmadığının farkına varmıştı.

Baştan çıkarma kuramını terk ettikten sonra Freud, hastalarının serbest çağrışımlarını ya da uzun hikâyelerini mutlak hakikatler olarak değil de, başka ve daha derin mesajları içeren kodlar olarak dinleyebilmeye başladı. Ama bu mesaj neydi? Zihinsel hastalığın gerçek temeli neredeydi? Freud, zihinsel hayatın sırlarını kendinde araştırmaya karar verdi.

İyi bir nedeni de vardı. Babasının ölümünden sonra depresyona girip çıkıyordu. Ayrıca, yetişkin hayatının büyük bir kısmında çeşitli nörotik belirtileri olmaktaydı. Çarpıntı geçiriyordu, midesi ağrıyordu ve migreni vardı. Çalışmaları kötüye gittiğinde, daha da huysuzlaşacak, depresyon ve yorgunluktan şikâyet edecekti.

Açıkçası Freud, hastalarının hiçbirinin analizini tamamlayamamıştı. Kendisi, son ve en iyi umuduydu.

Freud iyimser değildi. 1897 Kasımında Fliess'e şöyle yazıyordu: "Kendimi ancak objektif olarak edinilmiş bilgi ile analiz edebilirim. (.....) Gerçek anlamda bir kendini analiz olanaksızdır; yoksa zaten hastalık olmazdı." Bu konuda sebat etti. Her yerde ipuçları bularak, "objektif olarak edinilmiş" bilgiye ulaşmak için, yazarken yaptığı hatalar gibi, konuşurken yanlış telaffuz ettiği sözcükler gibi, insanların adlarını ya da kitaplardan yaptığı alıntıları unutmasının hikâyeleri gibi, pek çok kaynağa başvurdu. Bu hatalar, bilinçdışı bir arzu veya niyet, bilinçli olanları aştığı zaman ortaya çıkan ünlü "Freudcu sürçmeler"dir. Freud aynı zamanda rüyalarını da analiz etti ve çocukluk anılarının peşine düştü.

Gündelik hatalarından yola çıkarak kendi zihninin çalışması hakkında ipuçları ararken, psikanalizin temel kabullerinden birini ortaya koydu: Her eylemin bir nedeni vardır. Rasgele eylemlere inanmaz, herhangi birinin herhangi bir şey için "hiçbir nedeni yok" demesini kabul etmezdi. Serbest çağrışım bile gerçek anlamda serbest değildi. Hastanın söylediği her şey, bilinçdışı süreçlerin gündelik hayatla karışmasından ortaya çıkan sonuçlardı. Freudcu psikolojide pek az özgür irade vardır.

Freud kendi anılarına eğilmeye başladığında, bu anılar yığınlar halinde zihnine üşüştüler. Birdenbire katolik dadısını anımsadı, yeğenleri ve kardeşleriyle yaşadığı rekabet, dört yaşındayken bir tren yolculuğu sırasında gözüne annesinin cinsel organının ilişivermesi hatırına geldi. Baştan çıkarma kuramı yerinde olmasa bile, annesinin bu eski olayları doğrulamasının, gerçek ço-

cukluk anılarını -özellikle de cinsel anıları- meydana çıkartmakta psikanalitik tekniğin kullanılabileceğini gösterdiğini düşünüyordu.

Freud kendi hayatında, çocukların cinsel dürtülerinin kanıtını buluyordu. Çocukken annesini sevmiş ve arzulamıştı. Babasının, kardeşlerinin ve diğer rakiplerinin ölmesini ve annesinin yalnız kendine kalmasını dilemişti. Sonradan bu çatışmalar bütününe Oidipus karmaşası adını verdi. Eski Yunan efsanesine göre Oidipus doğar doğmaz terk edilmiş ve yabancılar tarafından büyütülmüş, sonra da iradesi dışında babasını öldürmüş ve annesiyle evlenmişti. Gerek çocuk cinselliği, gerek Oidipus karmaşasındaki "aile dramı", Freud'un daha sonraki çocuk gelişimi kuramlarında merkezi bir rol oynamıştır.

1898'de yayımlanan bir yazısında Freud, "Çocuğun cinsel yaşamını tamamen yok saymakla yanlış yapıyoruz. Benim deneyimlerime göre, çocuklar ruhsal etkinliklerin hepsini ve bedensel olanların da çoğunu gerçekleştirebilecek kapasitedirler." diyordu. Odağın travmadan arzuya kaydırılması, Freud düşüncesinde önemli bir değişikliktir. Bazı nevrozlara gerçek travmaların neden olduğuna her zaman inanmıştır. 1890'larda, kadın hastalarının en az ikisinin, babalarının tecavüzüne uğradığından emindi. Ama nevrozların çoğu, onun görüşüne göre, çocuğun *içindeki* cinsel enerjinin hareketinden kaynaklanmaktaydı.

Belleğini araştırdığı sırada Freud rüyalar da görmekteydi. Rüyalarını çoğu zaman hatırlardı ve yıllardan beri tuttuğu bir rüyalar günlüğü vardı. "İrma'nın Enjeksiyonu Rüyası" ile birlikte Freud, rüyaları arzuların tatmini olarak görmeye başlamıştır. Bununla birlikte, birçok rüyanın da kâbus olduğunu ve açıktan açığa hoş-

nutsuzluk uyandırdığını kabul ediyordu. Epeyi kafa yorduktan sonra Freud rüyaların her zaman bilinçli arzuların bir ifadesi olmadığı sonucuna vardı. Çok farklı arzu tiplerinden, insanların kabullenmek için kendilerine izin verdiklerinin oluşturduğu, ikinci bir motivasyon basamağı bulunmalıydı.

Freud, bütün rüyalar bazı ortak öğeler içerir, diye yazıyordu. Her rüya bir çocukluk anısıyla başlar; belki Oidipus karmaşasına bağlı bir anıyla ya da başka bir duygusal yük taşıyan yaşantının anısıyla. Rüyayı gören kişi, gün içinde, bu anılarla ilişkilendirilebilecek gibi görünen bazı şeyler yaşamış olsa gerektir. Bu olaylar rüyadaki "gün tortusu"nu oluştururlar. Çocukluk anıları ile gün tortusu birlikte, rüyaların altında yatan içeriği meydana getirirler.

Eğer rüyalar sadece anı parçaları ile dünkü öğle yemeğinin bir araya gelip bütünlenmesinden ibaret olsaydı, rüya yorumu oldukça basit olurdu. Ama çocukluk arzu ve anıları çoğu zaman bastırılmış ve bilinçten gizlenmiştir. Rüyayı gören kendi gerçek arzularını bilip tanımaya karşı bir savunma geliştirmiştir. Rüyalarda bu arzular, rüyanın anlamını birçok bakımdan saptıracak şekilde, bir iç sansürle gizlenmiştir. Bu sansür, birçok farklı insanın özelliklerini tek bir karakter üzerinde yoğunlaştırabilir. Sansür dönüşümlü olarak, bir kişinin söz ve eylemlerini, rüyada başka bir kişiye transfer edebilir. Sansür, rüyalardaki karakterlerin yerine semboller geçirebilir; baba bir kral, anne dolap, çocuk bir hayvan haline gelebilir. Sansür sözel düşünceleri görsel imgelere dönüştürür. Başka semboller sözel işaretler ya da kelime oyunları biçimini alabilir. Bir örnek olarak Freud, bozulmuş bir evliliği düşünen bir adamın, rüyasında kırılan bir kemik gördüğünü söylemektedir.

Rüyalar bu süreçlerden doğarken, saklı içerik ya da bilinçdışının iç çatışması, kılık değiştirmiş ve sembolik ya da aşikâr bir içeriğe dönüşmüştür. Rüyayı gören uyandığında, rüya başka bir revizyona tabi olur. Rüyayı gören, anlaşılabilir olması için, rüyayı mantıksal bir yapıya oturtur. En sonunda, diyor Freud: "Rüya (bastırılmış, geri itilmiş) bir arzunun (kılık değiştirmiş) tatminidir."

Rüyayı görenin gerçek arzuları hiçbir zaman rüyada ortaya çıkmadığı için, rüya yorumcusu, gizli içeriğin önceden kestirilemeyecek dönüşümlerini bulmaca çözer gibi çözmek durumundadır. *Rüyaların Yorumu*'nda Freud, arzuların kâbuslara yol açmasının birçok yollarını açıklamıştı. En yaygın kategori, Freud'un kuramlarını çürütmek isteyen hastaların gördüğü rüyalar dizisiydi. Çok rastlanan rahatsız edici bir rüya tipi de anksiyete rüyasıydı. Freud bazı anksiyete rüyalarının cinsel arzuların sonucu olduğunu iddia ediyordu. Özellikle cinsel arzu rüyada çok açık biçimde ortaya çıktığında, cinsel enerji (yani libido) anksiyeteye dönüşüyordu. Diğer anksiyete rüyalarında ise kaygı veya korku, rüyanın başlamasından önce mevcuttur. Bu durumda anksiyete, günlük yaşamın tortusunu taşıyan diğer rüyalarda olduğu gibi, bastırılmış bir arzuyu sergilemek için kullanılmıştır.

Freud başlangıçta bütün rüyaların cinsel arzuların sonucu olduğuna inanmıyordu. *Rüyaların Yorumu*'nda açlığın veya başka ihtiyaçların rüyalara yansıması örneklerine rastlanır. Freud, *apaçık* bir anlamı bulunmayan rüyaların cinsel yapıda oldukları sonucuna, daha sonraları varmıştır.

Freud rüyalar üzerinde çalışmaktan hoşlanıyordu. Bir rüyanın yorumlanması, bilmecelerin, kelime oyun-

larının, nüktelerin çözülmesini (çocukların rüyaları hariç) içeriyordu. Çocuklar henüz iç sansür oluşturmamışlardır ve onların rüyaları saf, bozulmamış arzu tatminleridir. Freud'un en küçük kızı Anna, bir keresinde, oburcasına çilek yiyip kustuktan sonra, bütün bir gün boyunca açlık çekmişti. O gece, 19 aylık çocuk, uykusunda, çocuk Almancasıyla, kabaca "Anna Freud, çilekler, yaban çilekleri, omlet, puding!" diye tercüme edilebilecek cümleleri sayıklayıp durdu. Anna rüyasında ideal mönüsünü dile getiriyor ve en sevdiği yiyeceği iki kere vurguluyordu.

Rüyaların Yorumu 1899'da yayımlanmıştı. Bu, hiç şüphesiz, Freud'un en önemli ve en popüler olmuş yapıtıdır. Sonraki bir baskısında Freud'un yazdığı gibi: "Rüyaların yorumu, zihnin bilinçdışı etkinliklerinin bilgisine giden ana yoldur." Kitap birtakım harika eleştiriler aldı; ama bazı eleştirmenler de Freud'un kendisinin Fliess'e "yeni ve inanılmaz olan pek çok şey ve pek az kesin kanıt var" şeklinde ifade ettiği yorumuna katıldılar.

Freud'un vaka incelemeleri gibi rüya analizleri de yakın gözlem ve titiz düşüncenin başyapıtlarıdır. Her rüya ve rüyayı gören kişi tektir; ama her biri daha geniş bir ilkenin açık ve aydınlık bir örneğini oluşturur. Ne var ki, Freud'un vaka incelemeleri gibi rüya analizleri de, önceden kestirimde bulunma gücüne sahip değillerdi. O bir insanın hayatını inceleyerek, onun ne çeşit rüyalar göreceğini söyleyemezdi. Onun yorumlarının hepsi, rüya görüldükten sonra yapılan yorumlardır. Bu yorumların doğru olduğuna dair sahip olduğumuz tek "kanıt", ne kadar inandırıcı göründükleridir.

Bir arada ele alındıklarında, Freud'un rüya çalışmaları, Freudcu sürçmeler, Oidipus karmaşası üzerine ça-

lışmaları ve çocuk cinselliği ile ilgili kuramları, zihin hakkında yeni bir görüş oluşturur. Bu görüşe göre, insanın rüyalarına, nörotik belirtilerine ve her basit hatasına bilinçdışı arzular egemendir. Bu arzular sürekli olarak gündelik hayatımıza sokulurlar, eğer onları okumayı seçersek, okuyabiliriz.

Bu arzuların kaynağı, üremeye yönelik amansız biyolojik dürtüdür. Zihinle beden veya doğa ile ruh arasındaki asırlık ayrım, artık Freud için yararsız hale gelmiştir. Her düşüncenin temelinde bilinçdışı pusuya yatmıştır.

Freud *Rüyaların Yorumu*'nu bitirdiğinde, hemen hemen üç yıldır kendini analiz etmekteydi. Kendine yönelik bu yoğun inceleme onu, kitabı ilk çıktığında sinirli, huysuz ve depresif olmaktan alıkoyamadı. Kitabının yok sayıldığından ve yanlış anlaşıldığından şikâyet ediyordu. Mali durumundan kaygı duyuyor ve 44 yaşına geldiği halde genelde önemsenmeyişinden ötürü kederleniyordu. Mutsuzdu, fakat aynı zamanda derin bir değişim geçiriyordu. İkinci babasını kaybetmekteydi.

Fliess'in Freud üzerindeki büyüleyici etkisi gitgide azalmaktaydı. Bir zamanlar "Azizim Wilhelm" diye hitap ettiği adama yazdığı mektuplar seyrekleşmiş ve kısalmıştı. Başlangıçta Freud arkadaşının destek ve tavsiyelerine çok değer veriyordu. Ama zamanla, ilişkilerindeki samimiyet azaldı, rekabet öğesi öne çıktı. Freud *Rüyaların Yorumu*'nun 1908'deki ikinci baskısının önsözünde, "babamın ölümüne tepkim, yani bir erkeğin hayatındaki en önemli olaya, en kesin kayba tepkim..." diyordu. Jacob Freud öldükten sonra Freud'un hayatındaki başlıca baba figürü Fliess olmuştu. Daha önce Brücker ve Breuer ile de olduğu gibi, Fre-

ud çok geçmeden isyan etmek ve bu "baba"yı yerine oturtmak ihtiyacını duyacaktı.

1901 Eylülünde Freud Roma'ya bir seyahat yaparak kendi ruh halinden kaçmayı başardı. Hayatı boyunca Roma'ya gitmeyi hayal etmiş fakat hiçbir zaman gerçekten gitme cesaretini bulamamıştı. Öğrencilik zamanlarındaki Hannibal takıntısından, Roma sanatı ve antikaları koleksiyonuna kadar her şey, onun sürekli olarak bu antik uygarlık merkezine ilgi duyduğunu göstermektedir. Yıllar boyu Roma haritalarını incelemeye vakit ayırmış ve kuzey ve orta İtalya'ya pek çok seyahatler yapmıştı. Sonradan, Roma'yı ilk ziyaretini "hayatımın doruğu" diye adlandıracaktı. Leonardo da Vinci'nin, Michelangelo'nun yapıtlarına hayran olmuş, Vatikan'ı ve Roma katakomblarını (ilk Hıristiyanların ibadet yeri ve mezarlık olarak kullandıkları geniş yeraltı geçitlerini) da ziyaret etmişti. Hayatı boyunca Roma'ya pek çok defalar gitti; fakat bu ilk seyahat onun üzerinde muazzam bir izlenim bıraktı. Artık, istediği her yere seyahat etmek ve akademik kariyerini savunmak cesaretini kazanıyordu.

Histeri Üzerine Çalışmalar'ı ve *Rüyaların Yorumu*'nu yazdığı sıralarda Freud, Viyana Üniversitesi'ndeki konumunun sallantılı durumunu ya ihmal ediyor ya da görmezden geliyordu. Daha 1885'te, Charcot ile çalışmak üzere ayrılmasından önce doçentlik konumunu garanti etmişti. Üniversitede, uzmanlık alanı olan nöroloji üzerine ücretsiz olarak konferanslar verdi. Kariyerini ilerletmesine yardımcı olabilecek yeterince güçlü dostları yoktu. Bir *Privatdozent* (maaş almayan okutman), *ausserordentlicher professor* (profesörden bir alt seviyedeki öğretim görevlisi) olmak için 8 yıl kadar beklerken, 1901'de Freud 11 yıldır bekle-

mekteydi. 1897'de Tıp Fakültesi, 10'a karşı 22 oyla terfiini onaylamıştı. Ama adayların Eğitim Bakanlığı'nın da onayına ihtiyaçları vardı ki, Freud'un durumunda bu gerçekleşemedi.

Freud kendi işini kendi görmek konusunda da isteksizdi. Kendi çabaları ile yükselmekle değil, parlak kuramları sayesinde ün kazanmış bir bilim adamı olmayı hayal ediyordu. Ama o, Viyana Belediye Başkanı Lueger'in ve diğer önde gelen Avusturyalı politikacıların Yahudilere karşı nefreti pompaladıkları bir dönemde, bir Yahudi'ydi. Cinsellik ve histeriye ilişkin kuramları, kokaine olan eski düşkünlüğü, hatta Charcot'yu savunup desteklemesi ona düşmanlar kazandırmıştı. Eski hocalarından biri ona "kişisel bir karşı etki" bulmasını tavsiye ettiğinde Freud nihayet yardım aramaya başlamıştı.

Önceki on yılın çoğunu, Viyana'nın varlıklı egemen sınıflarına mensup kişilerin karılarını, kızlarını ve dullarını tedavi etmekle geçirmiş olması Freud için iyi bir donanımdı. Sonunda, eski hastalarından biri, Barones Ferstel, Eğitim Bakanını kendi özel galerisinden bir tablo karşılığında kıymetli doktorunun profesörlüğünü onaylamaya ikna etti.

Ordinaryüs profesörlüğe terfi etmesiyle Freud'un statüsü de yükseldi. Bu terfi onun için Tıp Fakültesinden bir güvenoyu anlamını taşıyordu; böylece vizite ücretlerini yükseltebildi. Bütün bu badireler atlatıldıktan sonra Freud "Şu birkaç adımı üç yıl önce atabilmiş olsaydım, üç yıl önce bu mevkiye gelecek ve kendimi çok daha iyi kollamış olacaktım. Başkaları, önce Roma'ya gitmelerine gerek olmaksızın bunu başarabilecek kadar zekiymişler!" diye esef edecekti.

Freud'un, kendisini dostlarından yardım istemekten alıkoyan gururunu yenmek için zamana ihtiyacı vardı.

Sonraki yıllarda, cesareti ve politik pragmatizmi, fikirlerinin ve psikanaliz hareketinin yaşayabilmesini güvence altına alacaktı.

7.

BÖLÜM

Etkileşimler

Freud 1905'te *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'yi yazdığı sırada, artık kuramlarından ve kendi öneminden kuşku duymuyor, kendi adına politik oyunlar da yapmıyordu. *Rüyaların Yorumu*'nu yayımlamış ve profesörlüğünü de almıştı. Bu zaferler onun bir sonraki trajedisini, Wilhelm Fliess ile kopuşunu hazırladı.

Freud'la Fliess'in ilişkisi, Fliess sadık bir biyolog olarak kalırken, Freud'un rüyalar üzerine psikolojik bir kuram geliştirmeye başladığı 1897'den beri gergindi. İçten içe kaynamakta olan bu çatışma, Freud'la Fliess 1900 yazında bir araya geldiklerinde had safhasına vardı. Fliess döngüsel süreçlerin -âdet gibi tekrarlanan olgularla kendini gösteren biyolojik olayların- zihni etkilediğini ileri sürüyordu. Özellikle de bu yaşamsal döngüselliğin, Freud'un psikanalitik tedaviyle iyileştirdiği hastalıkları da kapsayan tüm zihinsel hastalıkların sürecini etkilemesi gerektiğini söylüyordu.

Freud, şaşırmış ve incinmiş olarak, Fliess'in kendi çalışmalarının değerini hiçe saymasını protesto etti. Eğer

Freud 1905'te annesi ve eşiyle yaz tatilinde gittiği bir dağ evinde.
Annesi, yaşadığı sürece Freud'un aile yaşamında güçlü ve enerjik varlığını hissettirmiştir.

bir hastalık, herhangi bir iç saatin kontrolü altındaysa, terapinin ne yararı olurdu ki? Buna karşılık olarak, hayretler içinde kalan Fliess, Freud'u hastalarının kafalarına kendi düşüncelerini sokmakla suçladı. Bu kötü yaz ziyareti boyunca Freud aynı zamanda, nevrozların ancak her insanda bulunan temel çiftcinsellik (biseksüalite) üzerine kurulmuş bir kuramla çözüme ulaştırılabileceğini savundu. Fliess buna, kendisinin iki buçuk yıl önce aynı şeyi söylemiş olduğunu ve o zaman Freud'un buna inanmayı reddettiğini belirterek karşı çıktı.

Bu buluşmadan kısa bir süre sonra, Freud'la Fliess'in ilişkileri çözülmeye başladı. Freud, fikirlerini kâh reddederek, kâh işine geldiği gibi kendine mal ederek Fliess'i kullanıyor gibi görünmekteydi. Freud ilkin, birlikte *İnsanda Çiftcinsellik* başlıklı bir kitap yazmalarını önererek dostunu geri kazanma girişiminde bulundu; ama Fliess bu yemi kabul etmedi. İki arkadaş, 1902'de mektuplaşmayı kestiler. 1903'te Freud'un Otto Weininger adındaki genç bir arkadaşı, Fliess'in çiftcinselliğe ilişkin fikirlerinin birçoğunu doğrudan doğruya çalarak *Cinsellik ve Karakter* başlıklı bir kitap yayımladı. Fliess bu işte Freud'un parmağı olduğunu derhal anladı. Freud önce suçlamaları reddetti, sonra Fliess'ten önce de pek çok yazarın çiftcinsellik üzerine yazmış olduğunu iddia etti. Weininger'in arkadaşı olan Hermann Swoboda'nın, 23 ve 28 günlük biyolojik periyodları tartışan ve muhtemelen o da çalıntı olan bir kitabının çıkmasıyla, Freud ile Fliess'in ilişkileri tamamen sona erdi.

Freud'un Fliess'le ilişkisinin bu şekilde bitmesi ironiktir. Her şey bir yana, Freud'un kendisi de gençliğinde, kokainin uyuşturucu etkisi konusunda, aynı cins bir akademik hırsızlığın kurbanı olmuştu. Böylece Fliess'e,

kendisinin de maruz kaldığı en etkili silahla saldırmış oluyordu. Freud artık gerçekten de, dostlarını yaralamakta kullandığı güç de dahil, kendi gücünden hiç kuşku duymuyordu.

1902 yılında Wilhelm Stekel adlı genç bir doktor Freud'un, psikanalize ilgi duyan diğer profesyonel kişilerle haftada bir buluşması önerisini getirdi. Çarşamba Psikoloji Derneği adını alan bu grup sayesinde Freud nihayet, kendi fikirlerini öğrenmeye istekli bir dinleyici kitlesi bulmuş oldu. Bu grup her hafta üyelerinden birinin bir bildirisini dinliyor, börek çörek yiyip sigara içerek konuyu aralarında tartışıyorlardı. Son söz hep, psikanalizin kurucu babası olan Freud'a ait oluyordu.

Üyeler gruba yeni kişiler getirdiler, topluluk gelişti. 1906'da 17 üye ve her toplantıda bir düzineye yakın katılımcı bulunuyordu. Ekim'de, Freud'a yakın ve kendi kendini eğitmiş bir psikolog olan Otto Rank'ı toplantılarda not tutması için işe aldılar. Yine de, 1907'de topluluk mezbaha gibiydi. Üyeler Freud'un ilgisini çekmek için birbirleriyle yarışıyor, fikirlerine kıskançlıkla sahip çıkıyor ve birbirlerinin çalışmalarına saldırıyorlardı. Bazı yazarlar onları, hepsi babalarının sevgisi için birbiriyle rekabet eden erkek evlatlarla dolu geniş bir aileye benzetiyordu. Freud, izleyicileri konusunda hayal kırıklığına uğramıştı. Bir Alman ziyaretçi merhametle, Freud'un çok garip kuramlarıyla ün salmış olmasından ötürü, toplantılarına saygın doktorların pek azının katıldığına işaret etmişti. 1908'de Freud'un grubu Viyana Psikanaliz Derneği olarak yeniden örgütlendi.

Freud, çevresindeki kalabalık destekleyicileriyle, çocuk cinselliği üzerine en tartışmalı kuramlarını oluşturmaya başladı. Cinsellik üzerine yazan ilk yazar o değil-

di; hatta çocukluktaki cinsel dürtülerden ilk söz eden de o değildi. Birçok doktor, parmak emme ve tuvalet eğitimi ile çocuğun karakter gelişimi arasındaki bağlantılara ilişkin tartışmalar yayımlamışlardı. Ama Freud, cinsel gelişim hakkında tamamlanmış bir kuram sunmaya hazırlanıyordu.

Rüyaların Yorumu'nun ilk basımında Freud, "Çocukluk çağının mutluluğuna çok inanırız, çünkü bu dönem hâlâ cinsel arzular bakımından masumdur." demişti. Ama beş yıl sonra, *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'de bunun sadece cinselliğin gizil durumda olduğu çocukluk dönemi için doğru olduğunu öne sürerek bir düzeltme yapmıştı. Freud cinsel gelişimin üç aşamasını şöyle açıklamıştır: doğumdan beş yaşına kadarki cinsel bakımdan aktif olunan evre; çocuğun cinselliğini unutup yok saydığı dönem olan beş yaşından buluğ çağına kadarki gizillik evresi; buluğ çağında başlayan erişkin cinsellik evresi.

Çocuksu cinsellik evresinin erişkin cinselliğiyle aynı olması gerekmez. Freud'a göre çocuk, parmak emme, kendine dokunma ve kendini okşama, dışkısını tutma ve koyverme ve mastürbasyon gibi birçok faaliyetten cinsel haz alır. Çocuklar pek çok çeşitli yollarla cinsel haz elde edebildikleri için, Freud onların değişik yüzleri olan sapkınlıkları olduğunu, yani her çocukta bütün mümkün sapkınlıkların potansiyel olarak bulunduğunu iddia ediyordu. *Sapkınlık* kelimesini de, insanın eşler yerine nesnelerden veya hayvanlardan haz alma arayışını ve heteroseksüel cinsel ilişki dışındaki her türlü arzuyu ifade etmek üzere kullanıyordu. Özel koşullar altında bu sapkınlıkların yetişkinlerde de gelişebileceğine inanıyordu. Bu uygulamalar arasında, teşhircilik (cinsel organlarını başkalarına sergileme), fetişizm (ayakkabı vb.

nesnelerden haz duyma) ve mazoşizm (acıdan veya kötü davranılmaktan zevk duyma) bulunmaktaydı.

Freud çocukların, cinselliğin bedenin belli bölgelerine odaklanmasına paralel olarak birçok evreden geçtiğini düşünüyordu. Birinci evre, otoerotik (kendinden zevk duyma) evreydi. Bedenlerinin herhangi diğer bir bölgesinden de cinsel zevk alınabilecek olmasına rağmen, çocuklar başlangıçta genellikle emme eylemiyle doyum bulurlar. Bu oral (ağızcıl) evredir. Çoğunlukla tuvalet eğitimi ile aynı zamanlara rastlayan ikinci evre boyunca, çocuk anüsünden ve dışkısını tutmaktan cinsel haz alır. Nihayet, anal evreden sonra, çocuğun esas haz kaynağı, hayat boyu yerleşeceği üreme organlarına naklolur. Gizillik dönemi süresince çocuklar, önceki cinsel gelişimlerine ilişkin bir "amnezi" (bellek kaybı) yaşarlar. Okul çağındaki bu çocuklar, bedenlerini keşfetmek yerine, cinsel enerjilerini dersler veya oyun gibi başka faaliyetlere yönlendirir veya yüceltirler.

Sonraki on yıl içinde Freud, histeri ile saplantı arasındaki farkları çocukluktaki bu cinsellik aşamalarıyla açıklamaya başladı. Saplantılı kişiliklerin, çocuğun öfkesini dışavurmaya ve kontrol ihtiyacı duymaya ilk başladığı evre olan anal evreye geri dönüş yaptıklarına inanıyordu. Histerikler ise, ilk aşk nesnelerine, genellikle ana babalarından birine dönüyorlar ve erişkin cinselliğini tümüyle reddediyorlardı. *Üç Deneme*'de Freud, ergenlikteki cinsel gelişimi inceler. Buluğ çağı süresince cinsel enerjinin ya da libidonun odağı, kendinden uzaklaşıp başkalarına yönelir. Ergen artık kendi cinsel edimlerine başka insanları da katmak istemektedir. Yine de başlangıçta ergenler cinsel dürtülenme nesneleri hakkında sadece fanteziler kurarlar. Bu fantezi yaşamı, ana babaya olan eski libidinal bağları canlandırır. Yetişkin-

lerin, fantezinin ötesine geçebilmek için, ana baba otoritesinden kurtulmaları gerekir. Yetişkin cinsel dürtüleri üreme organlarına odaklanır; bedenin diğer bölgelerine ilişkin cinsel etkinlikler "ön-hazlar" olur. Bu ön-hazlar yetişkini, orgazmın "son-hazzını" kovalama yönünde motive eder. Freud bu "son-hazzın" ancak buluğ çağında ortaya çıktığını söylemiştir.

Freud'un *Üç Deneme*'si birçok sebepten ötürü problemler taşımaktaydı. O, "hazzı" ya da "uyarılmayı" hiçbir zaman gerçek anlamda tanımlamamıştır. Ayrıca denemeler, kadının cinselliği hakkında, baskın önyargılarla doludur. Erkekler basitçe penisleri yoluyla zevk alırlarken, kadınların, zevklerini çocukluk çağının "maskülen" (eril) cinsel bölgesi olan dış cinsel organdan yani klitoristen, iç cinsel organa yani vajinaya yönelterek cinselliklerini bastırmaları gerekiyordu. Kadınlardan, yetişkin cinsel hazzının başlıca kaynağını feda etmelerinin beklenmesi, Freud'un düşüncesine göre, hem kadınları hem de onların psikoterapistlerini incitmiştir. Yine Freud'un fikrine göre, kadınlar olgunluğa erişmek için erkeklerden daha çok aşamayı geçmek zorundaydılar. Bazı yaşamöyküsü yazarları bu fikri, Victoria dönemi ahlakının yarattığı "zayıf, akıldışı, kontrol edilmesi gereken kadın" kalıbı ile bağlantılı bulurlar.

Freud *Üç Deneme*'de, sevilen bir eşle yaşanacak heteroseksüel cinsel ilişkinin cinselliğin ana hedefi olduğunu söylemekle birlikte, evliliğin ya da tekeşli ilişkilerin zihin sağlığı için zorunlu olduğunu düşünmüyordu. Genç erkekler ve kadınlar için serbest cinsel birleşmeyi destekliyor ve etkili doğum kontrol yöntemlerinin bulunmayışını esefle karşılıyordu. Ne var ki, Freud'un kendi ailesinde, kendisinin de söylediği gibi, psikanaliz çocukların odasından içeri giremiyordu. Onun kuramla-

rı kendi aile yaşamı üzerinde çok az etkili olmuştur. Kendi ailesinin de, tıpkı başkaları gibi bazı minör histeri ve nevroz türleri geliştirmiş olduğunu fark etmekle birlikte, oğlunu mastürbasyon yaptığı için azarlamış ve büyük bir olasılıkla karısına sadık kalmıştır. Onun kuramlarından fazlasıyla etkilenen tek aile ferdi, sonradan psikanalist olan en küçük kızı Anna olmuştu.

Freud bir yandan da hastalarından birtakım şeyler öğrenmekteydi. Bu dönemde Freud'un en ünlü üç hastası, bir histerik olan Dora, bir obsesif olan Sıçan Adam ve *fobi* adı verilen türden hastalıklı bir korku geliştirmiş olan beş yaşındaki Küçük Hans'tı. Bu vaka incelemeleri Freud'un hastaları hakkında nasıl düşündüğüne ve onları ne şekilde tedavi ettiğine örnek oluşturabilir. Yüzyılımızın başında Freud artık hastalarının alnına bastırarak onlara "Hatırla!" diye emir vermiyordu. Hastaların rahatça uzandıkları ve serbest çağrışımlara daldıkları divanın arkasındaki bir koltukta oturuyordu. Bu düzenleme son derece yararlıydı: Hastalar onun tepkilerini görmeksizin, serbestçe konuşabiliyorlardı. Freud aynı zamanda, "Günde sekiz saat ya da daha uzun bir süre, birilerinin gözlerinin üzerime dikilmesine katlanamıyorum." diyerek bu duruma açıklık getirmişti. O, analistlerin psikanaliz seansları sırasında kesinlikle not almamaları gerektiğine inanıyordu. Analistin, belirtilerden rüyalara, mektuplardaki yanlış imlayla yazılmış kelimelere kadar, hastanın zihnindeki her türlü bilgiyi derlemek üzere, tüm dikkatini hasta üzerine odaklaması gerekirdi.

1905'te Freud, beş yıl önce kaydetmiş olduğu bir vaka hikâyesini "Bir Histeri Vakasının Analizinden Parçalar" adıyla yayımladı. Freud, migren, larenjit ve asabi öksürük gibi yaygın histeri semptomlarından şikâyetçi

Freud'un ofisindeki hastaların uzandığı ve Freud'la en derin düşüncelerini paylaştıkları divan. Freud onların görüş alanı dışında otururdu.

olan, Dora adını verdiği 18 yaşındaki İda Bauer'i analiz etmişti. O sıralarda, histeri ve rüya sembolleri konularındaki kuramlarını, yaşayan, gerçek bir hastası üzerinde örneklendirerek açıklamaya çok düşkündü. Dora, bunun için harika bir aday gibi görünmüştü.

Dora bugünkü üzücü durumuna nasıl geldiğini isteyerek anlatıyordu. Annesi, kızını da kocasını da ihmal ederek bütün gününü saplantılı bir şekilde evini temizlemekle geçirmekteydi. Dora 16 yaşındayken eski bir aile dostu olan Bay K., ona cinsel yaklaşımlarda bulunmuştu. Dora şok içinde, bu saldırıyı püskürtmek üzere, adama tokat atmıştı. Ama bu olayı babasına anlattığın-

da, babası onu zihni fazlasıyla seksle meşgul bir ergen olarak görüp ciddiye almadı ve Bay K.'nin sözüne inandı. Freud, Dora bu hikâyeyi kendisine anlattığında önce taraf tutmadı fakat kısa zamanda, Dora'nın babasının Bayan K. ile bir ilişkisi olduğunu, Dora ile Bayan K.'nin çok yakın arkadaş olduklarını ve Bayan K.'nin Dora'nın sırdaşı olduğunu öğrendi. Aileler birlikte seyahate çıktıklarında ikisi aynı yatakta yatıyorlardı ve Dora, analizi sırasında Bayan K.'nin "tapınılası beyaz vücudu"ndan söz etmişti. Dahası, Bay K. Dora'yı bir defadan fazla taciz etmişti. Dora 14 yaşındayken, Bay K. onu ofisinde yakalamış ve tutkuyla dudaklarından öpmüştü. Pek tabii olarak genç kız, yaşlı adamın şehvet düşkünlüğü karşısında isyan duymuştu -yoksa duymamış mıydı?

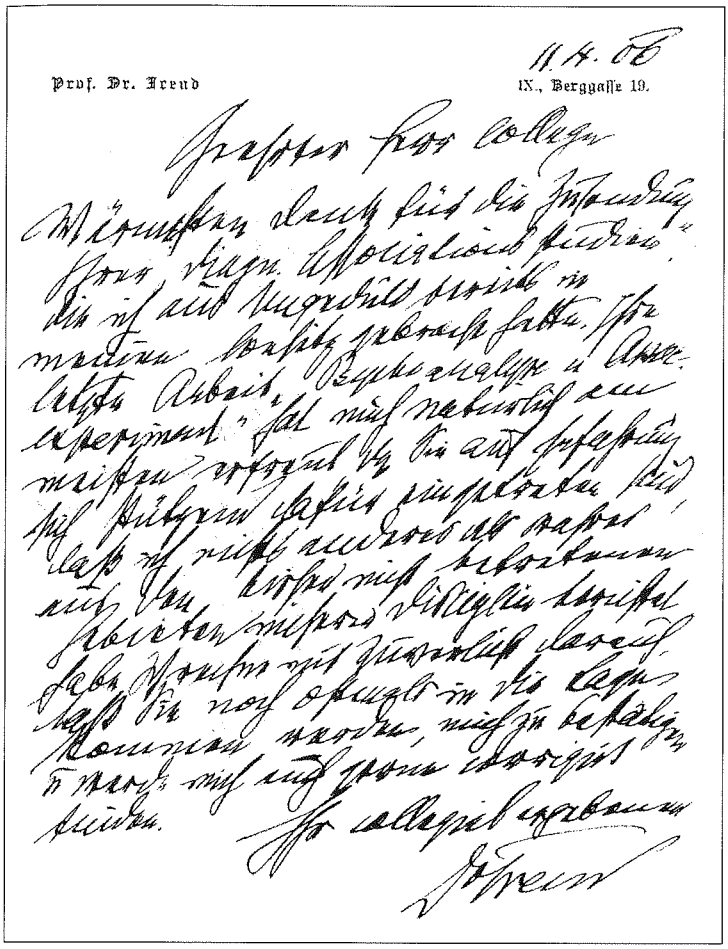
Freud Dora'nın tiksintisini kabullenemiyordu. Daima orta sınıf sosyal ahlakına başkaldıran biri olarak, Dora'nın, Bay K. kendisine saldırdığında cinsel heyecan duyduğu üzerinde ısrar ediyordu. Bu çeşit bir gizli arzu imkânsız değildi. Ayrıca, olay Dora'nın Freud'a anlattığından ibaret de değildi. Bir dost tarafından saldırıya ve babası tarafından ihanete uğramış olarak Dora, düşman bir dünyaya sürüklenmişti. Çok geçmeden bu dünyaya Freud da dahil oldu. Dora, Freud'un kendi ifadelerine direniş göstermesinden bıkkınlık getirdi ve 11 ay sonra analizi birdenbire terk etti. Freud'u da, tıpkı Bay K.'yi reddettiği şekilde reddetmişti.

Dora vakası sadece, normalde dikkatli ve duyarlı bir dinleyici olan Freud'un, kızın hayatı hakkındaki hislerini anlayamamasından ötürü değil, aynı zamanda bu vakanın Freud'a *transferansın* (aktarım) ve *kontrtransferansın* (karşıaktarım) tehlikelerini göstermesi bakımından da önemlidir. Psikanalitik dilde transferans, hastaların hayattaki başka bir olaydan etkilenerek geliştir-

dikleri duyguları, analistleri ile olan ilişkilerine taşımaları durumunda gerçekleşir. Dora 1902'de bir kere daha Freud'un muayenehanesine geldi ve temelde Bay K.'ye duyduğu öfkeyi Freud'a yansıttığını kabul etti. Aksi durumda yani analist önceden sahip olduğu duyguları hastalarına yansıttığında ise kontrtransferans gerçekleşir. Transferans olsun, kontrtransferans olsun, her analizin kaçınılmaz sonuçlarıdır; ama bilincine varılırsa, hastanın bilinçdışı arzularını keşfetmekte her iki tarafa da yardımcı olabilirler. Freud, kendisinin Dora ile bir kontrtransferans yaşadığını kabul etmemiş ve bu terimi kullanmaya ancak 1910'da başlamıştır. Farkına varılmayan bir kontrtransferansın, analistin tarafsızlığını zedelediği için analizi yoldan çıkarabileceğini ancak o tarihte kabullenmiştir.

Freud'un Dora'ya karşı böylesi düşmanca bir kontrtransferans yaşamasının nedeni açık değildir. Bazı yazarlar Freud'un kendini saldırgan erkek durumundaki Bay K. ile özdeşleştirdiği fikrindedirler. "Parçalar"ı yazdığı sırada Freud'un, insandaki biseksüelliği vurgulayan Fliess ile ilişkileri gevşemişti. Onun, kendisine "homoseksüel bir yük" bindirdiğini sonradan hatırladı. Dora vakasıyla ilgili olarak Freud "Parçalar"a şöyle bir dipnot ekledi: "Hastanın Bayan K.'ye duyduğu homoseksüel aşkın onun zihinsel hayatındaki en güçlü bilinçdışı akım olduğunu zamanında keşfedip bunu kendisine bildiremedim." O sıralarda Freud hayatın "kadın" cephesi ile ilgilenmiyordu. Kendisinin Fliess'e duyduğu cinsel yakınlığı reddediyor ve Dora'nın (Bay K.'nin reddetmiş olduğu) Bayan K.'yi arzulayışını bilmezden geliyordu.

1904'te Freud, kendisine Freudcu düşüncelerin, şizofreniye -hastaların gerçeklik kavrayışını yitirdikleri ve genelde "sesler duydukları" bu zihinsel hastalığa-

Prof. Dr. Freud
IX., Berggasse 19.

1904 yılında Freud kendisinin fikirlerini şizofrenlerin tedavisinde kullanmaya başlayan İsviçreli doktor Carl Jung ile uzun sürecek mektuplaşmasına başlamıştı.

uygulanması üzerine bir bildirisini gönderen 30 yaşında bir İsviçreli psikiyatrist ile tanıştı. Bu yazıya hayran oldu ve hemen bu yeni meslektaşı Carl Gustav Jung'la mektuplaşmaya başladı. Jung, İsviçre'de, Zürih Üniversitesi Psikiyatri kliniğinde, şizofreni terimini icat etmiş olan psikiyatri araştırmacısı Eugene Bleuler ile çalışmaktaydı.

Daha ilk mektuplarından itibaren, Freud'la Jung'un ilişkilerinin sorunlu olacağını gösteren işaretler bulunmaktaydı. Jung, Freud'a gönderdiği bildirinin giriş bö-

lümünde çocuklukta yaşanan bir cinsel travmanın zihinsel hastalıkların tek nedeni olduğuna inanmadığını belirtiyordu ki bu doğrudan doğruya Freud'un tutumu ile çelişmekteydi. Freud buna rağmen Jung'dan etkilenmişti. Jung'un önünde uzun bir meslek hayatı vardı, zekâsı Freud'un Viyanalı izleyicilerinin çoğundan daha parlaktı ve -belki de en önemlisi- o ne Avusturyalı, ne de Yahudi'ydi. 1906 ile 1910 arasında Freud uluslararası bir şöhrete kavuşmaya başladı ve İngiliz Ernest Jones, Macar Sándor Ferenczi gibi yabancılar onun çevresine katılmaya başladılar. Yine de Freud kendi düşüncesini sadece ve sadece Jung'un devam ettirebileceğini hissetmekteydi. Psikanaliz düşüncesinin kendi küçük, çoğu Yahudilerden oluşan Viyanalı grubunun dışına yayılmasını çok istemekteydi. Aksi takdirde bütün çalışmalarının, Yahudi düşmanlığı altında ezilerek yok sayılacağı ve unutulacağı duygusunu taşıyordu. Kim Freud'un düşüncelerini babası Hıristiyan bir papaz olan, uzun boylu, mavi gözlü Jung'dan daha iyi yaygınlaştırabilirdi? Jung Freud'un veliahdı olmuştu. Mektuplaşmalarının duygusal yoğunluğuna bakılırsa, kısmen Fliess'in yerini de tutuyordu.

Freud ile Jung, Freud'un en ünlü saplantı vakası olan Sıçan Adam'ın analizine denk gelen 1907 yılına kadar şahsen karşılaşmadılar. 29 yaşında bir avukat olan bu hasta Freud'a geldiğinde, zihni babasının ya da flört ettiği kadının başına bir trajedi geleceği veya birini öldüreceği yahut kendi boğazını keseceği korkularıyla doluydu. Sonunda, askerliğini yaparken duyduğu bir hikâyenin, kendisini dehşete salması üzerine Freud'a gelmişti. Yüzbaşısının anlattığına göre, doğuda bilinmeyen bir ülkede yargıçlar, suçluları özellikle feci bir işkence türüne mahkûm ediyorlarmış. Suçlu bir yere bağlanı-

yormuş ve içinde koca bir sıçan olan bir kap, kurbanın kaba etinin üzerine yerleştiriliyormuş. Kızgın bir demirle dürtülen sıçan dişlemeye başlıyormuş. "Anüsün içine doğru." dediğinde Freud adamı durdurmuştu. O anda hastanın yüzünde tiksinti ile zevk karışımı bir ifade okunmaktaydı.

Freud'un analizinin anahtarı, "sıçan" kelimesinin Almancası olan *Ratte* olmuştu. Bilinçdışı, tıpkı rüyalarda olduğu gibi, sıklıkla önemli kelimeler üzerinde kelime oyunları yapar. Bu vakada hasta, *Ratte* kelimesiyle *heiraten* (evlenmek) ve gençliğinde babasının kumar borçları olmasına bir gönderme olarak *Spielratte* (kumarbaz sıçan) kelimeleri arasında bağlantı kurmuştu.

Sıçan Adam ilk cinsel ilişkisini yaşadığında, "Bu harika bir şey! Bunun için babamı öldürebilirdim." diye düşünmüştü. Analiz sürecinde Sıçan Adam, üç dört yaşlarındayken mastürbasyon yaptığı için babasının kendisini dövdüğünü açıkladı. O zaman hiçbir küfür bilmediği için, küçük kafasıyla bulabildiği bütün kelimelerle "Seni havlu! Seni tabak!" diye bağırarak şiddetli bir öfkeyle babasına küfretmişti. Sıçan adam babasını, kendisinin seks hayatına müdahale eden biri olarak görüyor ve sıçan işkencesi aklına babasına beslediği çatışmalı sevgi-nefret duygularını getiriyordu. Bu yorumu anladığında, gösterdiği saplantı belirtileri ortadan kalkmıştı.

Freud'un bu döneme ait diğer ünlü vakası ise çok farklı türden bir hastaydı. Küçük Hans korkudan felce uğramış bir fobikti ve daha beş yaşındaydı. İlk başta Freud'la doğrudan doğruya görüşmedi. Freud'a bütün bilgiyi, çocuğun babası ve Çarşamba Psikoloji Derneği'nin bir üyesi olan Max Graf vermişti. Graflar çocuklarını alışılmış cinsel önyargılardan uzak yetiştirmeye

çalışmışlar, fakat Freudlar gibi onlar da, zamanın tipik çocuk büyütme uygulamalarından sıyrılamamışlardı. Bayan Graf ikinci çocuğunu doğurduğunda Graflar, zeki bir çocuk olan Hans'ın bir an için bile inanmadığı, "leylekler getirdi" hikâyesini anlatmışlardı.

Graf, Hans'ın atların kendisini ısıracağı korkusunu geliştirmesi üzerine küçük oğlanı Freud'a getirdi. Bu otomobilin yaygınlaşmasından önce Viyana'da yaşayan bir çocuk için güç bir durumdu. Bütün sokaklar bu dehşet verici hayvanlarla doluydu. Hans'ın korkusu atlardan bütün büyük hayvanlara sıçradı. Küçük hayvanlar henüz güvenliydi. Aynı zamanda cinsel organlara ilgisi de gittikçe artıyordu ve babası çocuğun, büyük hayvanların penislerinden korktuğunu düşündü. Max Graf, küçük hayvanların küçük penisleri olduğu gibi, büyük hayvanların da büyük penisleri olduğunu anlatarak, Hans'la bu konuyu tartıştı. Hans'ın cevabı çocuk akıl yürütmesinin bir şaheseriydi: "Bütün insanların da pipileri vardır. Benim pipim de ben büyüdükçe büyüyor. Neyse ki bağlı." Hans'ın (cinsiyet gözetmeksizin) bütün insanların penisi olduğunu söylemesi eğlenceliydi, fakat Freud burada daha derin bir anlam gördü. Hans'ın, açıklıkla penisinin bağlı olduğunu söylemesi, onun, penisinin kopacağından ya da kaybolacağından kaygı duyduğunu göstermekteydi. Freud, Hans'ın hadım edilme anksiyetesi yaşadığını düşündü.

Zavallı küçük Hans'ı kim hadım edecekti? Cevap yine, Hans'ın zihninin bilinçdışı kısmının ürettiği bir sembolde yatmaktaydı. Babasının, Hans'ın büyük siyah bir atın ağzına benzettiği siyah pos bıyıkları vardı. Beş yaşındaki Hans tam Oidipus karmaşası çağındaydı. Annesini seviyor ve onu paylaşmak zorunda kalmamak için babasının ölmesini istiyordu. Ama eğer babası bu isteği-

ni keşfederse onun penisini kesebilir diye düşünüyordu. Sonunda korkularını, hem babasını hem annesini koruyacak bir formülle yendi: Hans annesiyle evlenebilirdi, babası da kendi annesiyle.

Hans'ın fobisi iyileşti ve büyüyüp başarılı bir opera yönetmeni oldu. 1922'de Freud'u ziyaret ettiğinde kendi vakası ile ilgili incelemeyi okudu ve terapiyi hiç hatırlamadığını söyledi. Sanki bir yabancıyla ilgili bir şey okuyormuş gibiydi. Çok açıktı ki, Hans'ın çatışması bilinçdışına, ait olduğu yere geri çekilmişti.

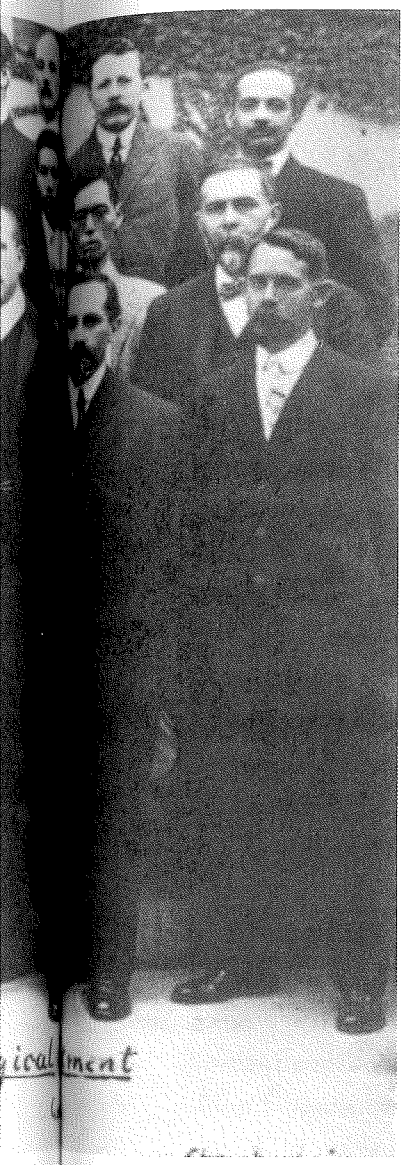
Freud'un bu üç vakayla ilgili analizleri onun kadınlık ve erkeklikle ilgili düşüncelerinden etkilenmiştir. Dora Bay K.'nin girişimlerini pasif olarak kabul etmekle, bütün kadınlar gibi, erkek otoritesine boyun eğmiş olarak görülüyordu. Erkekler ise, kadınsı ya da homoseksüel eğilimlerini reddetmeli ve baba sevgisine duydukları ihtiyaca rağmen, babalarının otoritesinden kurtulmalıydılar. Freud kuramlarındaki bu sorunlarla ve kendisinin öğrencileriyle ilişkileri konusuyla uğraşmayı I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürdürmüştür.

Eylül 1909'da Freud (ön sırada, soldan beşinci), Clark Üniversitesi'nin daveti ile ABD'ye ilk ve tek ziyaretini gerçekleştirdi. Bir dizi konferans verdi. Bu resimde üniversitenin psikoloji bölümünün mensupları ile birlikte görülüyor.

8.
BÖLÜM

Gerçeklik

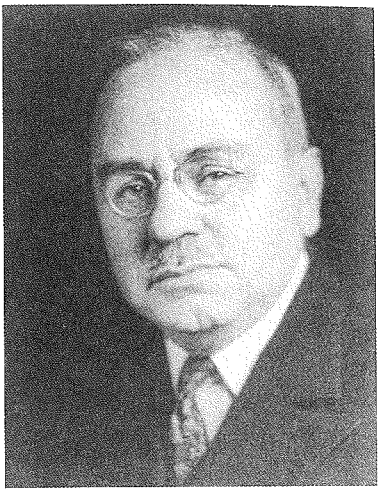
1909'da Freud'un çalışmalarına talep vardı. Önceki yıl biseksüellik, histeri, çocuğun cinsel gelişimi ve orta sınıf cinsel ahlakının zihinsel hastalıklar üzerindeki etkisi konularında makaleler yayımlamıştı. Viyana Psikanaliz Derneği gelişiyordu. Freud'un artık antikalar, halılar ve eski medeniyetlerden kalma heykeller toplamaya başlamak için parası vardı. Dostu ve meslektaşı Hanns Sachs, Freud'un ofisinin kendisine, bir doktor muayenehanesinden çok bir arkeoloğun stüdyosunu hatırlattığını söylüyordu.

Freud'un ünü yayılıyor, ta ABD'ye ulaşıyordu. 1909'da Massachussets, Worcester'daki Clark Üniversitesi'nin rektörü G. Stanley Hall onu üniversitesinde bir dizi konferans vermesi için davet etti. Freud'un namını, Jung'la aynı İsviçre hastanesinde çalışan bir konuk araştırmacıdan duymuştu. Hall Freud'un cinsellik hakkındaki skandal yaratan fikirlerinden pek hoşlanmış ve eleştirmenlerin tepkisini çekmek pahasına, ergenlik çağı üzerine yazdığı bir kitapta ondan alıntılar yapmıştı. Şizofreni üzerine çok tanınmış bir uzman olan

Jung'u da davet etti. Son olarak, Viyana Psikanaliz Derneği'nin müdavimlerinden ve Freud'un iyi bir arkadaşı olan Sándor Ferenczi de onlara katıldı.

Başlangıçta Freud gideceğine hiç de sevinmiyordu. Amerikalıların seks konularında iffet taslayan ve para konusunda da cimri insanlar oldukları duygusunu taşımaktaydı. Yine de, Hall harcırahını yükseltince, bu seyahati yapmaya karar verdi. ABD yolunda, gemiye binmeden önce, Freud, Jung ve Ferenczi Almanya'nın Bremen limanında birlikte bir öğle yemeği yediler. Jung sürekli olarak bir arkeolojik kazıdan söz ediyor ve bir türlü susmak bilmiyordu. Freud, Jung'un eski, ölü kemikler hakkındaki bu takıntılı monologunu bir uyarı olarak algıladı. Bunun Jung'un kendisinin (Freud'un) ölümünü istediğinin bir kanıtı olduğunu düşündü ve düşüp bayıldı. Ama seyahatin geri kalan kısmı sakin geçti. Freud Amerikan yemeklerinin midesini rahatsız ettiğinden şikâyet ediyordu ama, Harvard'da psikoloji profesörü olan William James ve nöroloji profesörü olan James Putnam ile tanışma fırsatını bulmuştu. *Dinsel Deneyimin Değişkenlikleri* adlı kitabın yazarı olan James, Freud'un dini tamamıyla reddetmesinden rahatsız oldu. Putnam ise Massachussets General Hospital'da çalışıyor ve histerikleri tedavi ediyordu. Freud'la tanışıp konuşması onu, histerik hastaların tedavisinde en iyi yöntemin psikanaliz olduğuna ikna etti. Freud'un Amerikan psikiyatrisini fetih harekâtı başlamıştı.

Freud ABD'de sıcak karşılandı. Ne var ki, Viyana'ya döndüğünde onu bir açık savaş beklemekteydi. Freud ve izleyicilerinin çoğu, 1910 ilkbaharında Almanya'nın Nürnberg şehrinde buluştular. Freud, psikanaliz konusundaki düşüncelerinin tüm dünyaya Jung'un rehberli-

Alfred Adler Viyana Psikanaliz Derneği başkanı olarak Freud'un yerini aldı. Adler Freud ile kuramsal farklılıklar sebebi ile çatıştı ve sonunda bir protesto olarak dernekten istifa etti.

ğinde yayılmaya devam edeceğinden emin olmak istiyor, ama aynı zamanda Viyanalı taraftarlarını hor görmekten de kaçınmaya çalışıyordu. Nürnberg kongresinde Ferenczi'nin, Viyana Psikanaliz Derneği'ne ilaveten bir Uluslararası Psikanaliz Topluluğu kurulmasını önermesini sağladı. Yeni kuruluşun değişmez başkanı Jung olacaktı.

Viyanalılar, tıpkı bir çocuğun, çok kıskandığı küçük kardeşine harika bir hediye verildiği zaman yapabileceği gibi, köpürdüler. Sonunda, Freud'un, Yahudi olmayan yeni üyeler kazanarak psikanalizi korumalarını Viyana grubundan bizzat rica etmesinden sonra, o ve izleyicileri bir uzlaşmaya vardılar. Jung uluslararası topluluğun iki yıl için başkanı olacak ve Viyana Psikanaliz Derneği'nin başına Freud'un yerine, bir Viyanalı ve Çarşamba Psikoloji Derneği'nin baştan beri üyesi olan Alfred Adler geçecekti.

Barış havası fazla uzun sürmedi. Sonraki bir yayınında, *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*'nda Freud, Alman yazar Heinrich Heine'nin "İnsan düşmanlarını bağışlamalı, ancak asılmalarından sonra." cümlesini alıntıladı. Alfred Adler'in, nevrozlar üzerine, Freud'unkilerle doğrudan doğruya çelişen kuramları vardı. Adler, organ eksikliği olan kişilerin aşırı telafi yoluna gittiklerini düşünüyordu. Örneğin, bazı büyük sanatçıların bütün aile fertlerinin kronik göz rahatsızlıklarının olduğunu gözlemlemişti. Adler bu "organ yetersizliği"nin zihinsel hastalıklarda önemli bir rol oynadığı fikrini geliştirmeye çok fazla zaman ve enerji harcamıştı. Bu kuram Freud'u rahatsız etmedi, ama Adler düşüncelerini daha da ileri götürerek Fliess'in alanına girdi. Her bireyin, her

iki cinsin de özelliklerini gösterdiğini söylüyordu. Nörotikler, karşı cinsin (kadınlarda yüz kıllanması, erkeklerde meme gelişimi gibi) ikincil cinsiyet karakteristiklerini, diğer insanlara göre daha fazla göstermekteydiler. Adler'in iddiasına göre, nörotikler, erkeksi ve kadınsı eğilimleri birbiriyle çatışmaya başladığında hastalanıyorlardı. Erkeklerde bu çatışma, kendi pasif kadınsı eğilimlerine karşı bir "erkeksi protesto" olarak ortaya çıkıyordu. Doğal olarak bu eğilimlerin periyodik hayat süreçlerinden etkilendiği kabul edilmekteydi. Adler ayrıca, Freud'un libidosuna ek olarak, "güç iradesi" adını verdiği saldırgan bir dürtü bulunması gerektiğini öne sürüyordu. Bu kavramların her ikisi de, Adler'e göre, gerçeklik ve bilinç süreçlerini vurgulamaktaydı; Freud'un en önemli şey olduğuna inandığı bilinçdışı yaşamı değil.

Freud'a göre, saldırgan dürtü kuramı Adler'in en kusurlu yönüydü. O, insan güdülenmeleri hakkındaki çocukluk dönemi cinselliğini söz konusu etmeyen her beyanı bir hainlik olarak görürdü. Kendi rahatsız edici kuramlarını insanlara dinletebilmek için, uzun süre çok çaba harcamıştı. İnsan ruhuna yeni dürtüler eklemeye kalkışan herkes, Freud'un gözünde, açıkça, çocukluktaki cinsel çatışmaları önemsiz göstermeye çalışmaktaydı. Ona göre, Adler'in saldırganlık dürtüsü sadece kuramsal bir hata değil, kendisinin en önemli düşüncelerinin de yadsınmasıydı.

Freud'un görüşüne göre, Adler'in fikirleriyle ilgili esas sorun, bunların gerçekte psikolojik olmayışlarıydı. Adler Freud'un terminolojisini kullanmak yerine, nevrozları sadece biseksüel terimlerle açıklıyordu. Kuşkusuz Freud da zihinsel hastalıkları cinsellikle açıklıyordu ama, bunun için libido (cinsel enerji) gibi biyolojik ola-

rak tanımlanmamış bir kavrama başvuruyordu. Adler'in anlayışına göre ise, tüm psikoloji biyolojiyle açıklanmaktaydı. Zihin bir köleydi, bilinçdışının adı bile anılmıyordu, libido bir ayrıntıdan ibaretti.

Adler fikirlerini 1911'de Viyana Psikanaliz Derneği'ne iki oturumda sundu; Freud da iki oturumla bunlara karşılık verdi. Toplantıya katılanlar bu oturumları "duruşma" olarak adlandırdılar. Gözlemcilerden biri, "Freud'un hasmını gözetmediğini, sivri sözcükler ve keskin yorumlardan kaçınmadığını" yazmıştır. Freud Adler'i sadece saçma orijinal düşüncelere sahip olmakla, kuramlarının geri kalan kısmını ise kendisinden almakla suçladı. Bir yıl içinde Freud Adler'in fikirlerine "gerileyici" diyordu. Topluluk üyelerinin çoğu Freud'un keskin hücumlarından rahatsız oldular. Hanns Sachs'a göre, Freud'un "bilimin özgürlüğüne tecavüz etmiş" olmasından korkuyorlardı. 1911'de Adler başkanlıktan istifa etti ve dokuz üyeyle birlikte Özgür Psikanaliz Derneği'ni oluşturmak üzere dernekten ayrıldı. Freud'un derneği, üyelerinin her iki grupta yer alamayacağına karar verdi ve onlarla her türlü iletişimi kesti. Viyana'da bu kan davası sosyeteyi ikiye böldü. Yemek davetlerinde çiftlerin hasımlarıyla yan yana oturtulmamalarına dikkat edildi ve üyelerin eşleri birbirleriyle selamı sabahı kestiler. Adler, bireysel psikoloji olarak bilinen kendi psikanalitik kuram ekolünü geliştirmeye devam etti ve bireyin ailedeki en büyük, en küçük ya da tek çocuk oluşunun kişiliği üzerinde derin bir etkisi olduğu düşüncesini yaygınlaştırdı.

Adler'in ayrıldığı sırada, Freud onun gittiğini görmeye hazırdı. Ama hemen ardından, kaybetmeye çok zor katlanabileceği bir meslektaşından daha ayrılacaktı. Carl Jung da Freud'un kabullerini sorguluyordu. Adler

Carl Jung pek çokları tarafından Freud'un veliahdı kabul ediliyor ve psikanaliz hareketinin liderliğinin mirasçısı olarak görülüyordu, ta ki kuramsal fikir çatışmaları şiddetli bir ayrılığa dönüşene kadar.

gibi Jung da, libidonun kesinkes cinsel tanımlanışından rahatsızdı. O bu terimi, tüm zihinsel enerjiyi ifade etmek üzere kullanmayı tercih ediyordu ki Freud bunu da, gelişmede ve nevrozlarda cinselliğin öneminin inkârı olarak yorumladı. Freud kendi kuramının hiç kimse tarafından değiştirildiğini görmek istemiyordu; bu kişi kendi veliahdı bile olsa! 1910'da Freud'la Jung'un mektuplaşmaları Jung'un şikâyetleri, aşağılamaları ve bunları izleyen özürleri ile doluydu. Freud kendi payına, Jung'u yatıştırmaya ve babaca tavsiyelerde bulunmaya çalışıyordu.

Freud'la Jung'un ilişkisi gittikçe daha fırtınalı bir hal aldı. 1912'de Freud, Ernest Jones'un tavsiyesi ile, psikanalizdeki bütün yeni gelişmeleri, özellikle bilinçdışı, bastırma ve çocuk cinselliği üzerine yapılmış çalışmaları değerlendirmek üzere küçük bir gizli komite oluşturdu. Jones, Sándor Ferenczi ve Otto Rank, hepsi bu komiteye katılmaya davet edildi. Jung edilmedi.

Bu sıralarda Jung, Freud'un çocuk cinselliğine ilişkin görüşlerinden de kuşku duymaya başlıyordu. O, "Haz almak kesinlikle cinsellikle özdeştir." diyordu. Jung insanın çocukluğunu, kelebeklerdeki aseksüel olan ve yeme edimi üzerinde yoğunlaşan tırtıl aşamasıyla karşılaştırıyordu. Freud'un en değerli fikirlerinin hepsine hücum etti, Oidipus karmaşası da bundan nasibini aldı. Jung'a göre anne bir seks objesi değil, koruyucu ve besleyici bir figürdü. Zihinsel hastalıkların çoğunun kaynağının da çocukluktaki yaşantılar değil, hali hazırdaki

psikolojik çatışmalar olduğunu vurgulamaktaydı. Çocuğun, bebeklikteki bir arzuyu bastırmaktan çok, okulda zorbalıkla karşılaşmaktan ötürü nörotik olması çok daha muhtemeldi.

Jung'un libido düşüncesi Freud'un Viyana'daki danışma odasından çok ötelere yolculuğa çıkmıştı. İlle de cinsel olması gerekmeyen libido, Jung'a göre, kendini ancak sembollerle ifade eder. Bu semboller evrenseldir, dünyanın her yerinde bulunur ve farklı uygarlıkların mitoslarının karşılaştırılmasıyla keşfedilebilir.

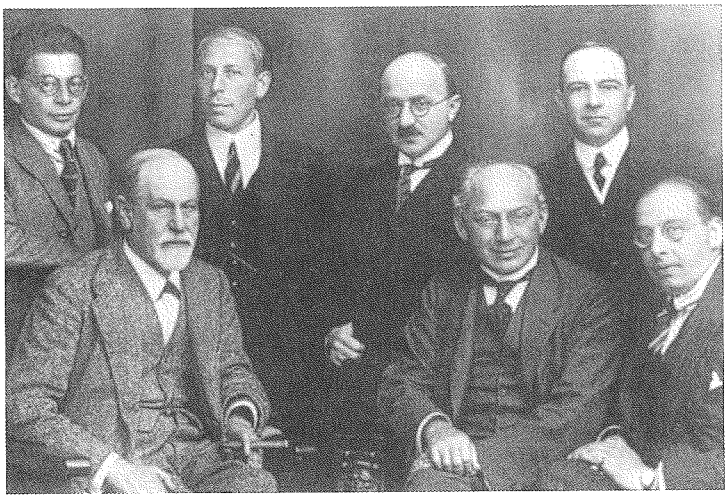
Jung'un, Freud'un ortodoks düşüncesinden ayrıldığı noktalardan biri Freudcu psikanaliz üzerinde günümüze kadar devam eden çok önemli bir rol oynamıştır. 1912'de Jung, analist bir hastaya ancak kendisi duygusal bakımdan sağlamsa yardım edebilir inancına varmıştı. "En titiz bir analizde bile, hastanın içgüdüsel olarak, analistinin hayatın sorunlarıyla baş etme yollarını benimsemesini engellemek neredeyse imkânsızdır. Analistin farkına varmadığı çocuksu taleplerinin, hastanın bunlara paralel talepleri haline gelmesinden kaçınmak için, o analistin başka bir uzmanın elinde insafsızca analize tabi tutulması gerekir." diye yazıyordu. Kısacası, analistler başkalarını analiz etmeden önce, kendileri analiz olmalıdırlar. Burada Jung incelikle, Freud'un kendini -analiz etme yönteminin altını oyuyordu. Dışa karşı ise, sonradan analistlerin eğitiminin standartlaştırılmasında yararı görülmüş olan bir dönüşümlü yöntem öneriyordu. Uluslararası Psikanaliz Topluluğu bu kuralı 14 yıl sonra, 1926'da benimsedi.

Freud'la Jung'un kişisel ilişkileri kötüye gitmeye başlamıştı. Jung 1912 Eylülünde ABD'de, kendi "sapkın" kavramlarını ayrıntılarıyla açıkladığı bir dizi konferans verdi. Kasım'da Freud, Jung'un önünde bir

kere daha bayıldı. Bu sefer ikisi, Jung'un, Freud'un çalışmalarına atıfta bulunmaksızın yayımladığı psikanaliz konusundaki bildirileri üzerinde tartışıyorlardı. Jung, şaşkına uğramış Freud'a öfkeli mektuplar göndermeye devam etti. Kendi bilinçdışı ve rüyalar psikolojisini geliştirmiş olarak Jung artık Freud'un dünyasını terk etmek istiyordu.

Ne var ki 1913'te Jung hâlâ Uluslararası Psikanaliz Topluluğu'nun (International Psychoanalytic Association, IPA) başkanıydı. IPA'nın başındaki adam olarak güce ve itibara sahipti. Freud'la kavgası ne olursa olsun, pozisyonunu terk etmeye niyeti yoktu ve 1914'ün Nisanına kadar istifa etmedi. Haziran'da Freud *Psikanalitik Hareketin Tarihi Üzerine*'yi yayımladı. Kitap kısmen propaganda, kısmen intikam amaçlıydı. Freud bu kitapta psikanalizin gelişimiyle ilgili kendi versiyonunu anlatıyor ve Jung'u, Adler'i ve diğer asileri suçlamaya sayfalarca yer ayırıyordu.

Sonraki birkaç yıl boyunca da Freud, diğerlerinin iddialarına karşı çıkmak ve onları reddetmek için sonsuz

Kuramları Adler, Jung ve diğerleri tarafından sorgulanmaya başlayınca Freud, sahada gerçekleşen yeni çalışmaları taramak ve değerlendirmek amacıyla kendi destekçilerinden oluşan bir komite kurdu.

saatler harcadı. 1918 yılı boyunca ve sonrasındaki çalışmalarının büyük çoğunluğu, bir karşı görüşe, genellikle de kendi izleyicileri çevresinden seçilmiş bir hasma cevap niteliğindedir. Freud'un gerçekten başkalarının düşüncelerine karşı pek az hoşgörüsü vardı: Takipçileri ya onun temel bulgularını reddediyor ya da onun fikirlerini çalıyorlardı. Bu ikisinden birini yapmadıkları zaman da yazıları orijinallikten yoksun ve sıkıcıydı, Freud'u hayal kırıklığına uğratmışlardı! Artık psikanalizin "baba"sı olan Freud, en faal "oğul"larının kitlesel bir Oidipal çılgınlık içinde, kendisini mahvedeceklerinden korkuya kapılmış gibi görünmekteydi.

Saflar arasındaki bu kavganın yanı sıra, Freud tabiatiyle psikanalitik tedavinin niteliğinden de kaygı duyuyordu. Fikirleri ve terminolojisi, bunları hastalarına üstünkörü uygulayan doktorlar arasında popülerlik kazanmaktaydı. 1910'da Freud bu sorunlara ilişkin, "Vahşi Analiz" başlıklı bir kitapçık yayımladı. Yazı, anksiyete semptomları taşıyan, boşanmış, orta yaşlı bir kadının hikâyesi ile başlıyordu. Doktoruna gittiğinde doktor ona olanca patavatsızlığıyla "cinsel ihtiyaç içinde" olduğunu söylüyor ve ya kocasına dönmesini, ya bir erkek arkadaş bulmasını ya da mastürbasyon yapmasını salık veriyor, sonra da kadını, fikirlerini doğrulaması için Freud'a gönderiyordu.

Freud doktorun bu sığ, düşüncesiz teşhisine öfkelenmişti. Her şeyden önce o, psikanalizde "seks"in salt cinsel ilişkiden fazla bir şey ifade ettiği, içine bir duygu ve öfke dünyasını da aldığı itirazını getiriyordu. Psikanalitik tekniğin, hastaya sadece bozukluğun nerede olduğunu söylemekten ibaret olmadığını, onun direncinin üstesinden gelmeyi de içerdiğini önemle vurguluyordu. Örnek hikâyedeki vurdumduymaz doktor besbelli bunu

beceremediği. Bir problemin sadece nedenini teşhis etmek, eğer hasta bu yargıyı kabul etmezse, beraberinde bir tedaviyi getiremezdi.

Freud'un sıradan bir psikanalist için en yararlı makalesi "Tedaviye Başlamak Üzerine" adını taşır. Bu yazıda Freud, takipçilerini sadece uyarmak ve azarlamak yerine, psikanalitik uygulamanın nasıl yürütülmesi gerektiğini anlatmaya başlamıştır. Psikanaliz, demektedir, ancak davranışlarında sebat görülen zeki bir hastaya ve ancak bir hafta kadar süren bir deneme döneminin sonunda uygulanmalıdır. İlk hafta boyunca analist çok az şey söylemelidir; öyle ki, eğer hastayı analize kabul etmeyecek olursa, tedaviyi kesmiş gibi algılanmasın.

Freud, analist ve hasta bir kere analize karar verdikten sonra, analist hastanın iki konu üzerinde tartışmakta tereddüt geçirebileceğini bilmelidir, der Freud: seks ve para. Analistin ücretinde yapılacak herhangi bir indirim direnci yükseltir, diye uyarır. Hatta bu, analistin gelirini tehlikeye bile düşürebilir. Freud 1910'da "Tedaviye Başlamak Üzerine"yi yayımladığında, hastalarının çoğunu haftada altı defa görüyordu, ailesini sadece sekiz hastanın vizite ücretiyle geçindiriyordu.

Freud, psikanalistin çalışmasının büyük bir kısmının, hastanın serbest çağrışımlarına tepki gösterilmesinden oluştuğunu vurgulamıştır. Yorumlamak ve hastaya aslında neyi söylediğini göstermek; işte psikanalitik tedavi budur. Hastanın direncini analiz etmekle, analist hastanın bastırılmış arzuları gizlemek için yaptığı acı veren uzlaşımları ortaya çıkarır. Sonra hastanın transferansını analiz etmekle de, hastaya bu arzuların kaynağını gösterir.

Bu transferans, zihinsel bir rahatsızlığın işareti değildir. Daha ziyade, hasta ile analistin, aralarında bir bağ

Eylül 1911'de Almanya'da 3. Uluslararası Psikanaliz Kongresi düzenlendi. Bu kongreler en son araştırmaların görüşüldüğü ve ayrıca uluslararası psikanalitik hareketler üzerinde şiddetli tartışmaların yapıldığı forumlardı.

geliştirmekte olduklarını gösterir. Serbest çağrışımın sırrı da, serbest olmasıdır. Hasta analiste her şeyi söyleyebilir; ne kadar saptırılmış, çarpıcı, kaba olursa olsun. Buna karşılık analist, hastayı cezalandırmayacak ya da ona öğüt vermeyecektir. Hasta her istediğini söyleyebilir. Analist, hastanın yasak arzularının gün ışığına çıkmasını sağlayacak bir araç haline gelir. Freud'un dediği gibi: "Psikanalizin sonuçları telkine dayanır. (.....) transferans olgusu aracılığıyla kişinin doğru etkilenmesi."

Freud, 1912 ve 1914'te yayımlanan "Transferansın Dinamikleri" ve "Transferans Yasası Üzerine Gözlemler" başlıklı yazılarında üç tip transferansı betimlemiştir. Psikanalist için negatif ve erotik transferansların teşhis edilmesinin ve tanımlanmasının nispeten kolay olduğunu belirtmiştir. Negatif transferans yaşayan bir hasta, analiste karşı düşmanca duygular besleyecektir. Buna karşılık erotik transferans, tutkulu bir cinsel çekim yaratır. Bu durumların ikisi de analiz sürecinde etkili olur. Düşmanlık duyan hastalar analizi bırakırlar; erotik ilgi duyan hastalar ise analistin sevgisini talep ederler. Bu transferanslar direnişe yol açar. Ama yine

de, negatif transferans olsun, erotik transferans olsun, hastanın dikkati üzerlerine çekilmek suretiyle ortadan kaldırılabilirler.

Bu durumda hasta pozitif transferansla baş başa kalacak ve analistle, bir direnç odağı olarak değil, ona destek olarak birlikte çalışmaya hazır duruma gelecektir. Freud'un 1906'da Jung'a yazdığı gibi "bu esas itibariyle, sevgi yoluyla tedavidir". Bununla birlikte Freud, hastaları sık sık onlara âşık olsalar da, analistlerin hastalarına âşık olmamalarını isterdi. Bir psikanalistin mesafeli ve "hastaları karşısında, tıpkı kendisine gösterilenden başkasını göstermeyen bir ayna gibi donuk" olması gerektiği üzerinde ısrarlıydı. Analisti korumak ve hastaya yardımcı olmak için, psikanalistlerin tıpkı cerrahlar gibi duygusal olarak dışarıda kalmaları gerekiyordu.

Freud'un düşünüşü radikal olarak değişikliğe uğramıştı. Analist hastalarını, anılarını tarayarak tedavi etmek yerine, sevgi yoluyla tedavi ediyordu. Dora'yla başlamak üzere, Freud hastaların analiz sırasında davranışlarıyla ortaya koydukları çatışmalara daha çok dikkat eder olmuştu. 1914'te "Hasta unutmuş ya da bastırmış olduğu bir şeyi hatırlamaz, davranışlarıyla ortaya koyar. Oynar. Onu bir hatıra olarak değil, bir eylem olarak yeniden üretir. Onu tekrarlar, elbette tekrarladığını bilmeksizin." diye yazmıştı. Hasta, ihtiyaçlarının karşılanmadığı bir durumu tekrar tekrar oynar, çünkü içgüdüsel arzuları tatmin olmamıştır. Hasta durumu bir analist ile birlikteyken tekrarladığında, duygularını anlayışla karşılayan bir dinleyici bulmuş demektir. Ama analist aynı zamanda bir otoritedir. Transferansı analiz ederek, analist, hastanın ana baba ve otorite figürlerine olan takıntısını çözebilir. O zaman hasta özerkleşebilir, büyüyebilir.

Freud, meydan okumalardan bıkmıştı. Kuramları sorgulanıyordu, Viyana Psikanaliz Derneği isyancılarla dolmuştu, hastaları sık sık başkaldırıyorlardı. İlk zamanlarında Freud hastalarının itirazlarına ve sorularına karşı hoşgörülüydü. Fakat artık, hastalarına kendini sevdiren terapistlerin daha az isyan ile karşılaştığını hissetmekteydi.

Terapi tekniklerini rafine bir hale getirirken bir yandan kuramını da yetkinleştiriyordu. Oidipus karmaşası kendi hayatında olduğu gibi, eserlerinde de önemli bir yer tutmaktaydı. Freud'a göre, bütün hastalarının nevrozları Oidipal aile dramına indirgenebilirdi: Karşı cinsten ebeveyne karşı duyulan arzu ve aynı cinsten ebeveynle rekabet. Çocukların birçok farklı yoldan cinsel haz duyabilme yetenekleri üzerinde durmak yerine, Freud çocukların normal yetişkinler haline gelebilmelerine olanak veren tek durum olarak Oidipus karmaşasını sunmaya başlamıştı.

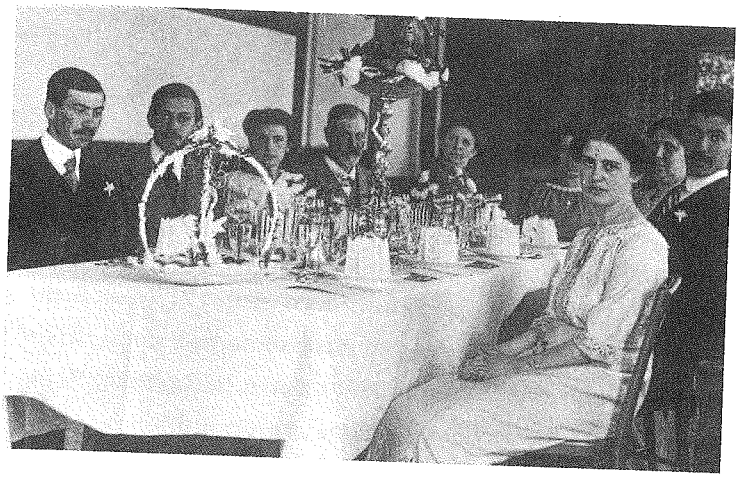
1910'da "Zihinsel İşleyişin İki İlkesi Üzerine Formülasyonlar" başlıklı yazısında Freud, düşüncelerini daha gündelik terimlerle ifade etmekteydi. "Birincil süreç", zihinsel enerji birikimi, tatmin arayan "haz ilkesi" haline gelmişti ve "haz egosu" tarafından kontrol ediliyordu. İçsel ve dışsal olaylar arasındaki farkı algılayan ikincil süreçler, "gerçeklik ilkesi" ve ona bağlı olan "gerçeklik egosu" olmuştu. Gerçeklik ilkesi, organizma dışındaki gerçek dünyayla uğraşarak, haz ilkesini korumaktaydı. Haz ilkesi, hazzın elde edilebileceği zamanlarda -yani dış koşullar izin verdiğinde- kullanılmak üzere korunmaktaydı.

Freud ego terimini daha sık kullanmaya başlamıştı. 1914'te "Narsisizm Üzerine" başlıklı bir makale yazdı. Yunan mitolojisinde, Narkissos, havuzdaki kendi aksi-

ne âşık olan genç ve güzel bir erkekti. Kendine karşı aşırı sevgi çocuklarda normaldir, fakat yetişkinlerde hastalık işaretidir. Genelde, bir insanın tüm libidosu ya da cinsel enerjisi, başka bir insana yönelikse, sonuç çılgınca âşık olmaktır; kendine yönelikse sonuç narsisizmdir. Freud narsisizmi cinsel enerjinin yönelimleriyle açıklıyordu. Kendine yönelik "ego libidosu" ve cinsel hazzı kendi dışında arayan "nesne libidosu" vardı.

Bu açıklama Freud'un başına dert açtı. Önceden gerçeklik ilkesi ile haz ilkesi arasında ve libido dürtüleri ile ego dürtüleri arasında ayrım yapmıştı. Ego dürtülerinin kendini korumaya yaradığı ve cinsellik dışı olduğu, libido dürtülerinin ise cinsel olduğu varsayılıyordu. Birdenbire, "Narsisizm Üzerine"de Freud, cinsellik dışı ego dürtülerinin de eninde sonunda cinsel olabileceğini öne sürdü. Bu bir problemdi. Eğer ego yani kendini korumaya yönelik ikincil süreç, seksten etkilenebiliyorsa, kendilik dediğimiz bütünlüğün tamamı, sadece erotik arzularla güdüleniyor demekti. Freud her türlü zihinsel hastalığın kökünde cinsel çatışmaların bulunduğuna inanmaktaysa da, insan zihninin tek motivasyonunun cinsellik olduğuna inanmıyordu.

Freud önce, var olan dürtülere sadece yeni örnekler eklediğini iddia etti. Şimdi libidinal dürtüler ve libidinal olmayan dürtüler vardı ve bildiğimiz sade egonun yanı sıra ego-libidosu ve nesne-libidosu vardı. İşe, ego kavramını, Adler'in kaygı verici revizyonlarından ve "iktidar isteği" kavramından ve Jung'un aseksüel libido görüşünden etkilenmeyecek bir şekilde tanımlamaya çalışarak başlamıştı. Birden, Freud'un iki parçalı basit ego-libido şeması karmakarışık bir hale girdi. "Narsisizm Üzerine" yeni bir zihin kuramının başlangıcını işaret etmekteydi.

14 Eylül 1911'de Freud ailesi, Sigmund ve Martha'nın 25. evlilik yıldönümünü kutlamak üzere bir araya geldi.

1915'te Freud, *Metapsikolojiye Giriş* adlı bir kitap üzerinde çalışmaya başladı. Psikolojinin tüm temellerini yeniden yazmaya girişiyordu. Kitapta zihni, üç bakış açısından betimliyordu. Birincisi, zihnin farklı kısımları vardı: bastırılmış dürtüler ve anıların bulunduğu bilinçdışı; bilinçli zihne getirilebilecek olan malzemeyi filtre eden önbilinç ve bilinçli zihnin kendisi. Aynı zamanda zihinsel güçlerin hareketini ve miktarını da inceliyor ve rekabet eden dürtülerin, bilinçdışında nasıl çatışma yarattığını tartışıyordu.

Bu yeni kitapta Freud dürtüleri "bedenle ilişkisi nedeniyle zihni iş yükü altına sokan" olarak tarif etmişti. Dürtüler zaman içinde değişir. Aşk, narsisizmde başlar, sonra cinsel içgüdüler aracılığıyla başka insanlara aktarılır. Nefret tamamlanmış aşktan daha önceki gelişim aşamasının bir ürünüdür; ama yine de cinsel enerjinin başka bir kişiye yöneltilmesinin sonucudur. Bu nokta libido kuramı ile çelişmekte ve daha başka değişikliklerin de gündeme geleceğine işaret etmektedir.

Freud'un bastırma ile ilgili tarifi de değişmiştir. Bastırılmış bir düşünce ile bağlantılı olan enerjinin anksiyeteye dönüştüğüne inanmayı sürdürüyor, ama bastırılmış

düşüncenin böylece ortadan kalkmış olmadığını, fantezilere ve rüyalara dönüşmek üzere bilinçdışında pusuya yattığını savunuyordu.

Freud bilinçdışını da açıkladı. Bilinçdışı hem bastırılmış düşünceleri, hem de dış gerçeklikten etkilenmeyen "birincil süreç" arzuları barındırır. Bilinçdışının zaman duygusu yoktur ve paradokslarla, çelişkilerle doludur. Bilinçli zihnin taleplerine ve yasalarına tabi değildir. Bilinç-öncesi ise, bilinçdışı düşüncelerin bilinçli zihinde işleme girmelerinden önce kelimelere ve cümlelere döküldüğü bir çeşit tampon gibi iş görür.

Freud'un zihninde bir düşünce daha gelişmekteydi. En ünlü metapsikolojik denemesi olan "Yas ve Melankoli Üzerine"de (1917), melankolik depresyonu biçimlendiren kendini cezalandırma düşüncesine, egonun diğer parçasından koparak ayrılmış bir ego parçasının yol açtığını ve bu parçanın yas tutan kişiyi yargıladığını ve cezalandırdığını yazıyordu. Bu "ego parçası" düşüncesi, Freud'un ruhta yer alan bir çeşit ahlaki bilinç olarak gördüğü süperego (üstben) kavramının ilk ışığıdır.

Freud metapsikoloji üzerine on iki deneme yazmış, ama bunların yedisini yayımlanmadan yok etmiştir. Tanımladığı temel kavramlara ve bunları önceki çalışmaları ile nasıl bağdaştırabileceğine ilişkin fikrini değiştirmişti. Freud büyük insan topluluklarıyla da ilgilenmekteydi. Sanat ve kültürle ilgili bir dizi küçük deneme yayımlamıştı. "Leonardo da Vinci ve Çocukluğundan Bir Anı" (1910), "Michelangelo'nun Musası" (1914) bunlar arasındadır. Bu denemelerde, sadece sanatçıların hayatlarını etkilemiş olan çocukluk hatıralarını canlandırarak değil, bastırılmış duygularını sanatlarında nasıl yansıttıklarını yorumlayarak, eserlerinin psikanalitik temellerini keşfetmeyi amaçlamaktaydı.

1913'te Freud, psikanalizi uygarlıkların yapılarına gerçek anlamda uyguladığı ilk eseri olan *Totem ve Tabu*'yu yayımladı. Zamanın antropolojik bulgularını inceleyerek egzogamiyi (cemaat dışından evlenme), totemizmi (hayvanlarla veya nesnelerle özdeşleşme ve onlara tapınma) ve tabuları (belli eylemleri yasaklayan kurallar) insanın bilinçdışı arzularıyla açıkladı.

Totem ve Tabu'da dört deneme yer alır, ama hepsinin de tek amacı vardır: Tüm insan uygarlığını Oidipus karmaşasıyla açıklamak. Örneğin şöyle yazıyordu: Bir zamanlar çok sert ve cinsel sahiplenicilik özelliği baskın bir babanın egemenliği altında yaşayan ilkel bir kabile varmış. Bu baba kabilenin bütün kadınlarını kendi cinsel kullanımı için tutar, oğullarını cinsel olgunluk çağına eriştiklerinde kabileden kovarmış. Günün birinde bu oğullar birleşmiş, babalarını döve döve öldürmüşler. Babaları ölünce, oğullar bedenini parçalayıp yemişler. Böylece her birine "babanın gücünün bir parçası" geçmiş olacakmış. Ama cinayetlerinden sonra, kardeşlerin hepsi de suçluluk duygusuna kapılmışlar. Babalarını seviyorlarmış. Ölümünden sonra yokluğunu derinden hissetmişler. Bu kötü eylemlerini telafi etmek üzere kendilerine bir dizi tabu koymuşlar. Kendi kabilelerinin kadınlarıyla -babalarının karısı oldukları için artık onlara anne gözüyle bakıyorlarmış- evlenmek bu tabuların biri imiş. Toteme zarar vermeyi de kendilerine yasaklamışlar. Çünkü Totem, kabilenin atası olarak tapınılan bir hayvanken, bu kardeşlerin yamyamlığının törensel bir tekrarı olmak üzere artık belli zamanlarda öldürülüp yenmeye başlanmış. İşte bu düzenlemeler uygarlığın başlangıcı olmuş. Freud'un uygarlığın gelişimini anlatan bu hikâyesi, tıpkı bir bireyin zihni gibi işleyen bir "kolektif zihin" bulunduğuna ve bu zihinde yer alan düşün-

celerin binlerce yıllık sürekliliği olduğuna ilişkin bir inanca dayanmaktadır. Freud, suçluluğun da kuşaktan kuşağa devralındığını düşünmekteydi.

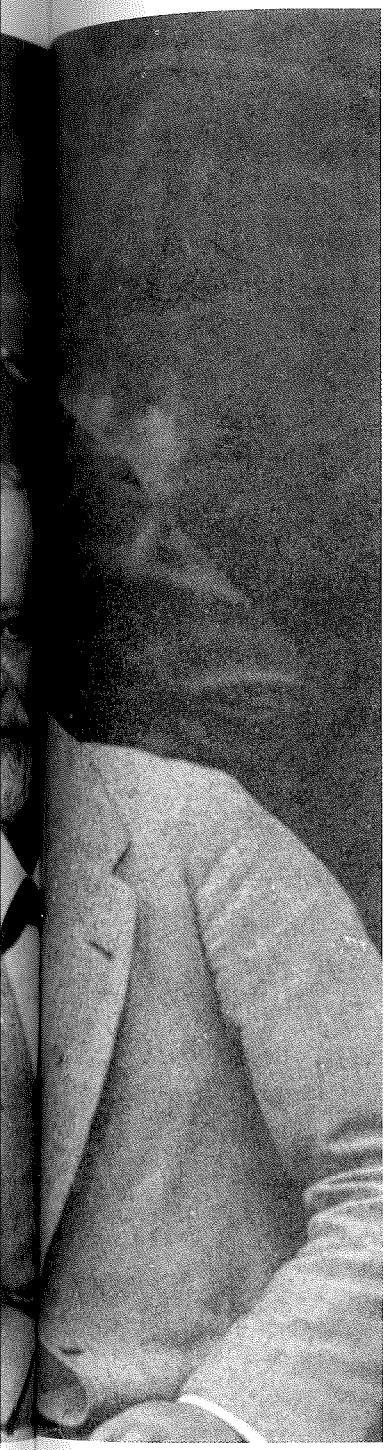
İlk insan topluluklarının güçlü bir erkeğin egemenliği altında bulunduğu düşüncesi Freud'un zamanında çok yaygındı. Charles Darwin'in, insanın evrimini açıklarken dayandığı kabullerden biri de buydu. Ama Freud, özellikle kurban yeme fikri üzerinde ısrarla durarak, bunu psikolojinin ve Oidipal fantezinin alanından, kültür antropolojisi alanına da aktardı. 1920'lerde antropologlar, toteme tapınan kabilelerin çoğunun, totemlerini kurban etmedikleri ve yemedikleri üzerine gözlemlerini yayımlamak suretiyle Freud'un kabullerine karşı çıktılar. Freud birçok insanın, annelerini yeme fantezisine sahip olduğuna ilişkin belirtileri de görmezden gelmekteydi. İnsanlığı memelerinin sütüyle besleyen Toprak Ana imgelerine tarih boyunca rastlanmaktadır. Freud kadının toplumdaki rolünü eserlerinin çoğunda yok saymıştır. *Totem ve Tabu*'daki pasif, görünmez kadınlar tamamen onun bu ihmalinin kurbanlarıdır.

Freud *Totem ve Tabu*'yu kısmen, Jung'un mistisizm ve din konuları karşısındaki büyülenmişliğine bir cevap olarak yazmıştır. Jung, şizofrenisi olan psikiyatri hastalarının sıklıkla, sanayi öncesi kabilelerinin efsanelerine benzeyen fanteziler kurduklarına işaret etmişti. Freud, "1912'de Jung'un, nevrotiklerle ilkel insanların zihinsel ürünleri arasında kurduğu geniş kapsamlı analojilerin etkileyici göstergeleri beni, dikkatimi bu konuya çevirmeye yöneltti." diyerek bu düşünce alışverişini açıklamıştı. Kendi kitabının Jung'u rahatsız edebileceğini biliyordu, yine de onu yayımladı. Meslektaşı Karl Abraham'a, "Jung çıldırmış, ama ben bir ayrılık olsun istemiyorum. Bırakayım kendisini önce kendi yıksın diyorum.

Belki benim *Totem ve Tabu*'daki yazılarım, isteğim dışında bu yıkımı hızlandıracak." diye yazıyordu. Tabii Freud'un bu konulara ilgisini dağıtan başka faktörler de olmuştu. 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'na girdi.

Freud 1916'da Avusturya ordusuna hizmet eden oğulları Ernst (solda) ve Martin'le beraber.
I. Dünya Savaşı'nın dehşeti Freud'u savaşın psikolojik temelleri üzerinde düşünmeye yöneltmiştir.

9.
BÖLÜM

Mücadeleler

Yahudi düşmanlığından çok çekmiş olmasına rağmen Freud savaşın başlangıcında sadık bir Avusturya-Macaristan yurttaşıydı ve bir İngiliz psikanalisti olup, sonradan Freud'un yaşamöyküsünü yazacak olan Ernest Jones İngilizleri desteklediğinde çok içerlemişti. (Savaşta Almanya ve Avusturya-Macaristan ile İngiltere, Fransa ve Rusya karşı karşıyaydılar). Ama zaman içinde Freud savaştan bıkkınlık getirdi. Savaş yıllarında (1914-1918) Freud'un kurulmalarına yardım ettiği psikanaliz dergileri ya yayımı kestiler ya da dağıtımı kısıtladılar. Viyana Psikanaliz Derneği önceleri her hafta toplanmaktaydı, sonra toplantılar iki haftada bire indi, daha sonra ise sadece fırsat buldukça toplanır oldular. Freud'un üç oğlu orduya katıldı, kızı Anna ise savaş başladığında İngiltere'deydi, orada mahsur kaldı.

Freud savaşın psikolojik temelleri üzerine düşünmeye başlamıştı. Savaş ve ölüm üzerine yazılarında, saldırgan dürtülerin toplumun kavrayabildiğinden çok daha güçlü olduğu sonucuna varıyordu. Mesele bu saldırganlık enerjisini yüceltmek veya yönünü değiştirmekti. Freud,

savaşın, kötü niyetli birkaç güçlü liderin yurttaşlarını harekete geçirmesinin sonucu olduğunu düşünüyordu. Halk gerçek anlamda bir savaşı tahayyül bile edemez. Onlar sadece sivillerin asla öldürülmediği şerefli muharebe fantezileri kurarlar. Freud savaşın binlerce insana, insanoğlunun temelde iyi ve akılcı olmadığını göstereceğini hissediyordu.

İnsanlar savaş yıllarında psikanalize çok ilgi gösterir oldular. Bu ani ilginin nedeni savaş nevrozu ya da başka bir deyişle "patlama şoku"ydu. Binlerce asker psikolojik olarak hastalandı ve savaş alanının dehşetini yaşadıktan sonra bir daha görev yapamadı. Tıp otoriteleri bu insanları tedavi edebilecek bir yönteme şiddetle ihtiyaç duymaktaydılar. 1918'de Almanya ve yeni ayrılmış olan Avusturya ve Macaristan devletleri, savaştan sonra toplanan ilk uluslararası psikanaliz kongresine resmi temsilci gönderdiler. Ama savaş kurbanları için psikolojik tedavi merkezleri kurma niyeti kısa ömürlü oldu; çünkü bu ülkelerde iç ayaklanmalar baş göstermekteydi.

Savaş sonrası yılları Freud için zor oldu. Viyana'da gıda ve mazot kısıtlıydı. Freud'ların evinden et ve süt tamamen kalktı. 1918'den 1921'e kadar kâğıt ve kalem de çok güç bulunuyordu. Bir noktada Freud, yazdıklarının parayla değil de patatesle ödenmesini isteyecek duruma geldi. Savaş sonrası yıllarda Avusturya parası inanılmaz bir enflasyona uğradı. 1914-1922 arasında Avusturya kronu yaklaşık 20.000 misli değer kaybetti; bir dolar 5 kronken 100.000 kron oldu. Freud yabancı ülkelerde yaşayan dost ve akrabalarının hepsinden yiyecek, giyecek, puro istiyordu. Sadece, vizite ücretini enflasyondan etkilenmeyen parayla ödeyebilen İngiliz ve Amerikalı hastalara bakmaya başladı. Gün boyu İngilizce dinlemek onu yoruyordu ama mali güvenlik de hoşuna gidi-

yordu. 1920'lerin ilk yılları boyunca psikanaliz alanındaki en gözde meslektaşlarından biri olan Lou Andreas Salome'ye düzenli olarak bağış gönderiyordu. 1923'te Lou'nun günde on analiz kabul ettiğini öğrendiğinde onu fazla çalıştığı için azarladı ve daha çok para göndermeye başladı.

Viyanalılar da hastalıklarla uğraşmaktaydılar. Salgınlar şiddetlendi. 1920'de Freud'un ikinci kızı Sophie gripten öldü. Freud çok sarsılmıştı. Arkadaşı Oskar Pfister'a yazdığı bir mektupta "Sophie geride altı yaşında ve on üç aylık iki oğlunu ve yedi yıllık mutluluğu kendisine çok pahalıya patlayan tesellisi imkânsız kocasını bıraktı. Bu mutluluk sadece ikisinin arasında yaşanmaktaydı. Yoksa dışarıda savaş, işgal, yaralanma, malını mülkünü kaybetme vardı. Ama onlar hep cesur ve neşeliydiler. (.....) Ben elimden geldiği kadar çok çalışarak, böylece oyalanabildiğim için şükrediyorum. Bir evladın kaybı ciddi bir narsisistik incinme gibi görünüyor; yas diye bilinen şey ise, herhalde daha sonra kendini gösterecek." diyordu.

Bu zor zamanların içinde Freud, en tuhaf metapsikolojik kitaplarından birini yayımladı. Savaşın ve ölümün sonuçlarıyla çepeçevre kuşatılmışken, insanın şiddet dürtüsü üzerinde çok düşünmüştü. 1920'de yayımlanan *Haz İlkesinin Ötesinde* ile Freud, zaten dürtülerle, bastırma ile, gerçeklik ilkesi ile ve pek tabii ki haz ilkesi ile tıka basa dolu olan ruha, bir faktör daha ilave etti. "Tekrarlama mecburiyeti" diye bir şey olabileceği dikkatini çekmişti. Nevrotikler tekrarlayan kâbuslar görürler, çocuklar korkutucu hikâyeleri tekrar tekrar "oynarlar". Psikanalizde, hasta bir çocukluk mücadelesini transferans yoluyla tekrar yaşar. Bunların tümü, insanların kendilerini tekrar tekrar aynı durumlarda bulabileceğini göstermektedir.

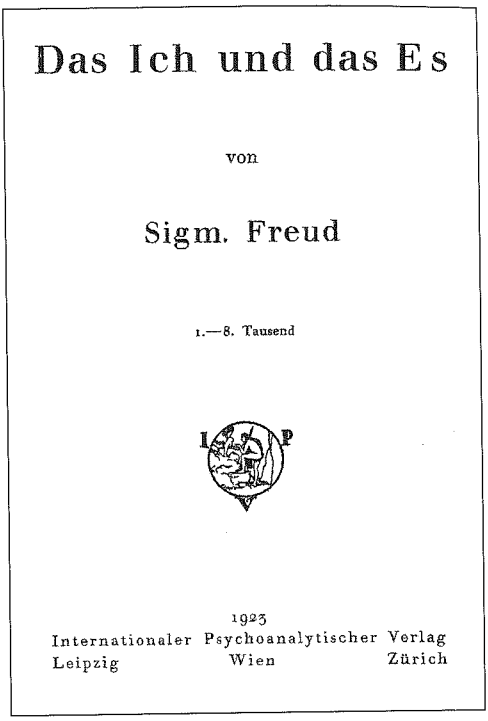
Böyle bir olgudan hareketle Freud, insan dürtülerinin tutucu olduğu sonucuna varmıştı. Dürtüler, bireysel gelişmeye ya da büyümeye yardımcı olmaya yönelmiyordu. Aksine insani dürtüler, geçmişi yenilemeye, önceki durumlara geri dönmeye çalışmaktaydı. Freud artık iki farklı dürtü bulunduğuna inanıyordu: Eros (Yunan aşk tanrısı) denen libidinal dürtüler ve okurlarının hemen Thanatos (Yunan ölüm tanrısı) adını verdikleri ölüm içgüdüsü. Freud'a göre ölüm içgüdüsü, hayatın cansız bir duruma geri dönme eğilimidir. Önceden gerçeklik ilkesi denilen kendini koruma içgüdüsü, dış nedenlerin sonucu olan ölüme direndiği için, ölüm içgüdüsünün bir parçasıdır. Değişime karşı koyar, böylece organizmanın dış nedenler yerine iç nedenlerle ölmesi sağlanır. Freud "Tüm yaşamın hedefi ölümdür." demişti. Thanatos'un saldırgan bir dürtü içerdiği yolundaki açıklaması ise daha da cüretkâr bir düşünceydi. Bu, Adler'in Freudcu topluluktan kovulmasına yol açan düşüncenin ta kendisiydi.

Freud, kuramında temel bir değişiklik daha yapmıştı. Eros ile Thanatos'u yarattığında, enerji ile temellendirdiği zihin modelini de terk etmişti. Freud'un ruh kuramı daha az mekanist bir hale geliyor ve artık belirsiz biyolojik güçlere ihtiyaç duymuyordu.

Freud'un meslektaşlarının hepsinin bu yeni çalışmadan hoşnut kaldığı söylenemez. Bazı takipçilerinin görüşüne göre, bu kitaba *Haz İlkesinin Ötesinde* yerine "Psikanalizin Ötesinde" adı da verilebilirdi. Kitap onların tedavi uygulamalarına yardımcı olmadığı gibi herhangi bir klinik faydası da yok gibiydi. Freud'un gerçekten de ölüm içgüdüsünü mü keşfettiği, yoksa bulduğunun sadece saldırganlık dürtüsü mü olduğunu söylemek de güçtü. Birçok analist, birbiriyle çatışma halinde-

ki Eros ve saldırgan içgüdüleri kabul edip geri kalanları reddetti.

Freud'un ruh kuramı da kullanışsız hale gelmeye başlıyordu. Thanatos kavramının, Freud'un zihnin eski bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı bölümlenmesine uyması güçtü. Ölüm içgüdüsünün, bilincin ya da bilinçöncesinin bir parçası olmadığı açıktı; eğer öyle olsaydı, bu Freud'un daha önce dikkatini çekerdi. Ama eğer hem ölüm içgüdüsü hem Eros bilinçdışının parçaları olsalardı, o zaman da bilinçdışının çatışan iki dürtüyü barındırması gerekecekti. Eğer ölüm içgüdüsü bilinçdışı ise, bastırılması söz konusu olacaktı. Ama neyle bastırılacaktı?

Das Ich und das Es

von

Sigm. Freud

1.—8. Tausend

1923
Internationaler Psychoanalytischer Verlag
Leipzig Wien Zürich

Freud Ego ve İd'*de, insan aklının ego, id ve süperego adlı üç farklı bölümden oluştuğuna dayanan yenilikçi kuramını açıkladı.*

Bilincin, Freud'un kabul etmek istediğinden daha çok bölümü var gibi görünmekteydi. Freud, bilinç ve bilinçdışı sözcüklerinin de karışıklığa yol açmaya başladığını gördü. Onların yerine yeni, daha açık terimler koymak istedi. Takipçilerinin yapısal kuram dedikleri kuramı yaratarak, zihni yeni bir tasarımla biçimlendirdi.

Freud, *Ego ve İd* (1923) ile kuramını yeniden inşa etmeye başladı. Bu arada direnç kavramına yaklaşmaktaydı. Birçok hastası, ne yaptıklarının farkına varmaksızın, analistlerinin çabalarına karşı koymaktaydılar. O nedenle, hem bastırmayı, hem direnci üreten gerçeklik köprüsü ego, bütünüyle bilinçli olamıyordu.

O zaman Freud egoyu bölümlere ayırdı. Motor sistemi (sinir sisteminin hareketleri kontrol eden kısmı) ve

duyuları kontrol eden bilinçli ego ve rahatsız edici düşünceleri bastıran ve rüyaları sansür eden bilinçdışı ego. Zihnin bütününü denetleyerek yargılayan ve cezalandıran ise süperegoydu. Süperego çocuğun Oidipus karmaşasını çözmesiyle oluşmaktaydı. Kurama göre çocuk kendini karşı cinsten olan ebeveyni ile özdeşleştirir ve o ebeveynin davranış kurallarını, özellikle de enseste karşı kurallarını benimser. Altta pusuya yatmış olan id ise tüm arzuların ve içgüdülerin kaynağıdır ve bilinçdışının enerjisini sağlar. İd bastırılmış malzemeyi de barındırır ama içerdiği her şey bastırılmış değildir. İd ile süperego arasında, gerçekliğin yöneticisi olan ego bulunur. İd arzularını belirtir. Ego, idi nasıl memnun edebileceğini bulmaya çalışır, fakat uygulayabileceği seçenekler süperego tarafından kısıtlandırılır. Eşzamanlı olarak ego, idi dünyanın sınırlamalarını kabul etmesi için kandırmaya ve süperegoyu da idin isteklerine razı olması için ikna etmeye çalışır. Freud bu durumu toplumsal terimlerle şöyle ifade etmiştir: "İd oldukça ahlakdışıdır, ego ahlaki olmaya çalışır, süperego aşırı ahlaklı ve zalim olabilir."

Süperego tam olarak ahlaki vicdan değildir. Ana babanın "Baban gibi *olmalısın*" ve (çocuk ana babanın yerini alamayacağından) "Baban gibi *olamazsın*" şeklindeki birbiriyle çatışan talimatlarını içinde eritmiştir. Süperego bilinçdışı suçluluk duyguları üretebilir. Bu suçluluk duyguları mutlu gibi görünen durumlarda, örneğin analist bir hastayı gösterdiği ilerlemeden ötürü kutladığında açıklıkla ortaya çıkar. Bazen bu durumda hasta "negatif terapi tepkisi" ile daha kötüye gidebilir. *Rüyaların Yorumu*'nda karşı koyma eylemleri olarak açıkladığı kâbusların aksine, Freud bunu şimdi bir umutsuzluk tepkisi olarak görmüştür. Hastanın bilinçdışında cezalandırılmayı bekleyen bir suçluluk duygusu bulun-

maktadır. Süperego kimi zamanlar ölüm içgüdüsüne hizmet ediyor da olabilir.

Süperego tamamıyla yeni bir kavramdı; fakat hiçbir zaman psikanaliz üzerinde, yeni ego kavramı kadar etkili olmadı. Freud'a göre, bir sevgi nesnesi (örneğin ana babadan biri) kaybedildiğinde, ego bu nesnenin yerine nesnenin temsilcisini koyar. Kısacası, ana baba, çocuğu süperego yoluyla etkilemenin yanı sıra, egosunun içindeki bu temsili varoluşlarıyla da etkilemeye devam ederler. Özdeşleşme ve ego sorunu çok geçmeden Freud için ve kadının gelişimi ile ilgili kuramları açısından, daha da büyüyecek ve heyula halini alacaktı.

Egonun işlevi basit bir biçimde idin arzularını bastırmak değildir. Ego gerçekliğin, idin ve süperegonun çatışan taleplerinin dengelemesi için insanlığın tek ümidi haline gelmiştir. Egoya yüklenen bu yeni rol, ego psikolojisi diye bir alanın doğmasına yol açmıştır. Ego psikolojisi, psikanalitik kuramın, egonun çatışmalarla baş etmek için ne şekilde mekanizmalar geliştirdiğini inceleyen dalıdır. Kısacası, ego psikolojisi Freud'un ve takipçilerinin, nevrotik davranışlar yerine, *sağlıklı* egonun nasıl davrandığı konusuna odaklanmalarına imkân sağlamıştır.

Bu aynı zamanda, Freud'un vefasız oğulları Adler ile Jung'un fikirlerinden yararlanmasının da bir yolu olmuştu. Onlar psikanalizin sadece hastalık belirtilerini ve hafızayı incelemekle yetinmeyip, tüm kişiliğin nasıl geliştiğine de eğilmesi gerektiğini ileri sürmekteydiler. Ego psikolojisi, Freud'un takipçilerine, ona ihanet etmeden Jung ve Adler'in fikirlerinden yararlanma yolunu açmıştır.

Freud psikolojik terimleri yaratırken, "o", "ben" ve "ben-üstü" diye çevrilebilecek olan *das Es, das Ich, das*

Überich gibi Almanca kelimeler kullanmıştı. Freudcu psikolojinin tuhaf, yadırgatıcı terimlerinin çoğu, onun açık, gündelik Almanca terimlerini, İngilizce yerine Latinceye çeviren (*id, ego, superego*) takipçileri tarafından yaratılmıştır. O sıralarda, tıbbi terimlerin ve diğer bilimlerdeki teknik sözcüklerin çoğu Latinceye çevrilirdi ve Latince bütün liselerde zorunlu dersti. Almanca yerine Latince kullanmak psikanalizle ilgili yazıların İngilizcede daha bilimsel görünmesini ve ABD'deki psikanalistlerin daha saygın bir izlenim yaratmalarını sağlıyordu.

Freud 1923 ile 1925 arasında yazmış olduğu iki makalede tekrar kadın cinselliğini incelemeye başladı. Birçok analist, özellikle Helene Deutsch, Melanie Klein, Karen Horney ve Freud'un yaşamöyküsünü yazan Ernest Jones kadının cinsel gelişimini araştırmaktaydılar. Farklı cinslerin gelişimlerinin birbirinden farklı olduğu çok açıktı. Sorun, bunun nasıl olduğunu açıklamaktaydı.

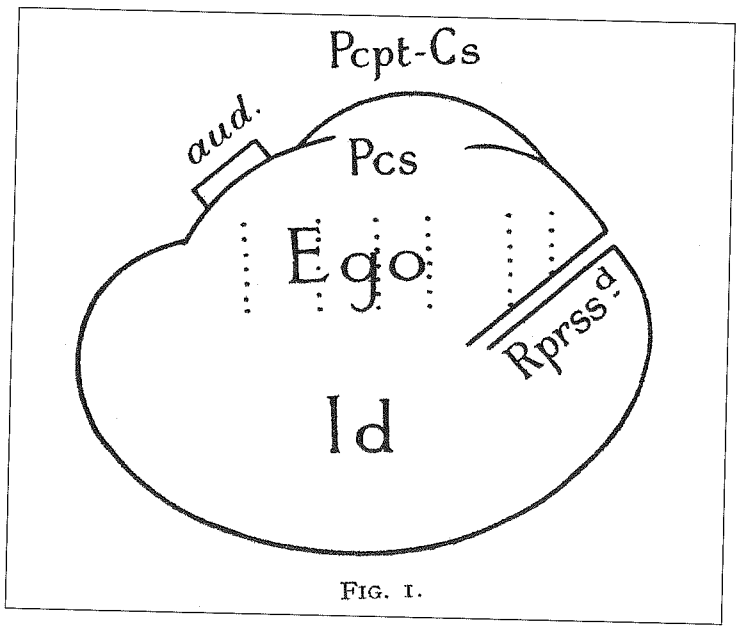

FIG. 1.

Ego ve Id *adlı kitabın 1. basımında, Freud'un zihnin farklı bileşenlerden oluşmasına dayalı anlayışını açıklayan bir diyagram.*

Freud yeni bir cinsel gelişim evresi fikrini ortaya attı: Fallik evre. Hem erkek hem kız çocuklarının, herkeste bir penis olduğuna inandıklarını ileri sürüyordu. Oğlan çocuğu Oidipus karmaşasını çözümlerken babasının onun penisini yok edeceğinden korkmaktadır. Bu dehşet, onun güçlü bir süperego kurmasını sağlar. Kız çocukları ise, zaten "iğdiş edilmişlerdir". Freud kızları etkileyen değişimleri açıklamak için sosyal etmenlere başvurmuştur. "Oidipus Karmaşasının Yok Edilişi" (1924) başlıklı bir yazısında "Bu değişimler, yetiştirilmenin ve çocuğu sevgiyi kaybetme tehdidi altında bırakan dış kaynaklı göz korkutmaların sonucu gibi görünmekte." diye yazıyordu. İki yıl sonra "Cinsler Arasındaki Anatomik Ayrımın Bazı Fiziksel Sonuçları" başlıklı yazısında düşüncelerini açıkça sergiledi: "Kadınlar için ahlaki normallik düzeyinin erkeklerinkinden farklı olduğu, kimsenin karşı koyamayacağı bir gerçektir. (.....) Kadın erkekten daha düşük adalet duygusuna sahiptir, hayatın önemli zaruretlerine boyun eğme eğilimi daha azdır, kararlarında şefkat ya da düşmanlık duygusu daha çok etkili olur." Freud'un iddiasına göre, kadındaki Oidipus karmaşası babasına bir çocuk verme arzusu ile sonuçlanır. Kız çocuk zaman içinde bundan yavaş yavaş vazgeçer. Ama geride karışık sorular kalır: Kızların neden ille de annelerini terk etmeleri gerekmektedir, niye babalarını sevmeye başlamaları gerekmektedir?

İşte burada Freud en dile düşmüş kavramlarından birini ortaya atmıştır: Penis hasedi.

Kızlar, kendilerinin, erkek kardeşleri gibi o çok değer verilen penise sahip olmadıklarını gördüklerinde aşağılık duygusuna kapılırlar ve o zaman, penislerini koparıp almış olabilecek ya da en azından kızlarının daha aşağı değerde doğmasına izin vermiş olan annelerini

reddederler. Sonra da penisi olan babalarının güçlü etkisi altına girerler. Freud'a göre "Erkek çocukların Oidipus karmaşası, iğdiş edilme karmaşası tarafından ortadan kaldırılır. Oysa kızlarda, iğdiş edilme karmaşasının etkisiyle Oidipus karmaşasının doğmasına yol açılmış olur."

Bu görüş Freud'un takipçilerini, özellikle Ernest Jones ve çevresinde toplanmış olan bir grup kadın analisti tamamıyla ikna edememiştir. Daha sonradan Helene Deutsch şöyle diyecektir: "Dış kaynaklı ve tesadüfi bir travma'nın [bir penise sahip olmadığının farkına varmanın] kadın kişiliğinin oluşmasında temel bir rol üstlenmesi çok akla yatkın görünmüyor." Bir Alman psikanalist olan Karen Horney, 1922 Berlin Uluslararası Psikanaliz Kongresi'ne sunduğu bir bildiride, psikanalistlerin, kadınların dişi olmak istemediklerini varsaymalarının, "erkek narsisizmi"nden kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür. Horney bir dizi makalesinde de, "başlıca dişilik fantezisi"nin, penis yoksunluğu olmayıp, babanın tecavüzüne uğramak ve babadan bir çocuk sahibi olmak olduğunu yazmayı sürdürmüştür. Melanie Klein ve Ernest Jones, kızlarda fallik evrenin, gelişimin normal bir aşaması olmayıp, nevrotik bir belirti olduğuna inanmaktaydılar. Kızlar, babalarının penisini arzularlar ve annelerinden, iğdiş edilmiş oldukları için değil, kendilerine rakip olarak gördükleri için nefret etmeye başlarlar.

Freud bu tartışmadan hemen kopmuştu. 1922 Ağustosunda yeğeni Caecilie Graf intihar etti. Evli değildi ve hamileydi. Aşırı dozda ilaçtan ölmüştü. Onun ölümü, bir yıl geçmeden de kızı Sophie'nin oğlu Heinele'nin ölümü Freud'u çok sarstı. 1923 Şubatında Freud'un, hayatının sonuna kadar sürecek olan derdi baş gösterdi. Kendisine kanser teşhisi konmuştu.

Nihayet bedeni uzun yıllar boyu sürdürdüğü puro tiryakiliğine isyan etmişti. Damağında acı veren bir şişlik oluşmuştu. Freud bunun habis bir tümör olduğunu tahmin ediyordu. Ne var ki doktoruna danıştığında, gereksiz yere acı çekecekse "bu dünyadan efendice yok olup gitmesine" yardımcı olmasını rica etti. Doktor bu ricayı bir intihar tehdidi gibi algıladı ve ona sadece oradaki şişkinliği alacağını ve puroyu bırakması gerektiğini söyledi. Oysa Freud kanserdi. Daha sonra, mantıken gitmesi gereken bir çene cerrahı yerine, bir kulak burun boğaz uzmanına gitti ve ehliyetsiz ellerde tedavi gördü. Meslektaşları da ona bir türlü gerçeği söyleyemiyorlardı. Böylece, kızı Anna ile birlikte çıktığı bir Roma seyahatinden döndüğü Eylül ayına kadar Freud, kendisine konan teşhisi öğrenemedi. Eylül'de kanserli bölge alındı ve yerine yemek yiyip konuşabilmesini sağlamak üzere bir damak protezi yerleştirildi.

Bunu izleyen 16 yıl boyunca Freud, protez değiştirmeler ve temizlikler hariç, 30'dan fazla ameliyat geçirdi. Yine de puroyu bırakmadı. 1897'de Fliess'e yazdığı bir mektupta, bütün tiryakiliklerin mastürbasyon yerine geçen şeyler olduğunu yazıyordu. Freud puro iptilası olduğunu biliyordu, ama kendini analizi, puroyu bırakmasına yardımcı olmadı. Akılcı bilinç bir sorunun varlığını bildiği zaman bile, bilinçdışı hükmünü sürdürüyordu.

Allahtan Freud, bütün dertleri sırasında güçlü bir desteğe sahipti. En küçük kızı Anna, hayatını babasına adamıştı. Anna Freud öğretmen olarak yetişmişti ve bir süre bir kız okulunda öğretmenlik yaptı. 1916'da, 21 yaşındayken, Freud'un psikanalize giriş derslerini dinlemeye başladı ve analist olmaya karar verdi. Babasına tıbbiyeye gidip doktor olmayı istediğini söyledi, fakat

Freud onu resmi bir tıp eğitimi görmeden, alaylı analist olmaya ikna etti ve 1918'de kızını analize aldı.

Freud takipçilerini, dostlarını ve yakınlarını analize almamaları konusunda hep uyarırdı. Kendisi kızına karşı nasıl tarafsız olabilecekti? Ona, bastırılmış olan ana babasıyla ilgili çatışmalarından bağımsızlaşması konusunda transferans yoluyla nasıl yardımcı olacaktı? Anna'nın libidosunun kendisine transfer edilmesi, doğruca babaya geri transfer edilmesi ve çatışmanın derinleşmesi sonucunu doğuracaktı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, psikanaliz öğrencilerinin çoğu, kendilerini anlamak ve hastanın bakış açısından analizin nasıl bir şey olarak algılandığını görmek için eğitim analizlerine girmeye başlamışlardı. Eğer analist olmak istiyorsa, Anna'nın da böyle bir analize girmesi gerekiyordu. Belki de Freud, kızının fantezilerinin ve bilinçdışı arzularının başka psikanalistlere açıklanmasının çok utandırıcı olabileceğinden korkmuştu.

Anna Freud'un babasına bağlılığı, alışılmadık ölçüde kuvvetliydi. Aile mesleğine girmek isteyen tek ikinci kuşak Freud o oldu. Anna rüyalarında babasını kral, kendini prenses olarak görür ve insanların kendisini babasından ayırmaya çalıştığını düşünürdü. Freud hasta düştüğü zaman, babasının başhemşiresi annesi değil o olmuş, hastane odasında onunla birlikte kalmış, damak protezini o takıp çıkarmıştı. Freud da, Anna'nın 19 yaşındayken çıkan taliplerinden birini (Ernest Jones'u), kızının "cinsel özlemlerden henüz çok uzak" olduğunu söyleyerek püskürtmüştü. Jones 1914'te Freud'a anlayışlı bir mektup yazdı ve şunları söyledi: "Cinsel bastırmaları kendisini etkilemezse, Anna ileride mutlaka fevkalade bir kadın olacaktır. Elbette size müthiş bağlı."

Freud kızı Anna ve kim olduğu bilinmeyen bir çocuk ile. Anna hayatını babasına ve onun çalışmalarına adamış ve sonunda kendisi de tanınmış bir psikanalist olmuştur.

Bu zavallı Anna ne kadar "bağlı" olursa olsun, çok geçmeden psikanaliz çevrelerinde yüksek payeye ulaştı. 1922'de Anna Freud Viyana Psikanaliz Derneği'ne dövülme fantezileriyle mastürbasyon konusunda bilimsel bir bildiri sundu ve derhal derneğe tam üye yapıldı. Zaman içinde Anna, babası seyahat edemeyecek durumda olduğunda, onu uluslararası kongrelerde temsil etmeye de başladı. Freud Anna'nın kız arkadaşları olmayışına söylenip duruyor, Anna'yı babasının hazım sorunları kaygılandırıyordu. Kızının devam eden duygusal bağımlılığı Freud'u kaygılandırıyor olsa da, buna nasıl son vereceğini bilmiyor ve muhtemelen son vermek de istemiyordu. Anna'yı analist olmaya cesaretlendirmiş olduğu için, kızının seçimini savunmayı vicdani bir borç olarak görüyordu.

1920'lerin başlarında Freud'un ünü hızla yayılmaktaydı. I. Dünya Savaşı'ndan önce psikanalistlerin çoğu,

ya doğrudan Freud'dan ya da onun yakınındakilerden eğitim almışlardı. Artık New York'ta ve Londra'da da psikanaliz enstitüleri vardı. Uluslararası Psikanaliz Topluluğu, kendi ilke ve standartlarının bu kuruluşlarda korunmakta olduğundan nasıl emin olabilirdi? Bu sorun özelikle İngilizce konuşan ülkeler için önemliydi. Hiç eğitimi olmayan, kerameti kendinden menkul "analist"ler her yerde muayenehane açıyorlardı. ABD'deki tıp adamları ve akademisyenler, Amerikan Bilimsel İlerleme Derneği başkanı M. McKeen Cattell'in "Psikanaliz bilimsel bir sorun olmaktan çok bir zevk meselesidir. Dr. Freud ise, sapık cinselliğin yaratıklarının gördüğü rüyaların masal ülkesinde yaşayan bir sanatçı." şeklindeki görüşüne benzer yorumlar yapıyorlardı.

Freud *Eğitim Görmeksizin Analiz Sorunu*'nu (1926) böyle bir ortamda yazdı. Kızının da meslek edinme yolu olduğu için eğitimsiz analizi kuvvetle destekliyordu. Bir dostuna yazdığı mektupta, "Analizi doktorlardan korumak istiyorum." diyordu. Kendisinin de tam "tıbbi yönelim"e sahip olmadığını, tıp eğitiminin analiz için gereksiz olmakla kalmadığını, ayrıca doktorların vahim bir biçimde önyargılı olduklarını iddia ediyordu. Ekim 1927'de yazdığı bir yazıda "Analistler arasındaki doktorlar, psikolojik araştırmalardan çok organik araştırmalar yapmaya fazlasıyla eğilimli olmuşlardır." demekteydi.

Ama artık Freud, bir zamanlar olduğu gibi psikanalizin imparatoru değildi. New York Psikanaliz Derneği, psikanaliz eğitimi için tıp mezuniyetini önkoşul olarak koymaya devam ediyordu. Dernek, psikanalizi yürütmeye ve yüksek ücretler almaya sadece tıp profesyonellerinin yetkili olması, hem politik hem de mali olarak daha arzu edilir bir şeydir diye düşünüyordu. Freud'un

analizinden geçmiş ve Otto Rank'ın yazılarını İngilizceye çevirmiş olan Caroline Newton bile derneğe kabul edilmedi. Amerikalıların eğitimsiz analistleri reddetmesi, ABD'de kadınların bu meslekten dışlanmasına neden oldu. Bunun tam tersine İngiliz Psikanaliz Derneği alaylı analistleri eğitti ve 1920'lerde İngiltere'de analistlerin yüzde kırkı doktor değildi. Viyana Psikanaliz Derneği'nde tartışma sürüyordu. Macar Psikanaliz Derneği ise Freud'u destekliyordu.

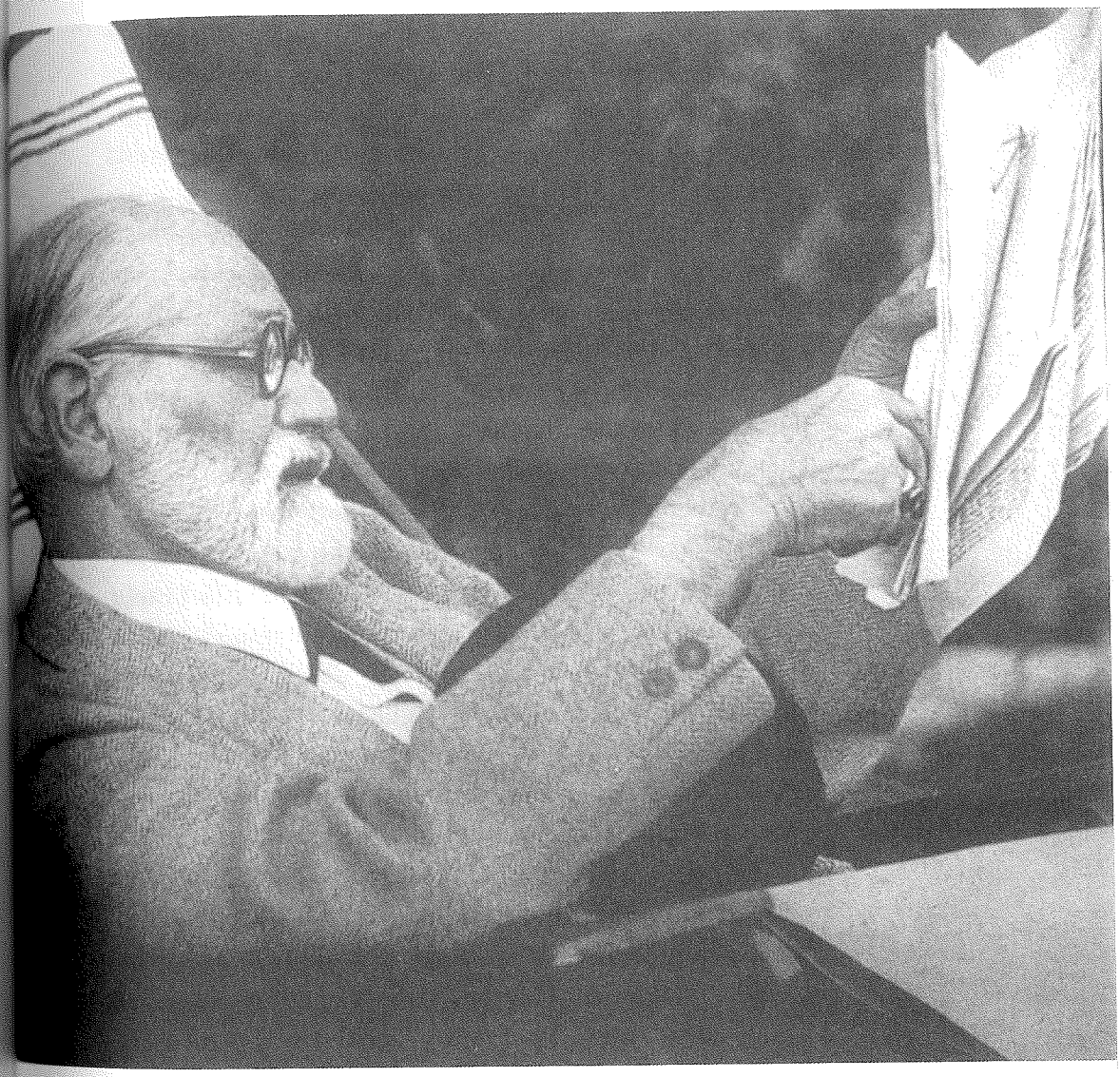
1929'da New York Psikanaliz Derneği'nin başkanı Abraham Brill, derneğin Freud'dan uzak düşmesinden rahatsız oldu. Kendi psikanaliz hareketini başlatmaya niyetli olan Brill, bazı profesyonel olmayan kimselerin psikanaliz eğitimine başlamalarına izin verdi. Sonunda Amerikalılar da, psikanalizin tıbbi biyoloji ile bir bağlantısının bulunmadığını kabul etmek zorunda kaldılar.

10.
BÖLÜM

Tükeniş

Freud, özellikle Amerika'da büyük bir şöhret olmaya başlıyordu. 1924'te *Chicago Tribune* gazetesi, "kusursuz bir cinayet" işlemek üzere harekete geçip Chicago'da 15 yaşında bir çocuğu kaçırıp öldüren iki üniversite öğrencisi Nathan Leopold ve Richard Loeb'i analiz etmesi için Freud'a 25.000 dolar teklif etti. Aynı yıl Hollywood yapımcısı Samuel Goldwyn, "dünyanın en büyük aşk uzmanı" diyerek Freud'a beyazperde için bir aşk hikâyesine danışmanlık yapması karşılığında 100.000 dolar önerdi. Freud iki teklifi de reddetti.

Psikanalizin topluma nasıl uygulanabileceği Freud'u gittikçe daha çok düşündürmekteydi. 1925'te *Yaşamım ve Psikanaliz*'de şöyle diyordu: "İnsanlık tarihinin olayları, insan doğası, kültürel gelişim ve ilkçağlardaki yaşantının tortuları (bunların en önde geleni din olmak üzere) arasındaki etkileşimlerin, psikanalizin bireyde incelediği, ego, id ve süperego arasındaki dinamik çatışmaların bir yansımasından başka bir şey olmadığını, daha geniş bir ölçekte yinelenen aynı süreçten ibaret olduğunu, şimdi her zamankinden daha açık algılıyorum."

Freud kızı Anna'nın Viyana dışındaki çiftlik evinde dinleniyor.
Bu dönemde Freud çenesindeki kanserli ur sebebiyle geçirdiği ameliyattan sonra takılan yapay çene yüzünden büyük bir azap içerisindeydi.

1927'de Freud *Bir Yanılsamanın Geleceği* adıyla dinin kökenlerini araştırdığı incelemesini yayımladı. Kitap toplumla birey arasındaki ilişkinin tartışılmasıyla başlıyordu. Kültür, Freud'a göre, "doğanın güçlerini kontrol etmek için" ve "insanların birbirleriyle ilişkilerini ayarlamak için" vardır. Bireyler, toplumun iyiliği için arzularını zaptetmeye zorlanmalıdırlar. Yine de insanlar doğanın sel, deprem, salgın hastalık gibi afetleri karşısında çaresizdirler. Freud insanların doğa ile bu ilişkisini, çocuğun ana babasıyla ilişkisi gibi görmekteydi. Çocuklar, kendilerini korumaları için ihtiyaç duydukları ana babaları sayesinde yaşarlar. Büyüdükleri zaman, ana babaya olan bağlarını, çocukken ana babanın doyurduğu aynı çocuksu ihtiyaçları tatmin etmek için, tanrılara transfer ederler. Kısacası din, ebedi bir ana baba koruyuculuğuna duyulan arzuyu ifade eden bir yanılsamadır.

Freud dinin, dindarları mutlu etmediğini ya da insanların uygarlığa uyum sağlamasına yardım etmediğini ileri sürmüştür. "Şaşırtıcı sayıda insan uygarlıkla tatmin olmamakta ve mutsuz. Uygarlığı kurtulunması gereken bir boyunduruk gibi hissediyorlar." dedikten sonra, bunun karşıtını da dile getirir: "Bilimsel zihniyet dünya işleri karşısında özel bir tavır sağlar. Bilgi hazinelerine ulaşabilen insanların sayısı ne kadar artarsa, dini inançlardan kopuş da o kadar yaygınlaşır."

Freud *New York Times*'ın 1927 Aralığındaki "Din Freud'un iddialarını mahkûm etti" şeklindeki çekici manşetiyle bir kere daha ilgi merkezi oldu. Teologlar kitaba cephe aldılar, bir protestan papazı ve Freud'un şahsi dostu olan Oskar Pfister, "Bir Gelecek Yanılsaması" başlığıyla nazik bir reddiye yayımladı. Yahudi düşmanları Freud'u Hıristiyan dinini mahvetmeye çalıştığı için karşılarına aldılar. Herkes önceleri onu seksle ilgili

kuramları nedeniyle suçlamıştı, şimdi de tanrıyı inkâr ederek kamu ahlakının temellerine dinamit koymaya çalışmakla suçluyorlardı.

Bu sırada Freud'un protez damağı ona eziyet etmekteydi. Konuşmakta ve yemek yemekte zorluk çekiyordu ve çoğunlukla ağrılar içindeydi. Genç öğrencilerinden Maryse Choisy, Freud'un *Bir Yanılsamanın Geleceği* hakkında "Bu benim en kötü kitabım! (.....) Bu bir Freud kitabı değil. (.....) Bu yaşlı bir adamın kitabı! Ayrıca Freud artık öldü, ama bana inanın, gerçek Freud hakikaten büyük adamdı. Onu daha iyi tanımadığınız için çok üzülüyorum." dediğini hatırlıyor. Kanser olduktan sonra Freud vaka hikâyeleri yazmayı bıraktı; sadece psikanalizle ve kültürle ilgili daha geniş felsefi sorunlar üzerinde yoğunlaştı. Önemsiz insan ilişkilerini terk edip, akademik yazılarına gömüldü. Bir iki istisna hariç, hastalarını tedaviye de son verdi.

Freud'un bedeni kansere mahkûm olmakla birlikte, o yeni bir kitaba başladı: 1930'da yayımlanan *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları. Bir Yanılsamanın Geleceği* gibi, *Uygarlık* da birey, din ve kültür arasındaki etkileşimleri ele alıyordu. Freud, insanın mutsuz olduğu kabulüyle yola çıkmaktaydı. Fırtınalar, depremler, salgın hastalıklar tarafından tehdit edilmediğimiz zaman, diyordu, tahrip olan bedenimizi seyreder, ölümü bekleriz. Bu takıntılardan çeşitli yollarla uzaklaştırırız kendimizi. Zihni başka yöne çekmenin bir yolu dindir, diğeri ise çalışma. Ama sonunda bu etkinlikler de pek işe yaramaz. İnsanlar mutsuz oldukları zaman uygarlığa düşman olurlar. Bilime karşı modern çağdaki direniş, bu düşmanlığın sadece bir örneğidir. Teknik ilerlemeler mutluluk getiremez. İnsanlar birbirlerine karşı çok acımasızdır. Uygarlığın insan mutluluğuna başlıca katkısı, insanları komşuları-

nın kötü niyetlerinden korumasıdır. Freud'un iddiasına göre, uygarlık insanların birbirini öldürmesini engeller.

Bu noktada, Freud, saldırganlık dürtüsünün insan ruhunun bir parçasını oluşturduğunu kabul etmişti. Saldırganlık, diye yazıyordu, sadece bir dürtü değil, bir kere tadına varıldıktan sonra terk edilemeyecek bir haz-dır. Bir grubu bir arada tutmaya da yardım eder. Bir grubun üyeleri, nefret edebilecekleri bir başka grup bulunduğunda, birbirlerine daha yakın olurlar. Freud'a göre sevgi gayri umumi, "toplumsal olmayandır". Uygarlığın düşmanıdır. Öte yandan uygarlık yasalar ve tabularla köstekleyerek aşkın temelini dinamitler.

Uygarlık bir çeşit "kültürel süperego" işlevi görerek, kendi yasalarını zorla uygulatır. Tıpkı çocuğun babasının hal ve hareket standartlarını içselleştirerek bir süperego geliştirdiği gibi, bir kültürün üyeleri de toplumlarının tabularını kendilerine mal edeceklerdir. Ama nasıl insanlar süperego ile idin talepleri arasında çatışma olduğu zaman nevroz geliştiriyorlarsa, kültürler de ruhen hastalanabilirler. Freud, kendini suçlayan peygamberleri ve katı yasalarıyla keskin, esneklikten yoksun bir din yaratan ve günahlarından ötürü kendilerini cezalandıran eski İsraillileri buna örnek gösterir.

İnsanın uygarlığı ile ilişkisini tek bir belirti özetler: Suçluluk duygusu. Toplum insanın hayatta kalmasını sağlamaya yardımcı olur, ama ancak bireyleri içgüdülerine ihanet etmeye zorlamak pahasına. Suçluluk duygusu, bu uzlaşmanın yarattığı anksiyetenin bir ifadesidir. Uygarlık, insanın daima hoşnutsuz olacağının garantisidir.

1930'da Freud Almanya'da, Frankfurt şehrinin sadece kültüre büyük katkısı olan kişilere verdiği bir ödül olan Goethe Ödülü'nü kazandı. Özellikle ödülle birlikte verilen 10.000 Alman markı onu çok memnun etmişti.

Ama çok hasta olduğu için ödül törenine kızı Anna'yı göndermek zorunda kaldı. 74 yaşına geldiğinde Freud ihtiyar, hasta bir adamdı. Cerrah sürekli olarak kanserin nüksedip etmediğini kontrol ediyordu. Freud artık sevgili purolarını bile terk etmişti.

O yıl Freud'un annesi 95 yaşında öldü. Freud bundan babasının ölümünden etkilendiği kadar etkilenmedi. Aksine, bir rahatlama hissetti. Rahatlamasının nedeni, annesinin ıstırap çekmekten kurtulması ve kendisinin de annesine acı çektirmeksizin ölebilecek olmasıydı. Ernest Jones'a kişisel özgürlüğüne kavuştuğunu hissettiğini yazmıştı. "Amalia'nın benim ölümümü haber alacak olamsı, benim için daima iğrenç bir fikirdi." diye yazıyordu. Freud kendini daha özgür hissediyor olabilirdi ama, öncesine göre fiziksel olarak çok daha fazla kısıtlanmıştı. 1931'de geçirdiği yeni bir üst çene ameliyatı onu aşırı derecede zayıf düşürdü ve doğduğu eve büyük bir törenle bir andaç plaketi yerleştirileceği gün orada bulunamadı.

1931'de Avrupa, Büyük Bunalım'la felce uğramıştı. Yine de ödüllerin gelirleri, telif ücretleri ve part-time analiz viziteleri ile Freud hem kendi ailesini geçindirmeyi hem de damatlarına destek olmayı başarabiliyordu. Almanya ve Avusturya'daki ekonomik zorluklar, sıradan insanların her türlü çözüm imkânından ümitlerini kesmelerine yol açmıştı ve 1933'te Adolf Hitler Almanya'ya şansölye olarak tayin edilmişti. Altı ay içinde Nazi partisi, ülke çapında Yahudilerin, demokratların, solcuların kitaplarının yakılması eylemlerini organize etti. Yakılan kitaplar arasında Albert Einstein'ın, Franz Kafka'nın, Thomas Mann'ın ve Freud'un eserleri de bulunuyordu.

Viyana'nın yavaş yavaş diktatörlüğe kayması Freud'u ülkesini terk etmeye yöneltmedi. Dışarıdaki dostları, durumu Freud'dan daha iyi algılayarak ona sığınma tek-

Almanya'da bir grup Yahudi'yi toplama kampına göndermek üzere çevrelemiş Nazi subayları. Freud'un Avusturya'daki dostları ve meslektaşları Nazilerin Almanya'daki yükselişinden kaygı duyuyor ve onu kaçmaya teşvik ediyorlardı.

lifleri gönderiyorlardı ama o karşı koyuyordu. Viyana'da rahattı. Aynı evde neredeyse 40 yıldır yaşıyordu ve kendisiyle ilgilenen dostları, akrabaları vardı.

Freud ayrıca yorgundu da. 1937'de psikanaliz tedavisi üzerine yeniden düşünme anlamını taşıyan "Bitirilebilen ve Bitirilemeyen Analizler" diye bir deneme yayımladı. Ruhsal dürtülerin, özellikle de ölüm dürtüsünün gücüyle karşılaştırıldığında, psikanalizin zayıf bir silah olduğuna inanmaya başlamıştı. Psikanaliz sadece bazı hastaları tedavi edememekle kalmıyor, başarılı bir analiz geçiren hastaların çoğu, hastalıklarının nüksetmesiyle yeniden analiz seanslarına ihtiyaç duyuyorlardı. Bazı hastalar ömürleri boyunca psikanaliz seanslarına katılmak ihtiyacındaydılar. Sonunda Freud psikanalizi öncelikle bir tedavi olarak değil, bir araştırma yöntemi olarak görmeye başladı. Tek bir kişinin acılarını tedavi et-

mektense, insan davranışının temelinde yatan derin güdülenmeleri ve uygarlığın kurallarını keşfetmek daha çok ilgisini çekiyordu.

Freud kendi yarattığı tedavi yöntemini sorguladığı sırada, Avusturya çökmekteydi. Politikaya biraz aklı eren öğrencileri, Nazilerin er geç ülkeyi ele geçireceğini görüyorlardı. 1930 yılı boyunca Freud'u gitgide daha yalnız bırakarak hepsi kaçtılar. Bu dağılma Freud'u korkuttu. O kalmazsa, Viyana'da psikanalizi korumak için kim kalacaktı? Artık psikanalistler de Yahudiler gibi, gerçek evi olmayıp tüm dünyaya dağılmış bir diaspora oluşturmuşlardı. Avusturya'yı terk eden genç analistlerden Herman Nunberg, Freud'un kendisine "gerçek bir tehlike olmadığını, Avusturya'daki mevcut hükümetin Nazilere boyun eğmeyeceğini, Yahudileri koruyacağını" söylediğini hatırlıyor. Nunberg, "Freud kendisinin ihtiyar ve hasta olduğunu, Viyana'nın onun yurdu olduğunu, kendisini iyi tanıyan ve ihtiyaç duyduğu doktorlarının orada olduğunu söylemişti." diyor.

11 Mart 1938'de Avusturya Şansölyesi, Alman birliklerinin sınırı geçip Avusturya'yla birleşmelerine izin verdi. Hemen ardından Avusturyalı ayaktakımı, Yahudilerin dükkân ve evlerini yağmalamaya, Yahudileri sokakta dövmeye başladılar. Naziler Freud'un evini ve Viyana Psikanaliz Yayınevi'ni aradılar; buldukları paralara ve evraka el koydular. Martin Freud, her zaman düzenli aile ocağının bekçiliğini yapmış olan annesinin, baskınlardan biri sırasında gösterdiği tepkiyi şöyle hatırlıyor: "Ah! O sahne... Annem, koridordan geçerken büyük bir dolabın önünde durup içinden misler gibi yıkanmış, ev kadını duyarlığıyla titizlikle istif edilmiş, renkli kurdelelerle bağlanarak takımlara ayrılmış çarşafları kabaca çekiştirip fırlatan bir SS subayının karşısında son derece hid-

detlenmişti. En ufak bir ürkme belirtisi göstermeksizin adama öfkeli ve kesin bir ifadeyle, bir hanımefendinin evindeki bu şoka uğratıcı davranış şekli hakkındaki düşüncelerini dile getirdi ve derhal durmasını söyledi. İriyarı bir adam olan SS oldukça korkmuş olarak sıçradı, dolabın önünden çekildi ve annem çarşaf takımlarını yeniden yerleştirirken, gerçekten kuzu gibi olmuştu."

Freud hâlâ Viyana'dan ayrılma konusunda isteksizdi. Yaşlıydı, zayıftı ve başka bir ülke tarafından kabul edilmeyeceğinden korkmaktaydı. Dünya 1938'de Yahudi mültecilere pek sıcak bakmıyordu. Ernest Jones Freud'u ikna etmek için Viyana'ya geldi ve sonunda onu, o Avusturya'yı terk etmese de, Avusturya'nın onu çoktan terk ettiğine ikna edebildi. Yeni Nazi hükümeti Freud'un ülkeyi terk etmesine izin vermek konusunda isteksizdi ama, Freud'un uluslararası camialarda güçlü dostları vardı: Fransa'daki ABD Büyükelçisi, Viyana'daki Amerikan başkonsolosu, Avrupa'daki taçlı başların çoğuyla akraba olan Prenses Marie Bonaparte ve Ernest Jones'un Freud'u İngiltere'ye getirtmek için çılgınca gayret gösteren İngiliz Yabancılar Bürosundaki arkadaşları. Anna gestapo tarafından tutuklandı, fakat uyanık davrandı ve sonunda salıverildi. Naziler Freud'un gitmesine izin vermek için para istediler, bu parayı Marie Bonaparte ödedi. 4 Haziran 1938'de Viyana'dan gitmesine izin çıktı. Bir daha hiç geri dönmeyecekti. Viyana'da yaşayan akrabalarının çoğunu kurtarabildiyse de, dört kız kardeşini geride bırakmak zorunda kaldı. Kardeşlerinden biri Theresienstadt toplama kampında açlıktan öldü, diğer üçü ise muhtemelen Auschwitz'de öldü.

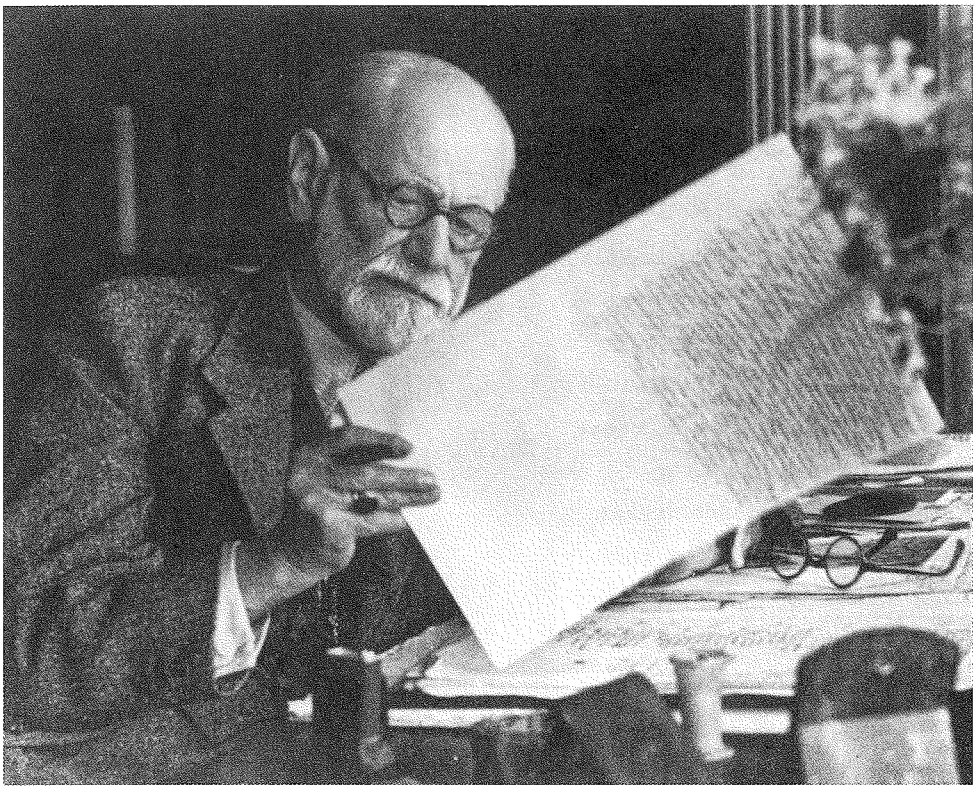
Freud Londra'ya 6 Haziran 1938'de geldi ve birkaç ay sonra Londra banliyölerinden birinde, Maresfield Gardens'da bir kiralık eve yerleşti. Divanı, kitapları ve kolek-

Freud ve Anna 4 Haziran 1938'de Avusturya'yı terk ettiler. Yeni Nazi hükümeti Freud'un gitmesine izin vermek istemiyordu, ancak uluslararası çevrelerin baskısına boyun eğmek zorunda kaldı.

siyonları fidye ödenerek Nazilerden kurtarıldı ve İngiltere'ye getirildi. Martha ile Freudların hizmetçisi, Freud'un çok sevdiği heykellerini, yeni çalışma masasının üzerine aynen Viyana'daki düzen içinde yerleştirmeyi başardılar. Aslında bütün ev, Berggasse sokak 19 numaradaki evle neredeyse tıpatıp aynı yerleştirilmişti ve Freud hemen birkaç hastanın analizine başladı. Ama hâlâ kaygılı ve düşünceliydi. Ziyaretçilerinden biri, yeni bürosunun Viyana'dakinin tıpatıp aynı olduğunu söylediğinde Freud bezgin bir tavırla "Her şey burada, yalnızca ben burada değilim." diye cevap vermişti.

Son kitabı *Musa ve Tektanrıcılık*, Freud'un en tartışmalı eserlerinden biriydi. Tam anlamıyla psikanaliz kuramı hakkında değildi. Freud kendisi, bu kitaptan "tarihi romanım" diye söz etmiştir. Bu kitap ile Freud Yahudilik konusuna dönüş yaptı. Musa'dan yıllar boyunca büyülenmiş ve Kitabı Mukaddes'in bu büyük şahsiyetinin Michelangelo tarafından yapılan heykeli üzerine bir deneme yazmıştı. Kitapta, kendisi Mısırlı bir soylu olan ve eski İsraillileri Mısır'daki köleliklerinden kurtaran Musa temasını işleyen üç deneme yer alır. Mısırlıların hemen hepsi pagan kültlerine bağlı iken, Musa bir tek tanrının var olduğu inancını ifade eden monoteizmi benimsemişti. Yahudileri tektanrıcılığa döndürmüş ve Mısır'dan çıkarıp Kutsal Ülke'ye getirmişti. İbraniler orada

Freud 1938'de, ölümünden bir yıl önce Londra'daki evinin çalışma odasında.

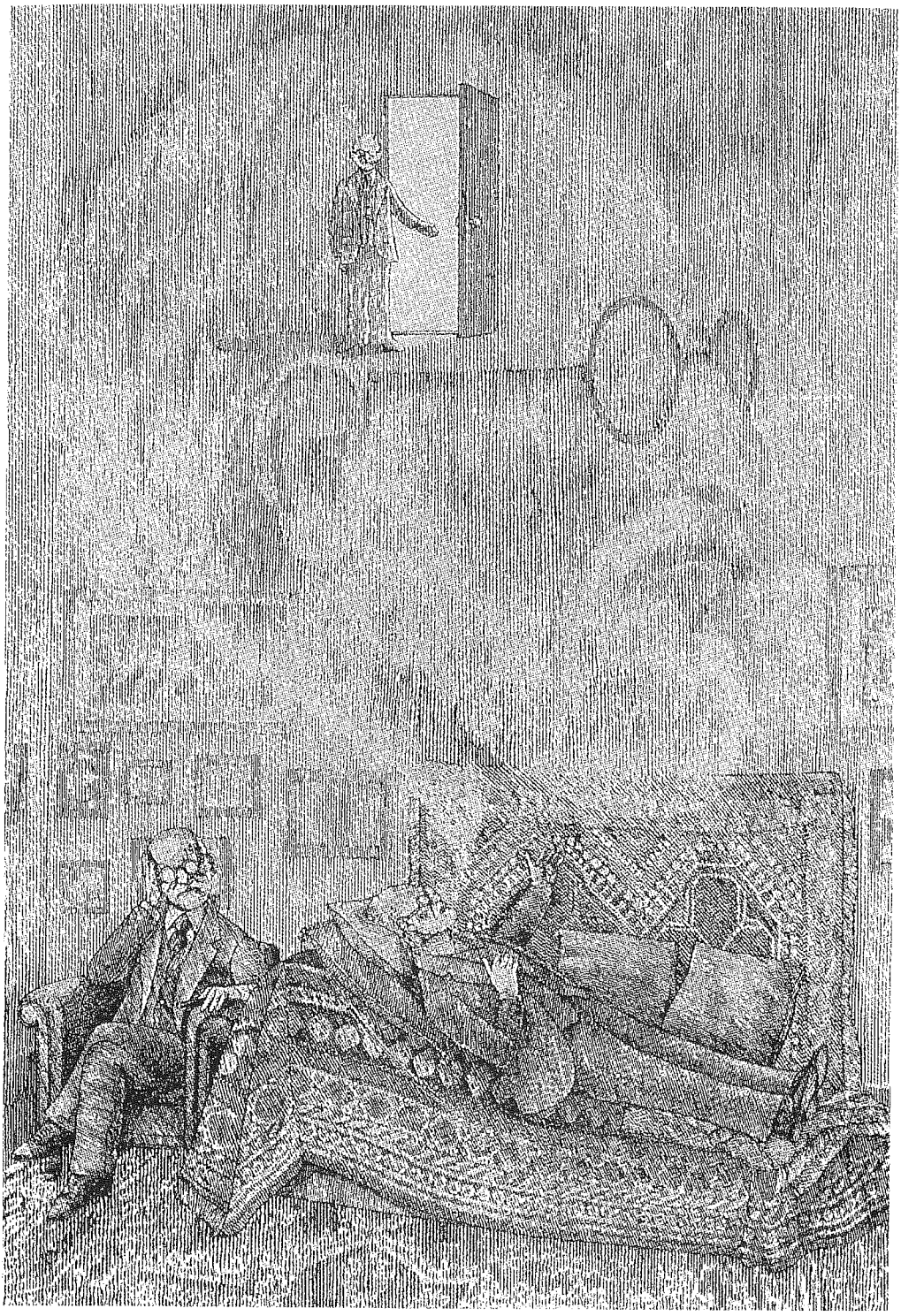
Yehova adında kindar bir tanrıya tapan Midianitler diye bir kabileyle karşılaştılar ve Musa'ya başkaldırıp onu öldürdüler. Freud, Musa'ya isyanın, başlangıçtaki en eski baba katlinin bir yeniden icrası olduğunu iddia ediyordu. Yahudiliğin bastırılmış bir temel yaşantıya geri dönüş olarak başladığı kabul edilecekse, Hıristiyanlık da muhtemelen içinde bir temel eylemi gizlemekteydi. İsa'nın da çok uzun yıllar önce babalarını öldürmüş olan kardeşler çetesinin reisi olması çok muhtemeldi.

Freud, içi tam rahat etmeyerek de olsa, kitabı yayımladı. Eserinin Yahudi cemaatinde nasıl algılanacağından kaygı duyuyordu. Tarihçi Charles Singer'a yazdığı bir mektupta, "Söylemeye bile gerek yok, kendi halkımı darıltmaktan hoşlanıyor değilim. Ama ne yapabilirim ki?

Tüm hayatımı, kendi insanlarım için rahatsızlık verici ve nahoş da olsa, bilimsel hakikat olarak gördüğüm şeyleri savunmak yolunda harcadım. Sonunu bir inkârla getiremem."

Tahmin etmiş olduğu gibi Freud, *Musa ve Tektanrıcılık*'la ilgili çok eleştiri aldı. Karşı çıkanlar, yazdıklarının tarihsel gerçeklere uygun olmadığını ve vardığı sonuçların saldırganlık taşıdığını ileri sürdüler. Ama kitabın satışı iyi oldu ve hemen İngilizceye çevrildi. Freud artık ölüyordu. 1937 sonbaharında kanseri nüksetti. Artık yeni ameliyatları kaldıracak durumda değildi. 1939 Şubatında Londra'daki yeni doktorları kanserinin tedavi ve ameliyat edilemez nitelikte olduğunu açıkladılar. Temmuz ayında hasta görmeye son verdi ama okumalarını sürdürüyordu. Okuduğu son kitap, uzun yıllar önce kız kardeşinin okumasını yasakladığı bir Balzac romanıydı.

Kanserli doku yaralar oluşturmaya ve çok kötü bir koku yaymaya başladı. Ağustos'tan itibaren köpeği yanına yaklaşmaz oldu. Son günlerinde de, "Psikanalizin Özeti" adıyla kuramında yeni revizyonlar yapmaya başlamıştı. Fakat sürekli ıstırabı olduğu için bu çalışmayı bıraktı. İlaç almayı da reddediyordu, çünkü zihninin açık olmasını istiyordu. 21 Eylül 1939'da "Artık bu işkenceden başka bir şey değil ve hiçbir anlamı yok." diyerek özel doktoru Max Schur'dan yardım istedi. Schur, Anna'ya danıştıktan sonra Freud'a aşırı dozda morfin verdi. Sonraki iki gün iki iğne daha yaptı. 23 Eylül 1939'da psikanalizin kurucusu Doktor Sigmund Freud öldü. Yahudi âdetlerine aykırı olarak naaşı yakıldı ve külleri en sevdiği Yunan vazosuna kondu. Ve sadık eşi Martha Bernays Freud, evliliklerinin başından bu yana ilk kez, cuma gecesi Şabat mumlarını yaktı.

1970'te yapılan bu resmin gösterdiği gibi Freud'un hayatı ve çalışmaları tartışma konusu olmaya devam ediyor. Freud'un düşünceleri sadece kendi hayal gücünün ve koşullarının bir ürünü müydü, yoksa dünyaya zihnin yapısını keşfetmek için önerilen yeni bir yol muydu?

Sonsöz

Bizi büyüklüğüyle kendine hayran bırakan bir insanla karşılaştığımızda, o büyüklüğe sadece zaafları aracılığıyla ulaşmış olabileceğinin bilgisiyle ondan soğumak yerine etkilenmemiz gerekmez mi?

Lou Andreas-Salomé, *Freud Journal* (1964)

Freud'un çalışmaları kusursuz değildi. Kuramından kuşku duyanlara hoşgörüsü yoktu ve en yetenekli öğrencilerinin bazılarını düşüncelerine yeterli saygıyı göstermemeleri nedeniyle akımının dışında bırakmıştı. Araştırma konuları da, sonuçlarına ulaşmakta kullandığı yöntemler de hâlâ tartışmalıdır. Günümüzde birçok edebiyat eleştirmeni, kendi kuramlarını desteklemek üzere *Rüyaların Yorumu*'ndan alıntı yapmaktadır. Öte yandan bazı biyologlar, Freud'un insan zihnine ilişkin görüşlerinin, incelenmeye bile değmez bir şarlatanlık olduğunu söylemektedir. 1995'te ABD Kongre Kütüphanesi'nde açılması programlanan Freud üzerine bir sergi, kütüphane müdürünün hem Freudcuları hem de Freud karşıtlarını memnun edecek bir yol bulamamasından ötürü ertelenmiştir.

Paradoks şuradadır: Freud kimilerinde yoğun bir sadakat, kimilerinde ise şiddetli bir nefret uyandırmıştır. İnsan davranışlarını ve davranışların altta yatan ruhsal çatışmalarla ilişkilerini ince ince analiz etmesiyle, antropolojiye, tarihe, edebiyat kuramına ve pek çok başka disipline, insan yaşamını ve sanatı çözümlemekte değerli tutamaklar sağlamıştır. Freud özellikle dille yakından ilgilenmiş, rüyalara ve "sürçme"lere (genellikle "Freudcu sürçmeler" diye söz edilir) ilişkin görüşleri, edebiyat öğrencilerine, yazılı sözün anlaşılması için verimli ve yeni bir yöntem sağlamıştır.

Aynı zamanda Freud'un çalışmaları pek çok bilim adamını, psikoloğu ve feminist yazarı öfkeden çılgına çevirmiştir. Araştırma yöntemleri, diğer bilimsel çalışmaların çoğunda kullanılanlardan çok farklıdır. Freud'un davranışların çoğunun çocukluk yaşantıları tarafından belirlendiği şeklindeki inancı, yetişkinlerin, eylemlerinin sorumluluğunu taşımaktan kaçmalarına yardım edecek bir yol gibi görünmektedir. Freud'un kadın psikolojisiyle ilgili kuramlarının bazıları gerçekten de kadınları incitici niteliktedir ve terapistleri, kadını zayıf ve olgunlaşmamış insanlar olarak görmeye yöneltmektedir. Bazı kişilere göre kuramın daha da zararlı yönü, id ya da ego gibi yapıların, Freud'un tekniklerinden başka teknikler ile meydana çıkarılamamasıdır. Süperegoyu bulup çıkarmak için beyni taramanın bir yolu yoktur. Tek yol, etkilerine bakarak süperegonun orada olduğu sonucuna varmaktır. Birçok Freud karşıtının görüşüne göre Freud'un psikolojisi bilimsel delillere değil, inanca dayanmaktadır. Çarşamba Psikoloji Derneği'nin bir üyesi ve "Küçük Hans"ın babası olan Max Graf 1942'de *Psychoanalitic Quarterly*'de yayımlanan bir makalesinde şöyle yazıyordu:

> O odada bir din atmosferi vardı. Freud'un kendisi o dinin, psikolojik araştırmanın belli başlı geçerli yöntemlerinin sığ görünmesini sağlayan yeni peygamberiydi. Freud'un öğrencileri -hepsi inanmış, hayran- onun havarileriydi [İsa'nın ilk takipçilerine bir gönderme] (.....) İlk havari grubunun rüya gibi ilk dönemi ve sorgulamayan imanı ile, kilisenin kurulması aşamasına gelindi. Freud büyük bir enerjiyle, kilisesini örgütlemeye başladı. Öğrencilerine yönelttiği taleplerinde ciddi ve katıydı; ortodoks öğretisinden hiçbir sapmaya izin vermezdi. (.....) Onu bir din kurucusu gibi ele alacak olursak, gazapla dolu, yakarışlardan etkilenmeyen bir Musa diye düşünebiliriz.

Freud'dan yana ve ona karşı olanların tartışmalarında kolay bir çözüm yolu yoktur. Freud bugün de her zamanki kadar tartışılmaktadır, çünkü hâlâ yirminci yüzyılın en etkili düşünürlerinden biridir. Ne var ki Freud günümüzde yaşasaydı araştırmalarına başlayamazdı. Çünkü yirminci yüzyılda histeri ortadan kalkmıştır. 1900'den sonra histerik belirtiler gösteren kadın ve erkeklerin sayısı çok azalmıştır ve Amerikan Psikiyatri Topluluğu artık histeriyi zihinsel bir hastalık olarak kabul etmemektedir. Freud'un histerik olarak tanımladığı fiziksel belirtilere artık -psikolojik sorunların fiziksel belirtilere "dönüştüğü"- konversiyon (dönüşüm) bozuklukları adı veriliyor ve çocukluk travmaları ile ilişkili olduklarına inanılmıyor. Freud'un insan zihnini araştırmasına yön veren hastalık, artık resmi olarak mevcut değil.

Freud'un bilime en büyük katkısı, histeri veya nevrotik davranışın tedavisi değildi. O dünyaya, insan zihnini araştırmak için yeni bir yol sundu. Modern anlamıy-

la bir bilim adamı değildi. Ama binlerce araştırmacı, terapist, sanatçı ve yazarın, davranışların ardındaki bilinçdışı güdülenmeleri, kabul etmeyeceğimiz duyguları, rasyonel düşünce maskesinin gerisindeki karanlık temelleri araştırmalarını mümkün kıldı.

6 Mayıs 1856
Sigismund Shlomo Freud Freiberg, Moravya'da doğdu.

1860
Freud ailesi Viyana'ya taşındı.

1873
Freud Viyana Üniversitesi'ne girdi.

1881
Tıpta uzmanlık derecesini aldı. Ernst Brücke'nin laboratuvarında tam zamanlı olarak çalışmaya başladı.

1882
Viyana Genel Hastanesi'nde çalışmaya başladı. Martha Bernays ile nişanlandı.

1884
"Koka Üzerine"yi yayımladı.

1885
Charcot'nun Paris'teki kliniğine gitti.

1886
Viyanalı Hekimler Derneği'nde histeri üzerine konferanslar verdi; kendi kliniğini kurdu.

1887
Matilde Freud doğdu. Freud, Wilhelm Fliess ile tanıştı.

1889
Martin Freud doğdu.

1891
Oliver Freud doğdu.

1892
Ernst Freud doğdu.

1893
Sophie Freud doğdu.

1895
"İrma'nın Enjeksiyonu Rüyası"na eğildi. *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı yayımladı.

1896
Anna Freud doğdu. Freud'un babası öldü. Freud Viyana'da baştan çıkarma kuramı üzerine derslere başladı.

1897
Kendi psikanalizini yapmaya başladı. Baştan çıkarma kuramını reddetti.

1902
Fliess'le mektuplaşmaya son verdi. Çarşamba Psikoloji Derneği kuruldu.

1904
Carl Jung ile mektuplaşmaya başladı.

1905
Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme'yi yayımladı.

1909
ABD'ye gitti.

1914
"Narsisizm Üzerine"yi yazdı. I. Dünya Savaşı başladı.

1918
Üç hükümetin temsilcileri savaştan sonraki ilk psikanaliz kongresini izlediler.

1920
Haz İlkesinin Ötesinde'yi yayımladı.

1920
Sophie Freud öldü.

1922
Anna Freud Viyana Psikanaliz Derneği'ne katıldı.

1923
Freud'a üst çene kanseri teşhisi kondu.

1926
"Alaylı Analiz Sorunu"nu yayımladı.

1929
Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları'nı yayımladı.

1933
Naziler Almanya'da Freud'un kitaplarını yaktılar.

1938
Freud Viyana'yı terk etti. *Musa ve Tektanrıcılık*'ı yayımladı.

23 Eylül 1939
İngiltere'de öldü.

DİZİN

Abraham, Karl, 132
Adler, Alfred, 117-119, 128, 141
Amerikan Psikiyatri Topluluğu, 165
Andreas-Salomé, Lou, 137, 163
Anna O. (hasta), *46*, 51-55, 62, 65, *74-75*
Avusturya, 9-13, 155-158. Ayrıca bkz. Viyana

Balzac, Honoré de, 16, 161
Baştan çıkarma kuramı, 79-80, 88
Bauer, Ida. Bkz. Dora
Bernays, Eli, 22, *24*
Bernays, Jacob, 53
Bernays, Minna, 24, *72*
Bernheim, Hippolyte, 50, 60
Bilimsel Bir Psikoloji Projesi (Freud), *76-78*, 83
Bilinçdışı, 93-94, 111, 118, 129, 130, 139-140
Bir Yanılsamanın Geleceği (*Die Zukunft einer Illusion*) (Freud), 18-19, 152-153
Biseksüellik, 56, 58, 100, 108
"Bitirilebilen ve Bitirilemeyen Analizler" (Freud), 156
Bleuler, Eugene, 109
B'nai B'rith, 87
Bonaparte, Prenses Marie, 158
Brentano, Franz, 18-19, 21, *45*
Breuer, Josef, *44-46*, 51-55, 60, 62-64, *74-76*
Brill, Abraham, 149
Briquet, Paul, 33
Brücke, Ernst, 19-21, 30, *71*, *76*

Cattell, M. McKeen, 148
Charcot, Jean Martin, 30, 33-41, *46-50*, *54*, 62, *71*
Choisy, Maryse, 153
Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme (*Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*) (Freud), 98, 102, 103-104
"Cinsler Arasındaki Anatomik Ayrımın Bazı Fiziksel Sonuçları" (Freud), 143
Clark Üniversitesi, 115
Cromwell, Oliver, *71*

Çarşamba Psikoloji Derneği, 101, 111

Darwin, Charles, 17-18, 132
Deutsch, Helene, 142, *144*
Dora (hasta), 105-108, 113

Döngüsellik, 56, 58, 98
Dünya Savaşı, I., 135-136

Eckstein, Emma, 81-83
Ego ve İd (*Das Ich und das Es*) (Freud), 139-142
Ego, 77, 127-130, 139-142
Eğitim Görmeksizin Analiz Sorunu (*Die Frage der Laien-analyse*) (Freud), 148
Eğitim görmemiş analistler, 148-149
Elisabeth von R. (hasta), 62, 63
Emmy von N. (hasta), 60-62
Eros, 138-139

Faradizasyon, 47
Ferenczi, Sándor, 110, 116, 117, 120
Feuerbach, Ludwig, 18-19
Fleischl-Markow, Ernst von, 29-30
Fliess, Wilhelm, 55, 56-60, 68, 73, 75, 77-78, 81-84
Fobiler, 105, 111-113
Franz Joseph (imparator), 11
Freud, Adolfine (kız kardeşi), 6
Freud, Alexander (erkek kardeşi), 6
Freud, Amalia (annesi), 5, 7, 9-10, 13, 99, 149
Freud, Anna (kız kardeşi), 6, 14, 15, 16, 22
Freud, Anna (kızı), 71, 93, 105, 135, 145, 146-147, 155, 158, 159, 161
Freud, Emanuel (üvey erkek kardeşi), 7, 10, 13, 14
Freud, Ernst (oğlu), 71, 134
Freud, Jacob (babası), 5, 7-10, 13-14, 84-85
Freud, Jean Martin (oğlu), 23, 71, 72, 73, 134, 135, 157
Freud, Josef (amcası), 10
Freud, Julius (erkek kardeşi), 15
Freud, Marie (kız kardeşi), 6
Freud, Martha Bernays (karısı), 21, 22-27, 42, 59, 71-72, 99, 157-158, 159, 161
Freud, Matilde (kızı), 44, 45, 71, 73
Freud, Oliver (oğlu), 71, 73
Freud, Pauline (kız kardeşi), 6
Freud, Philipp (üvey erkek kardeşi), 7, 9, 10, 13-14, 15
Freud, Rosa (kız kardeşi), 6
Freud, Sigmund,
- ABD ziyareti, 114-117
- ailesi, 5-8, 13-15, 44, 70-74, 137. Ayrıca bkz. tek tek aile fertleri
- analiz süreci hakkındaki düşünceleri, 123-127
- askerliği, 21
- ateistliği, 13, 18, 25
- baba figürleri, 19, 45, 94-95
- babasının ölümü, 84-85, 88, 94
- bilinçdışı kuramı, 94, 130
- çeviri yapması, 21, 37, 50-51
- çocukları, 44, 70-74, 137
- çocukluğu, 6-10
- dadısı, 8, 14, 89
- Darwin'in etkisi, 17-18, 132
- dinle ilgili görüşleri, 152-153, 159-161
- doğumu, 5-6

doktor olmayan analistler hakkındaki görüşleri, 148
eğitimi, 16-21
eleştiriler, 122-124, 165
ev hayatı, 71-74, 104-105
evlenmesi, 44
Fliess'le arkadaşlığı, 55, 56-60, 68, 73, 75, 77-78, 81-84, 94, 98-101, 108
Hekimler Derneği'nde verdiği konferans, 46
hipnozu kullanması, 48-51, 62-63
kadın cinselliği hakkındaki görüşleri, 79-81, 104, 113, 132, 142-144
kanser olması, 144-145, 153, 161
karısıyla ilişkileri, 21, 23-26, 28, 42
kendini analiz etmesi, 85, 88-90, 94
kızını analiz etmesi, 145-146
klinikte çalışması, 43-44, 72
kokain araştırmaları, 27-30
Londra'ya taşınması, 158-159
Musa'ya hayranlığı, 8, 130, 159
nişanlanması, 21
ofisi, 2-4, 106, 115, 159
okutman olması, 21
ölümü, 161
önyargıları, 80
Roma seyahati, 95
rüya analizleri, 90-94
rüyaları, 82-84, 90-91
saldırganlık hakkındaki görüşleri, 135-136, 154
vaka incelemeleri, 65-68, 105-113
ve baştan çıkarma kuramı, 79-80, 88
ve cinsel gelişimin evreleri, 102-104, 119-121
ve dürtüler, 138-139
ve fobiler, 105, 111-113
ve histeri, 40-41, 46, 48, 51-52, 54-55, 60-64, 103
ve homoseksüellik, 108, 113
ve katarsis tekniği, 54, 75
ve metapsikoloji, 129-133, 137, 153-154
ve nevrozlar, 78, 90
ve Oidipus karmaşası, 90
ve saplantılar, 79-80, 103, 110-111
ve serbest çağrışım, 61, 68, 75, 105
ve telepati, 56
ve Yahudilik, 7-8, 11-13, 87
ve yapısal kuram, 139-142
Freud, Sophie (kızı), 71, 137
Freudcu sürçmeler, 89, 93, 164

Goldwyn, Samuel, 150
Graf, Caecilie, 144
Graf, Max, 111-112, 164
Günlük Yaşamın Psikopatolojisi (*Zur Psychopathologie des Alltagslebens*) (Freud), 73

Hall, G. Stanley, 115, 116
Haz İlkesinin Ötesinde (*Jenseits des Lustprinzips*) (Freud), 137, 138

Heine, Heinrich, 117
Hekimler Derneği (Viyana), 46
Hidroterapi, 47
Hipnotizma, 30, 34, 35, 36, 38-39, 40-41, 48-51
Hippokrates, 31
Histeri Üzerine Çalışmalar (*Studien über Hysterie*) (Freud), 60, 63, 74-75, 95
Histeri,
  Charcot'nun çalışmaları, 33-37, 38, 40-41
  cinsel sorunların sonucu olarak, 31-32, 33, 40, 62-64, 74, 76, 79-80, 88
  Freud'un çalışmaları, 46, 48, 51, 54, 62-64
  günümüzde, 165
  nöbetleri, 33
  tarihi, 31-33
  tedavisi, 32
Histerik felç, 34
Hofmannsthal, Hugo von, 16
Homoseksüellik, 108, 113
Horney, Karen, 142, 144

İd, 139-142
İngiliz Psikanaliz Derneği, 149

James, William, 116
Janet, Pierre, 69
Jones, Ernest, 110, 120, 135, 142, 144, 146, 155, 158
Jung, Carl, 109-110, 115-117, 119-122, 132, 141

Katarsis, 53, 54, 60, 75
Katharina R. (hasta), 65, 69
Klein, Melanie, 142, 144
Klimt, Gustav, 15
Kokain, 27-30
Koller, Carl, 28
Kongre Kütüphanesi (ABD), 163
Kontrtransferans, 107-108
Konuşma tedavisi, 53
Konversiyon bozuklukları, 165
Königston, Leopold, 28, 72
Krafft-Ebing, Richard von, 80-81
Küçük Hans (hasta), 111-113

Leonardo da Vinci, 95
Leopold, Nathan, 150
Libido, 92, 103, 118, 119, 120
Loeb, Richard, 150
Lueger, Karl, 96

Macar Psikanaliz Derneği, 149
Mahler, Gustav, 16
Mesmerizm, 38-39. Ayrıca bkz. Hipnotizma
Metapsikolojiye Giriş (Freud), 129
Meynert, Theodor, 50
Michelangelo, 95

"Michelangelo'nun Musası" (Freud), 130
Mill, John Stuart, 21
Musa ve Tektanrıcılık (*Der Mann Moses und die monotheistische Religion*) (Freud), 159-161
Musa, 8, 159-161

"Narsisizm Üzerine" (Freud), 127-128
Nasal-genital kuram, 56, 58
Naziler, 7, 13, 71, 155, 156, 157-159
Nevroz, 78, 90
New York Psikanaliz Derneği, 148
Newton, Caroline, 149
Newton, Isaac, 78
Nothnagel, Hermann, 44
Nunberg, Herman, 157

Oidipus karmaşası, 90, 93-94, 112, 127, 140, 143-144
"Oidipus Karmaşasının Yok Edilişi" (Freud), 143

Özgür Psikanaliz Derneği (Viyana), 119

Pappenheim, Bertha. Bkz. Anna O.
Pasteur, Louis, 35
Patlama şoku, 136
Penis hasedi, 143
Pfister, Oskar, 137, 152
Pinel, Philippe, 31
Psikanalitik Hareketin Tarihi Üzerine (*Zur Geschichte der Psychoanalytischen Bewegung*) (Freud), 122
Psikanaliz enstitüleri, 148-149
Psikanaliz, adının verilmesi, 69
Putnam, James, 116

Rank, Otto, 101, 120, 149
Rüyaların Yorumu (*Die Traumdeutung*) (Freud), 19, 85, 92, 93, 94, 95, 102, 140, 163

Sachs, Hanns, 115, 119
Salpêtrière Hastanesi, (Paris), 30, 35, 36
Saplantılar, 79-80, 103, 110-111
Sara, 30, 33
Schnitzler, Arthur, 16
Schoenberg, Arnold, 16
Schur, Max, 161
Serbest çağrışım, 61
Sıçan Adam (hasta), 110-111
Singer, Charles, 160
Stekel, Wilhelm, 101
Süperego, 130, 140-142
Swoboda, Hermann, 100
Sydenham, Thomas, 31

"Tedaviye Başlamak Üzerine" (Freud), 124
Telepati, 56

Thanatos, 138
Totem ve Tabu (*Totem und Tabu*) (Freud), 19, 131-133
Transferans, 107-108, 124, 125-126
"Transferans Yasası Üzerine Gözlemler" (Freud), 125
"Transferansın Dinamikleri" (Freud), 125

Uluslararası Psikanaliz Topluluğu, 117, 121, 122
Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları (*Das Unbehagen in der Kultur*) (Freud), 117

"Vahşi Analiz" (Freud), 123
Vitalizm, 20
Viyana Psikanaliz Derneği, 101, 115-117, 119, 127, 135, 147
Viyana Üniversitesi, 16, 17, 95
Viyana, 6-7, 12-13, 15-16, 136-137

Weininger, Otto, 100

Yahudi düşmanlığı, 7, 8, 10-13, 96, 110, 152, 155-158
Yahudiler, Avusturya, 10-13, 96, 110, 155-157. Ayrıca bkz. Yahudi düşmanlığı
"Yas ve Melankoli Üzerine" (Freud), 130
Yaşamım ve Psikanaliz (*Selbstdarstellung*) (Freud), 150

"Zihinsel İşleyişin İki İlkesi Üzerine Formülasyonlar" (Freud), 127